C.K. WYDAWNICTWO KS. SZK.

KATECHIZM
większy
dla szkół ludowych

podług ks. J. Deharba T. J.

opracował

ks. M. Morawski T. J.

Cena 22 centów.

We Lwowie
Nakładem Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich
1892.

L. 10.669.

Katechizm niniejszy, zatwierdzony dla dyecezyi rzym. kat. krakowskiéj rezolucyą tamtejszego Najprzewielebniejszego Ordynaryatu Biskupiego z d. 18 listopada 1887 do L. 4614, dla dyecezyi tarnowskiéj rezolucyą tamtejszego Najprzew. Ordynaryatu Biskupiego z d. 19 listopada 1887 do L. 221 i 222, dla dyecezyi przemyskiéj rezolucyą tamtejszego Najprzew. Ordynaryatu Biskupiego z d. 12 czerwca 1888 do L. 1799, a dla dyecezyi lwowskiéj rezolucyą Najprzewielebniejszego Ordynaryatu Arcybiskupiego z d. 25 lipca 1888 do L. 933, ma być wyłącznie używany przy nauce szkolnéj dzieci obrz. rzym. kat. w szkołach ludowych królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiém księstwem Krakowskiém.

We Lwowie dnia 1 sierpnia 1888.

Z c. k. Rady szkolnéj krajowéj.

Książek szkolnych, wydanych nakładem Zakładu narodowego imienia Ossolińskich, jako c. k. wydawnictwa książek szkolnych, nie wolno sprzedawać po cenach *wyższych, od wymienionych na tytule*. Każda książka, wydana nakładem Zakładu narodowego im. Ossolińskich, jako c. k. wydawnictwa książek szkolnych, winna mieć na kartce tytułowéj, oprócz c. k. orła z napisem »c. k. wydawnictwo książek szkolnych«, pieczęć c. k. Namiestnictwa we Lwowie. Exemplarze, nie zaopatrzone tą pieczęcią, nie mogą być sprzedawane w handlu ani używane w szkołach.

Uwaga. Ponieważ ten katechizm przeznaczony jest dla IIIéj i IVtéj klasy szkół ludowych, odróżniono zapomocą zakreślenia linią z boku, pojedyncze pytania i całe paragrafy, które pominąć należy w IIIéj klasie, a wziąć przy powtórnym wykładzie całości w IVtéj.

WSTĘP.

O celu człowieka.

1. *Na co jesteśmy na tym świecie?*

— Na to jesteśmy na tym świecie, ażebyśmy Pana Boga znali, miłowali Go, Jemu służyli, i przez to do nieba się dostali.

2. *Dlaczego należy się, żebyśmy Pana Boga znali, miłowali i Jemu służyli?*

— Dlatego, że jest naszym Stwórcą i Panem miłości najgodniejszym.

3. *Czemu mamy pragnąć do nieba się dostać?*

— Bo w niebie Pan Bóg gotuje szczęście zupełne i wieczne, dla tych, którzy Mu służą w tém życiu.

4. *A co czeka tych, którzy Boga nie znali, lub nie miłowali Go i nie służyli Mu w tém życiu?*

— Utracą niebo i będą nieszczęśliwymi na wieki.

5. *Cóż tedy mamy czynić, aby Boga poznać, miłować Go i do nieba się dostać?*

— Mamy: 1) wierzyć we wszystko, co Pan Bóg objawił; 2) zachować wszystkie przykazania, które nam dał; 3) nabywać łaski Bożéj sposobami, które Pan Bóg na to ustanowił.

6. *Skąd się dowiadujemy o tém, co Bóg objawił, jakie dał przykazania i jakie sposoby do nabycia łaski ustanowił?*

— Z nauki religii, która się zawiera w Katechizmie.

7. *Z ilu więc części składa się Katechizm?*

— Z trzech części: 1) z nauki o wierze,

2) z nauki o przykazaniach,

3) z nauki o łasce Bożéj i o sposobach jéj nabywania, t. j. o Sakramentach i modlitwie.

Nauka moralna. Nauka katechizmu jest zatém ze wszystkich nauk najwyższą i najważniejszą, bo inne nas tylko o rzeczach tego świata pouczają, ta zaś uczy nas o Bogu i drogę do wiecznego szczęścia nam wskazuje. Uczyć się więc mamy katechizmu z ochotą i pilnością, a przez całe życie naukę tę w sercu przechowywać.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

O wierze.

Rozdział I.

O cnocie wiary.

§. 1. Co jest wiara.

1. Co to jest wiara?

— Wiara jest to cnota od Boga w duszę wlana, która sprawia, że wszystko co Bóg objawił, za nieomylną prawdę uznajemy, chociażbyśmy tego rozumem przeniknąć nie mogli.

2. W czém się zawierają prawdy od Boga objawione?

— Zawierają się po części w Piśmie św., po części w Tradycyi czyli Podaniu kościelném.

3. Co to jest Pismo św.?

— Pismo św. jest to zbiór ksiąg z natchnienia Ducha Św. napisanych i przez Kościół św. za słowo Boże uznanych.

4. Jak się dzieli Pismo św.?

— Dzieli się na księgi Starego i Nowego Testamentu, czyli Starego i Nowego Zakonu.

5. Co się zawiera w księgach Starego Testamentu?

— Zawiera się Objawienie Boże dane przed przyjściem Chrystusa Pana.

6. Jakie księgi obejmuje Stary Zakon?

— Stary Zakon obejmuje: 1) księgi historyczne, opowiadające dzieje ludu wybranego; 2) księgi obyczajowe, uczące cnotliwego życia i pobożności; 3) w końcu księgi prorockie, zawierające przepowiednie, głównie o Chrystusie Panu.

7. Co się zawiera w Nowym Testamencie?

— W Nowym Testamencie zawiera się Objawienie przez Chrystusa Pana i jego Apostołów podane.

8. Jakie księgi zawiera Nowy Testament?

— Nowy Testament zawiera: 1) cztery Ewangelie, opowiadające żywot Chrystusa Pana; 2) Dzieje Apostolskie; 3) Listy kilku Apostołów i 4) Objawienie św. Jana.

9. Czy wystarcza w to wierzyć, co się w Piśmie św. znajduje?

— Nie; trzeba nadto wierzyć w to wszystko co się zawiera w Podaniu kościelném.

10. Co to jest Podanie kościelne?

— Podanie kościelne jest to zbiór prawd od Boga objawionych, lecz w Piśmie św. nie zawartych, które Apostołowie ustnie Kościołowi podali, a Kościół św. od pokolenia do pokolenia nieskazitelnie przechowuje.

»Stójcie bracia, a trzymajcie podania, którycheście się nauczyli, choć przez mowę, choć przez list nasz«. (II. Tess. II, 15).

11. Jakim sposobem Kościół nieskazitelnie te prawdy przechowuje?

— Dzieje się to za sprawą Ducha Św., który nad Kościołem zawsze czuwa i od błędu go chroni.

»Pocieszyciel Duch Św., którego Ojciec poszle w imię moje, On was wszystkiego nauczy«. (Jan. XIV, 26).

12. W co więc w ogóle każdy chrześcijanin wierzyć powinien?

— Każdy chrześcijanin wierzyć powinien we wszystko, co Bóg objawił a Kościół katolicki do wierzenia podaje.

Nauka moralna. W rzeczach wiary nie polegajmy na własném zdaniu, lecz poddawajmy się z pokorą wyrokom Kościoła św., bo on jest nauczycielem od Boga nam danym.

§. 2. Potrzeba wiary.

1. Czy wiara jest potrzebna do zbawienia?

— Wiara jest do zbawienia koniecznie potrzebną, gdyż »bez wiary niepodobna jest spodobać się Bogu«. (Żyd. XI, 6).

2. Czy każda wiara do zbawienia prowadzi?

— Nie każda; tylko prawdziwa wiara, któréj Chrystus Pan nas nauczył.

3. Gdzie się znajduje ta prawdziwa wiara, któréj Chrystus Pan nauczył?

— Prawdziwa wiara, któréj Chrystus Pan nauczył, znajduje się jedynie w Kościele katolickim.

4. A czemuż inne religie nie mogą również do zbawienia prowadzić?

— Bo sprzeciwiają się nauce i ustanowieniom Chrystusa Pana, a przeto nie mogą być prawdą ani drogą do wiecznego żywota.

»Kto wami gardzi, mną gardzi«. (Łuk. X, 16). — »Nauczajcie wszystkie narody, kto nie uwierzy będzie potępion«. (Mar. XVI, 16).

Nauka moralna. Dziękujmy Bogu, że jesteśmy dziećmi Kościoła katolickiego i bądźmy gotowi wszystko co mamy, a nawet życie za wiarę naszą poświęcić; bo jak mówi św. Augustyn: »nie ma większego bogactwa, nie ma skarbu nad wiarę katolicką«.

§. 3. Przymioty wiary.

1. Jaka powinna być nasza wiara?

— Wiara powinna być powszechną, mocną, żywą i stałą.

2. Co to znaczy, że wiara powinna być powszechną?

— To znaczy, że wierzyć powinniśmy we wszystko, bez wyjątku, co Bóg objawił, a Kościół katolicki do wierzenia podaje.

3. Co znaczy, że wiara powinna być mocną?

— To znaczy, że wierzyć powinniśmy bez najmniejszego powątpiewania.

Przykład: Abraham za mocną wiarę wynagrodzony — Mojżesz i Aaron dla małego powątpiewania ukarani (IV. Moj. XX. 12).

4. Co to znaczy, że wiara ma być żywą?

— To znaczy, że wiara powinna życiem naszém kierować, abyśmy unikali złego a czynili dobre, jak nas wiara poucza.

»Albowiem jak ciało bez ducha jest martwe, tak i wiara bez uczynków martwa jest«. (Jak. II, 26).

5. Co to znaczy, że wiara ma być stałą?

— To znaczy, że mamy być gotowi raczéj wszystko stracić, nawet życie poświęcić, aniżeli wiary się zaprzeć.

Przykłady męczenników swiętych.

6. Co prowadzi zazwyczaj do utraty wiary?

— Do utraty wiary prowadzi:

1) pycha i lekkomyślne rozumowanie o tajemnicach wiary;

2) zaniedbanie obowiązków religijnych i złe życie;

3) czytanie złych książek i przestawanie z bezbożnymi ludźmi.

7. Czy dosyć jest mieć wiarę w sercu?

— Nie, trzeba i zewnętrznie w obec ludzi wiarę wyznawać.

»Wszelki, który mnie wyzna przed ludźmi, wyznam go ja też przed Ojcem moim, który jest w niebiesiech. A któryby się mnie zaprzał przed ludźmi, zaprę się go i ja przed Ojcem moim, który jest w niebiesiech«. (Mat. X, 32, 33).

8. Jaki jest właściwy znak, którym chrześcijanin wiarę swą wyznaje?

— Znak krzyża świętego: † »W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen.

9 Jakie w szczególności tajemnice wiary wyznajemy przez znak krzyża świętego?

— Wyznajemy tajemnice Trójcy Św. i Odkupienia naszego przez śmierć Chrystusa Pana na krzyżu.

10. Kiedy należy czynić znak krzyża świętego?

— Dobrze i zbawiennie jest czynić często znak krzyża św., a mianowicie: wstając ze snu i udając się na spoczynek, przed modlitwą i każdą ważną sprawą, w pokusach i we wszystkich niebezpieczeństwach.

Nauka moralna. Nie wstydź się nigdy wiary katolickiéj i postępowania podług téj wiary. Nie czytaj książek lub gazet bezbożnych. Unikaj ludzi, którzyby cię w prawdziwéj wierze zachwiać mogli.

Rozdział II.

O Składzie Apostolskim.

§. 1. O Składzie Apostolskim w ogólności.

1. *Czy jest jaki zbiór prawd wiary, który wszyscy chrześcijanie znać powinni?*

— Jest, Skład Apostolski.

2. *Co to jest Skład Apostolski?*

— Jest to krótkie zebranie nauki wiary w dwunastu artykułach, które od świętych Apostołów pochodzi.

3. *Odmów Skład Apostolski!*

— Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi;

I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego;

Który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny;

Umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion;

Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał;

Wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego;

Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych.

Wierzę w Ducha Świętego;

Święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie;

Grzechów odpuszczenie;

Ciała zmartwychwstanie;

Żywot wieczny. Amen.

Artykuł pierwszy.

»Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego,
Stworzyciela nieba i ziemi«.

§. 2. O Bogu.

(»Wierzę w Boga«)

1. Co jest Bóg?

— Bóg jest to najwyższy i nieskończenie doskonały Pan nieba i ziemi, od którego wszystko dobre pochodzi.

2. Co to znaczy, że Bóg jest nieskończenie doskonały?

— To znaczy, że Bóg ma w sobie wszystkie doskonałości, bez żadnego braku ani ograniczenia.

3. Jakie są doskonałości Boże, które osobliwie znać powinniśmy?

— Bóg jest szczerym duchem, wiecznym i nieodmiennym, wszechobecnym i wszechwiedzącym, najmędrszym i wszechmocnym, najświętszym, najsprawiedliwszym i najdobrotliwszym, najmiłosierniejszym i najprawdziwszym.

4. Co to znaczy, że Bóg jest szczerym duchem?

— To znaczy, że Bóg ma rozum i wolę, ale nie ma ciała, ani żadnéj postaci widzialnéj.

Pismo święte mówi często o Bogu na podobiznę człowieka, dlatego, ażeby się zastosować do naszych wyobrażeń.

5. Co to znaczy, że Bóg jest wieczny?

— To znaczy, że zawsze jest, nie miał nigdy początku i końca mieć nie będzie.

»Pierwéj niżli stanęły góry, albo ziemia i świat był stworzony, od wieku aż do wieku ty jesteś Bóg«. (Ps. 89, 2).

6. Co to znaczy, że Bóg jest nieodmienny?

— To znaczy, że Bóg pozostaje wiecznie tensam, a nigdy się nie zmienia, ani w doskonałościach, ani w wyrokach swoich.

»U Boga nie masz odmiany, ani zaćmienia na przemianę«. (Jak. I, 17).

7. Co znaczy, że Bóg jest wszechobecny?

— To znaczy, że Bóg jest wszędzie; w niebie, na ziemi i na każdém miejscu.

»Bóg od każdego z nas nie jest daleko: albowiem w nim żyjemy, ruszamy się i jesteśmy«. (Dz. Ap. XVII, 27, 28).

8. Co znaczy, że Bóg jest wszechwiedzący?

— To znaczy, że Bóg wie odwiecznie wszystko co jest, co było i będzie, i nawet najskrytsze myśli nasze przenika.

»Oczy Pańskie daleko są jaśniejsze nad słońce, wypatrujące wszystkie drogi człowiecze, i głębokości przepaści, i na ludzkie serca patrzące na skryte strony«. (Ekkl. XXIII, 28. — Proroctwa).

9. Co znaczy, że Bóg jest najmędrszy?

— To znaczy, że Bóg wszystko najlepiéj podług zamiarów swoich urządza.

»Jako wielmożne są Panie uczynki Twoje, wszystkoś w mądrości uczynił«. (Ps. 103, 24).

10. Co to znaczy, że Bóg jest wszechmocny?

— To znaczy, że Bóg uczynić może wszystko, co chce.

»U Boga nie będzie żadne słowo niepodobne«. (Łuk. I, 37). — Cuda w Egipcie i na puszczy.

11. Co znaczy, że Bóg jest najświętszy?

— To znaczy, że Bóg miłuje tylko dobre i dobrego tylko chce, a złém brzydzi się nieskończenie.

»Święty, święty, święty Pan Bóg zastępów!« (Izaj. VI, 3). — Przykład: przykazania na górze Synai.

12. Co znaczy, że Bóg jest najsprawiedliwszy?

— To znaczy, że Bóg nagradza za dobre, a za złe karze, według zasług każdego.

»Bóg odda każdemu podług uczynków jego.... albowiem nie masz względu na osoby u Boga«. (Rzym. II, 6, 11). — Przykłady: potop; spalenie Sodomy i Gomory; Noe i Lot wyratowani.

13. Czemuż więc złym ludziom tak często się powodzi, a dobrzy cierpią?

— Bo sprawiedliwość Boża dopiero na tamtym świecie ścisłą wymierzy odpłatę; często jednak i na tym świecie Pan Bóg zsyła kary lub nagrody doczesne.

Przypowieść o bogaczu i Łazarzu. (Łuk. X.). — Przykłady: Kain, Absalon — z drugiéj strony: Józef patryarcha, Tobiasz, Daniel.

14. Co to znaczy, że Bóg jest najdobrotliwszy?

— To znaczy, że Bóg miłuje swe stworzenia i z téj miłości niezliczone dobrodziejstwa im świadczy.

»Miłujesz wszystko co jest, i nic nie masz w nienawiści z tego, coś uczynił«. (Mądr. XI, 25).

15. Co jest największym dowodem dobroci i miłości Bożéj ku nam?

— Największym dowodem dobroci i miłości Bożéj ku nam jest to, że Bóg Syna swego na śmierć wydał dla naszego zbawienia.

»W tém się okazała miłość Boża w nas: iż Syna swego jednorodzonego posłał Bóg na świat, abyśmy żyli przezeń«. (I. Jan. IV, 9).

16. Co znaczy, że Bóg jest najmiłosierniejszy?

— To znaczy, że Bóg chętnie przebacza grzesznikom szczerze pokutującym i do swej łaski ich napowrót przyjmuje.

»Żyję ja, mówi Pan Bóg, nie chcę śmierci niezbożnego, ale żeby się nawrócił niezbożny od drogi swojéj, a żył«. (Ezech. XXXIII, 11). — Przykład: Niniwici. — Przypowieść o synie marnotrawnym. (Łuk. XV).

17. Co znaczy, że Bóg jest najprawdziwszy?

— To znaczy, że Bóg tylko prawdę mówi, i nie może ani się mylić, ani nas oszukiwać.

»Być nie może, żeby Bóg kłamał«. (Żyd. VI, 18).

18. Do czego powinna nas pobudzać znajomość doskonałości Boskich?

— Znajomość doskonałości Boskich powinna nas do tego pobudzać:

1) abyśmy wierzyli Bogu, bo jest najprawdziwszy;

2) abyśmy ufali Bogu, bo jest najmędrszy i wszechmocny;

3) abyśmy miłowali Boga, bo jest najdobrotliwszy i najmiłosierniejszy;

4) abyśmy się bali Pana Boga, bo jest najświętszy, najsprawiedliwszy, wszechwiedzący, wszechobecny.

19. Skąd znamy Boga i Jego doskonałości?

— Bóg dał się ludziom poznać w dwojaki sposób:

1) przez świat widzialny, który świadczy o mądrości i wszechmocy Tego, co go stworzył;

2) nierównie dokładniéj przez Objawienie, które nam Bóg dał za pośrednictwem Patryarchów, Proroków, a w końcu przez Syna Swego.

1) »Bo rzeczy Jego niewidzialne od stworzenia świata, przez te rzeczy, które są uczynione zrozumiane, bywają poznane: wieczna też moc Jego i bóstwo....«. (Rzym. I, 20).

2) »Na ostatek tych dni mówił do nas przez Syna, którego postanowił dziedzicem wszystkiego«. (Żyd. I, 2).

20. Czy jest więcéj niż jeden Bóg?

— Bóg tylko jeden jest i tylko jeden być może.

»Jam jest Bóg, a nie masz więcéj boga i nie masz mnie podobnego«. (Izaj. XLVI, 9).

Nauka moralna. Myślmy jak najczęściéj o wielkości, dobroci i innych doskonałościach Boga naszego. I niech nas to zachęca, żebyśmy go coraz więcéj kochali i służyli mu coraz wierniéj.

§. 3. O trzech osobach w Bogu.

(»Wierzę w Boga Ojca«).

21. Dlaczego mówimy: „Wierzę w Boga Ojca"?

— Dlatego, że w Bogu jest więcéj osób, z których pierwsza nazywa się Ojcem.

22. Ile jest osób w Bogu?

— W Bogu są trzy osoby: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty.

»Nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego«. (Mat. XXVIII, 19).

23. Czy każda z tych osób jest Bogiem?

— Tak jest; Ojciec jest prawdziwym Bogiem, Syn jest prawdziwym Bogiem, i Duch Święty jest prawdziwym Bogiem.

24. Czy która z tych Osób jest starszą, potężniejszą lub doskonalszą?

— Żadna z nich nie jest ani starszą, ani potężniejszą, ani doskonalszą; lecz wszystkie trzy Osoby są równie wieczne, wszechmocne i doskonałe.

25. Czy więc jest trzech Bogów?

— Nie; te trzy Osoby są jednym Bogiem, bo wszystkie trzy mają jedną naturę, czyli istotę Boską.

26. Czém się różnią między sobą te trzy Osoby w Bogu?

— Różnią się tém, że Bóg Ojciec rodzi Syna, Bóg Syn rodzi się z Ojca, a Duch Święty od Ojca i od Syna pochodzi.

27. Jakie osobne dzieła przypisują się każdéj z tych trzech Osób?

— Bogu Ojcu przypisuje się stworzenie, Bogu Synowi odkupienie, Duchowi Świętemu uświęcenie nasze. Istotnie jednak wszystkie dzieła Boskie są wspólne trzem Osobom.

(Czyny wszakże i cierpienia człowieczeństwa Chrystusowego są własne saméj osoby Syna).

28 Jak się nazywa ta tajemnica o jednym Bogu we trzech Osobach?

— Nazywa się tajemnicą Trójcy Przenajświętszéj.

29. Czy człowiek może rozumem swoim pojąć tę tajemnicę?

— Ani człowiek, ani żadne stworzenie téj najwyższéj tajemnicy pojąć nie może, bo nieskończenie przewyższa wszelki rozum stworzony.

»Wielki jest Pan Zastępów .... a nieogarniony myślą«. (Jer. XXXII, 18, 19).

Nauka moralna. Dziękuj całe życie Trójcy Przenajświętszéj za nieoszacowane dobrodziejstwa stworzenia, odkupienia i uświęcenia. Pamiętaj zawsze o tém coś uroczyście przyrzekł na chrzcie świętym Bogu Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu.

§. 4. O stworzeniu świata i Opatrzności.

(»Stworzyciela nieba i ziemi«).

1. *Dlaczego nazywamy Boga Stworzycielem nieba i ziemi?*

— Dlatego: że niebo i ziemię, czyli cały świat stworzył, to jest z niczego uczynił.

2. *Jak Pan Bóg stworzył świat?*

— Pan stworzył świat z niczego wszechmocną wolą Swoją.

»Albowiem On rzekł i uczynione są«. (Ps. XXXII, 9).

3. *Na co Pan Bóg stworzył świat?*

— Na chwałę swoją, i dla dobra swoich stworzeń rozumnych.

4. *Czy Pan Bóg, stworzywszy świat, już nic w nim nie czyni?*

— Pan Bóg wciąż utrzymuje świat i rządzi nim.

5. *Jak Pan Bóg utrzymuje świat?*

— Tąsamą wolą, którą świat stworzył, sprawia, że świat istnieje, jak długo się Jemu podoba.

6. *Jak Pan Bóg rządzi światem?*

— Pan Bóg opiekuje się dobrotliwie wszystkiem co stworzył, a osobliwie ludźmi, i wszystko prowadzi do celu, dla którego świat uczynił.

»Przypatrzcie się liliom polnym jako rosną, nie pracują, ani przędą«. (Mat. VI, 28). — »A wasze włosy wszystkie na głowie są policzone«. (Mat. X, 30). — Przykład: uratowanie Żydów przez Esterę.

7. *Jak się nazywa ta opieka Boga nad światem?*

— Ta opieka Boga nad światem nazywa się Opatrznością Boską.

8. *Skoro Bóg wszystkiém rządzi, czemu dzieje się źle na świecie?*

— Bóg złego nie chce, tylko je dopuszcza, dlatego, że stworzył człowieka wolnym, i że nawet ze złego dobre skutki wyprowadza.

»Wyście o mnie źle myśleli, ale Bóg obrócił to w dobre«. (I. Moj. L, 20). — Przykład: historya Józefa patryarchy.

9. *Jeżeli Bóg wszystkiém się opiekuje, dlaczego jednak tyle jest na świecie cierpienia?*

— Dlatego tyle jest na świecie cierpienia:

1) żeby się grzesznik przez nie poprawił;

2) ażeby sprawiedliwy, znosząc je cierpliwie, wzrastał w cnocie;

3) żebyśmy wszyscy odrywali serca od tego świata a do ojczyzny niebieskiéj tęsknili.

Przykład: Bracia Józefa: »Słusznie te cierpimy, bośmy zgrzeszyli przeciw bratu naszemu«. (I. Moj. XLII, 21).

Nauka moralna. Nie odważaj się nigdy szemrać, lub skarżyć się na rozporządzenia Boże, albowiem Bóg najlepiéj wie, co jest dobrém i zbawienném dla ciebie. Owszem, doświadczenia od Boga zesłane przyjmuj jako dowody łaskawości Bożéj, albowiem »kogo Pan miłuje, tego karze i biczuje« (Żyd. XII, 6), a kogo wywyższyć pragnie, tego poniża (Przyp. XVIII, 12).

§. 5. O Aniołach.

1. *Czy Bóg prócz świata widzialnego nic więcéj nie stworzył?*

— Bóg stworzył także świat niewidzialny, to jest, niezliczoną liczbę duchów, których Aniołami nazywamy.

2. *Jakimi byli Aniołowie, gdy ich Bóg stworzył?*

— Byli wszyscy dobrymi i doskonalszymi od ludzi.

3. *Czy wszyscy Aniołowie pozostali dobrymi?*

— Wielu Aniołów zgrzeszyło, i dlatego do piekła zostali strąceni. Ci źli Aniołowie nazywają się dyabłami, albo czartami.

»Bóg Aniołom, gdy zgrzeszyli, nie przepuścił, ale powrozami piekielnymi ściągnieni do piekła, podał na męki, aby na sąd byli schowani«. (II. Piotr. II, 4).

4. *Co czynią dobrzy Aniołowie dla nas?*

— Dobrzy Aniołowie z polecenia Bożego strzegą nas na duszy i na ciele, pomagają nam w modlitwie i zachęcają nas do dobrego.

»Aniołom swoim rozkazał o tobie, aby cię strzegli na wszystkich drogach twoich«. (Ps. XC, 11). — Przykłady: Lot, Tobiasz, Piotr w więzieniu.

5. *Czy każdy z nas ma takiego Anioła, co go strzeże?*

— Tak jest, każdemu z nas dał Pan Bóg takiego Anioła Stróża.

»Aniołowie ich w niebiesiech zawsze widzą oblicze Ojca mego«. (Mat. XVIII, 10).

6. *Co winni jesteśmy naszym Aniołom Stróżom?*

— Winniśmy naszych Aniołów Stróżów czcić i słuchać ich wnętrznych upomnień.

7. *A co czynią złe duchy na świecie?*

— Złe duchy z nienawiści i zazdrości kuszą nas do złego, aby nas na wieki zgubić.

»Przeciwnik wasz, dyabeł, jak lew ryczący krąży, szukając kogoby pożarł«. (I. Piotr, V, 8). — Przykłady: Ewa, Job, Judasz.

8. *Co powinniśmy czynić, aby nam ich złość nie szkodziła?*

— Powinniśmy wszelkim pokusom do złego mężnie się opierać, a w czasie pokusy serdecznie się modlić.

»Przeciwcie się dyabłu, a uciecze od was«. (Jak. IV, 7). — Przykład: Pan Jezus na puszczy.

Nauka moralna. Módl się nabożnie do św. Anioła Stróża i polecaj się jemu we wszystkich niebezpieczeństwach ciała i duszy. Strzeż się, ażebyś nic takiego nie czynił, ani mówił, coby było przeciwném skromności, bo Anioł Stróż twój jest zawsze przy tobie.

§. 6. O pierwszych naszych rodzicach i o ich upadku.

1. *Które jest najznaczniejsze stworzenie Boskie na ziemi?*

— Człowiek, którego Pan Bóg stworzył na obraz i podobieństwo Swoje.

2. *Jak stworzył Pan Bóg rodzaj ludzki?*

— Najprzód stworzył Pan Bóg pierwszych rodziców Adama i Ewę, a z nich cały rodzaj ludzki pochodzi.

3. *W jaki sposób stworzył Pan Bóg Adama?*

— Bóg utworzył ciało ludzkie z mułu ziemi i tchnął w nie duszę nieśmiertelną z niczego stworzoną.

4. *Co to jest dusza?*

— Dusza jest to istota niewidzialna, co w nas myśli i ciało nasze ożywia.

5. *W jaki sposób stworzył Pan Bóg Ewę?*

— Ewę utworzył Pan Bóg z żebra Adamowego, w czasie snu, który na Adama spuścił.

6. *Czém obdarzył Pan Bóg pierwszych ludzi?*

— Obdarzył ich hojnie przyrodzonymi i nadprzyrodzonymi darami, które ich czyniły podobnymi Bogu.

»I rzekł (Bóg): Uczyńmy człowieka na wyobrażenie i na podobieństwo nasze«. (Rozdz. I, 26).

7. *Jakie to są dary przyrodzone człowieka?*

— Dary przyrodzone są te, które do natury człowieka należą, jak nieśmiertelność duszy, rozum i wolna wola.

8. *Na czém zależały dary nadprzyrodzone pierwszych rodziców?*

— Dary nadprzyrodzone pierwszych rodziców zależały na tém:

1) że mieli łaskę poświęcającą;

2) że nie czuli pożądliwości do złego;

3) że nie mieli podlegać śmierci, ani żadnéj nędzy na téj ziemi.

9. *Czy pierwsi nasi rodzice zachowali na zawsze te dary?*

— Pierwsi rodzice utracili przez grzech dary nadprzyrodzone, i wtrącili przez to siebie i cały rodzaj ludzki w największą nędzę.

10. *Jaki to grzech popełnili pierwsi nasi rodzice?*

— Usłuchali szatana, który ich kusił w postaci węża i zjedli owoc z drzewa zakazanego.

11. *Na czém polega ta nędza, w którą pierwsi rodzice cały rodzaj ludzki wtrącili?*

— Nędza ta polega na tém, że grzech ze wszystkimi złymi skutkami przeszedł z Adama na jego potomstwo, i dlatego wszyscy ludzie z grzechem na świat przychodzą.

»Przez jednego człowieka grzech na ten świat wszedł, a przez grzech śmierć; i tak na wszystkie ludzie śmierć przeszła, w którym wszyscy zgrzeszyli«. (Rzym. V, 12).

12. *Jak się nazywa ten grzech, z którym wszyscy na świat przychodzą?*

— Ten grzech nazywa się pierworodnym, bo popełnili go pierwsi rodzice, a myśmy go odziedziczyli przez tosamo, że się z nich rodzimy.

13. Czy kto z ludzi był wolnym od tego grzechu?

— Najświętsza Marya Panna, przez szczególniejszą łaskę Bożą, wolną była od zmazy grzechu pierworodnego. I dlatego Ją nazywamy Niepokalanie Poczętą.

14. Jakie skutki sprowadził grzech pierworodny na wszystkich ludzi?

— 1) Utratę łaski Bożéj i prawa do nieba;
2) pożądliwość i skłonność do złego;
3) cierpienia tego życia i w końcu śmierć.

15. Czy Pan Bóg pozostawił rodzaj ludzki w tém nieszczęściu?

— Nie, Pan Bóg ulitował się nad ludźmi i obiecał im Zbawiciela, który miał ich od grzechu uwolnić i wstęp do nieba im przywrócić.

Nauka moralna. Zachowaj bez skazy w duszy swéj obraz Boga, a brzydź się nadewszystko grzechem, który wszelkie nieszczęścia na świat sprowadził. — »Grzech czyni ludzi mizernymi«. (Przyp. XIV, 34).

§. 7. O czasie między upadkiem pierwszych rodziców a przyjściem Zbawiciela.

1. Komu najpierw obiecał Pan Bóg Zbawiciela?

— Pierwszym naszym rodzicom zaraz po ich upadku.

2. Czy ludzie okazali się wdzięcznymi Panu Bogu za to miłosierdzie?

— Nie; już Kain, pierworodny syn Adama, zabił brata swego Abla; a po niejakim czasie prawie wszyscy ludzie popadli w bezbożność i rozpustę.

3. Jak ukarał Pan Bóg ludzi za ich bezbożność i rozpustę?

— Pan Bóg ukarał ich potopem, w którym wszyscy wyginęli, z wyjątkiem bogobojnego męża Noego i jego rodziny.

4. Czy po potopie pozostali ludzie wiernymi Panu Bogu?

— Wkrótce znowu odstąpili od Pana Boga i oddawać poczęli cześć boską słońcu i księżycowi, zwierzętom, nawet drewnianym i kamiennym posągom.

5. Co uczynił Pan Bóg, gdy ludzie popadli w takie bałwochwalstwo?

— Pan Bóg wybrał sobie lud Izraelski i zawarł z nim przymierze, ażeby ten lud przechował wiarę i nadzieję w przyszłego Zbawiciela.

6. Jakim sposobem utrzymywał Pan Bóg w ludzie Izraelskim wiarę i nadzieję w przyszłego Zbawiciela?

— Przez mężów świętych, jak Abrahama, Mojżesza, Dawida i proroków, którym się objawiał i przez których wybranemu ludowi przykazania swoje i obietnice ogłaszał.

7. Kto to był Abraham?

— Abraham był ojcem ludu Izraelskiego, pierwszym mężem, z którym Pan Bóg zawarł przymierze.

8. Co uczynił Mojżesz?

— Mojżesz wyprowadził lud Izraelski z niewoli Egipskiéj i przez niego Pan Bóg dał Izraelitom na górze Synai dziesięcioro przykazań.

9. Kto był Dawid?

— Dawid był to wielki król i prorok, któremu Pan Bóg dał obietnicę, że z jego potomstwa narodzi się Zbawiciel.

10. Co to byli prorocy?

— Prorocy byli to mężowie od Boga wybrani, którzy z natchnienia Bożego przepowiadali rzeczy przyszłe, zwłaszcza o Zbawicielu.

11. Kiedy przyszedł oczekiwany Zbawiciel?

— Więcéj niż w cztéry tysiące lat po upadku pierwszych naszych rodziców.

12. Dlaczego dopiero po tak długim czasie przyszedł Zbawiciel?

— Dlatego, ażeby ludzie lepiéj poznali, w jaką nędzę wtrącił ich grzech i goręcéj pragnęli Zbawiciela.

Nauka moralna. Dziękuj Panu Bogu za łaskę, że znasz Zbawiciela, za którym tak długo święci patryarchowie i prorocy tęsknili. Proś Go, aby i do twego serca zawitał i w niém na zawsze pozostał. (Adwent).

§. 8. **Artykuł drugi.**

»I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego«.

1. Czego uczy nas drugi artykuł Składu Apostolskiego?

— Uczy nas, że Zbawicielem, którego Pan Bóg ludziom obiecał i zesłał, jest Jednorodzony Syn Boży, Pan nasz Jezus Chrystus.

2. Co znaczy „Jezus“?

— Jezus znaczy Zbawiciel.

»Nazwiesz Imię Jego Jezus, albowiem On wybawi lud swój od grzechów ich«. (Mat. I, 21).

3. *Co znaczy „Chrystus?*

— Chrystus znaczy Pomazaniec, tosamo co i Messyasz.

4. *Dlaczego Pan Jezus nazywa się Pomazańcem?*

— Dlatego, że w Starym Zakonie namaszczano proroków, kapłanów i królów, Pan Jezus zaś jest Najwyższym prorokiem, kapłanem i królem.

5. *Dlaczego Pana Jezusa nazywamy Jednorodzonym Synem Boga?*

— Dlatego, że Jezus Chrystus jest jedynym prawdziwym i istotnym Synem Boga, tejsamej co Bóg Ojciec natury.

»Odpowiadając Szymon Piotr, rzekł: Tyś jest Chrystus, Syn Boga żywego«. (Mat. XVI, 16).

6. *A my czy nie jesteśmy także dziećmi Bożymi?*

— My także jesteśmy dziećmi Bożymi, lecz tylko przybranymi z łaski, a nie z natury.

7. *Dlaczego Jezus Chrystus nazywa się „Panem naszym“?*

— Dlatego, że: 1) jako Bóg jest Stwórcą naszym, a 2) jako Zbawiciel krwią Swoją nas odkupił; więc najzupełniej do Niego należymy.

Nauka moralna. Wzywaj często i nabożnie przenajświętszego Imienia Jezus, szczególniej w pokusach. Przyucz się pozdrawiać bliźnich tymi słowy: »Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus«. — »Na wieki wieków. Amen«. (Uroczystość Najświętszego Imienia Jezus).

§. 9. Artykuł trzeci.

»Który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny«.

1. *Czego nas uczy trzeci artykuł Składu Apostolskiego?*

— Uczy nas, że Syn Boży, za sprawą Ducha Świętego stał się człowiekiem, to jest, że przyjął na siebie ciało i duszę ludzką.

»Słowo stało się ciałem i mieszkało między nami«. (Jan I, 14).

2. *Jak nazywamy tę tajemnicę?*

— Tajemnicą Wcielenia Pańskiego.

3. *Czy Chrystus Pan stając się człowiekiem, przestał być Bogiem?*

— Nie; Chrystus Pan jest razem prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem: Bogiem jest od wieków, a człowiekiem stał się w czasie.

4. *Ile więc jest natur w Chrystusie Panu?*

— Są dwie natury w Chrystusie Panu: Boska i ludzka.

5. *Czy są także dwie osoby w Chrystusie?*

— Nie; w Chrystusie Panu jest tylko jedna osoba, t. j. Osoba Syna Bożego, w której dwie natury są nierozdzielnie połączone.

6. *Jakim sposobem przyjął Syn Boży naturę ludzką?*

— Syn Boży wziął naturę ludzką z Najświętszej Panny Maryi, którą przeto słusznie nazywamy Bogarodzicą czyli Matką Bożą.

7. *Dlaczego Marya nazywa się też Najświętszą Panną?*

— Dlatego, że będąc Matką Bożą, była i pozostała zawsze najczystszą Dziewicą.

8. *Czem był św. Józef dla Pana Jezusa?*

— Święty Józef był tylko opiekunem i piastunem Pana Jezusa.

»Jezus, jak mniemano, syn Józefa«. (Łuk. III, 23).

9. Dlaczego Syn Boży stał się człowiekiem?

— Syn Boży stał się człowiekiem:

1) aby nas odkupić cierpiąc i umierając za nas,

2) ażeby nas nauką i przykładem swoim do nieba doprowadzić.

Nauka moralna. Dziękuj Bogu z całego serca za to, że z miłości ku tobie stał się człowiekiem, mianowicie przy każdém dzwonieniu na »Anioł Pański«.

§. 10. O życiu Jezusa Chrystusa na ziemi.

1. Gdzie się narodził Jezus Chrystus?

— W ubogiéj stajence, w miasteczku Betleem.

2. Kto najprzód oddał pokłon Dzieciątku Jezus?

— Najprzód pobożni pastuszkowie, a potém trzej Królowie czyli Mędrcy ze wschodu.

3. Jakim sposobem dowiedzieli się pastuszkowie i Mędrcy o narodzeniu Pana Jezusa?

— Pastuszkowie dowiedzieli się o tém od Anioła, a Mędrcy przez cudowną gwiazdę.

4. Czy Dzieciątko Jezus pozostało w Betleem?

— Nie; święty Józef z Najświętszą Panną i Dzieciątkiem Jezus uszli na jakiś czas do Egiptu, bo król Heród chciał Dzieciątko zabić.

(Święto Młodzianków).

5. Gdzie zostawał Pan Jezus po powrocie swoim z Egiptu?

— Aż do trzydziestego roku zostawał Pan Jezus w Nazarecie z Najświętszą Panną i z świętym Józefem i był im poddany.

6. Dlaczego Syn Boży chciał być poddany?

— Dlatego, żeby nauczyć dzieci i wszystkich podwładnych, jak mają być rodzicom i przełożonym posłuszni.

7. *Co uczynił Pan Jezus, kiedy miał lat dwanaście?*

— Udał się z Najświętszą Panną i z świętym Józefem do Jerozolimy i pozostał tam trzy dni w świątyni.

8. *Czemu pozostał Pan Jezus w świątyni?*

— Chciał nas przez to nauczyć, jak powinniśmy chętnie przebywać w kościele na modlitwie i słuchaniu słowa Bożego.

9. *Dokąd udał się Pan Jezus, kiedy miał lat 30?*

— Udał się nad rzekę Jordan, gdzie od świętego Jana przyjął chrzest pokuty, a potém poszedł na puszczę, gdzie pościł przez dni 40.

10. *Co uczynił Pan Jezus, kiedy z puszczy wrócił?*

— Wybrał sobie 12 uczniów, których nazwał Apostołami, i zaczął publicznie nauczać.

11. *Czego nauczał Pan Jezus?*

— Pan Jezus nauczał, w co powinniśmy wierzyć i co czynić, aby wnijść do Królestwa niebieskiego.

12. *Jak Pan Jezus przekonywał ludzi o prawdziwości Swéj nauki?*

— 1) Świętością Swego życia i mądrością Swych słów;

2) spełnieniem proroctw, które przed wiekami były o Nim napisane;

3) czynieniem cudów, które Jego moc Boską pokazywały.

13. *Jakie mianowicie cuda czynił Pan Jezus?*

— Rozmnażał chleby i tysiące ludzi nimi nakarmiał; słowem uciszał wichry i burze na morzu; wyganiał czartów, leczył wszelkie choroby, umarłych wskrzeszał.

Nauka moralna. Za przykładem Pana Jezusa, bądź pracowitym i posłusznym, kochaj się w modlitwie i staraj się o to, abyś ciągle rósł w mądrość i łaskę Bożą. Albowiem Pan Jezus mówi: »dałem wam przykład, abyście jakom ja uczynił, tak i wy czynili«. (Jan XIII, 15).

§. 11. Artykuł czwarty.

»Umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion«.

1. *Czego nas uczy czwarty artykuł Składu Apostolskiego?*

— Czwarty artykuł uczy nas, że Chrystus Pan cierpiał za nas, umarł na krzyżu, i do grobu złożony został.

2. *Czy Pan Jezus cierpiał jako Bóg, czy też jako człowiek?*

— Pan Jezus cierpiał jako człowiek, w ciele i w duszy ludzkiej.

3. *Co cierpiał Pan Jezus?*

— Pan Jezus został zdradzony przez Judasza, wleczony przed niegodziwe sądy, policzkowany, biczowany, cierniem ukoronowany, a wreszcie do krzyża przybity.

4. *Czy Pan Jezus prawdziwie umarł?*

— Tak jest, po trzech godzinach konania na krzyżu, Pan Jezus umarł, t. j. dusza jego odłączyła się od ciała.

5. *Co się działo przy śmierci Pana Jezusa?*

— Słońce się zaćmiło, ziemia się wstrząsła, skały się porozpadały i wielu umarłych z grobów wstało.

6. *Kto zadał Panu Jezusowi śmierć krzyżową?*

— Na żądanie Żydów, skazał Go na śmierć starosta rzymski, Poncki Piłat.

7. *Czy Pan Jezus był zmuszony umrzeć?*

— Bynajmniéj, Pan Jezus cierpiał i umarł dobrowolnie.

»Ofiarowan jest, iż sam chciał«. (Izaj. LIII, 7).

8. *Czemu Pan Jezus chciał cierpieć i umrzeć?*

— Pan Jezus chciał cierpieć i umrzeć, aby sprawiedliwości Bożéj za grzechy ludzkie zadość uczynić i wszystkich ludzi odkupić.

»Zranion jest za nieprawości nasze, start jest za złości nasze«. (Izaj. LIII, 5).

9. *Czy nikt inny nie mógł nas odkupić, jak tylko Pan Jezus?*

— Tylko Pan Jezus, jako Bóg-człowiek, mógł nas odkupić, czyniąc zadość sprawiedliwości Boskiéj.

10. *Od czego nas Pan Jezus odkupił?*

— Odkupił nas od grzechu, niewoli szatańskiéj i potępienia, a oraz wysłużył nam łaskę Bożą i wieczne zbawienie.

»Umiłował nas i omył nas z grzechów naszych w krwi swojéj«. (Obj. I, 5).

11. *Czy przez tosamo, że Pan Jezus za nas umarł, już wszystkie grzechy ludzkie są zgładzone?*

— Okup wprawdzie za wszystkie grzechy jest złożony, ale trzeba żeby go każdy sobie przywłaszczał przez wiarę, sakramenta i dobre uczynki.

»Dał im moc, aby się stali synami Bożymi«. (Jan I, 12).

Nauka moralna. Nie zapominaj nigdy o niepojętéj miłości, którą ci Pan Jezus okazał umierając za ciebie na krzyżu. (Nabożeństwo do męki Chrystusowéj; Droga Krzyżowa, czyli Stacye; odwiedzanie grobu Pana Jezusa w Wielki Tydzień; wstrzymywanie się od mięsa w piątki i t. d.).

§. 12. Artykuł piąty.

»Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał«.

1. *Co znaczą te słowa: „Zstąpił do piekieł“?*

— Te słowa znaczą, że po śmierci Pana Jezusa dusza Jego zstąpiła do miejsca zwanego otchłanią, albo także »piekłami«, gdzie dusze sprawiedliwych czekały odkupienia.

»Chrystus acz umartwiony ciałem, ale ożywiony duchem, w którym też przyszedłszy, tym, którzy w ciemnicy byli duchom, przyszedłszy przepowiadał«. (I. Piotr, III, 18, 19).

2. *Po co Pan Jezus zstąpił do otchłani?*

— Pan Jezus zstąpił do otchłani, aby dusze sprawiedliwych oswobodzić.

3. *Czy dusza Pana Jezusa została w otchłani?*

— Trzeciego dnia dusza Pana Jezusa złączyła się znów z ciałem i Pan Jezus żywy z grobu powstał.

(Wielkanoc).

4. *W jakim stanie Pan Jezus zmartwychwstał?*

— Pan Jezus zmartwychwstał w stanie chwalebnym, z ciałem jasnem i przenikliwem, niepodlegającem cierpieniu, ani śmierci.

5. *Czy widziano Pana Jezusa po zmartwychwstaniu?*

— Tak jest, uczniowie widywali często Pana Jezusa po Jego zmartwychwstaniu, dotykali się Go i jedli z Nim nawet, a później sami za świadectwo o zmartwychwstaniu Chrystusowem śmierć ponieśli.

6. *Jak długo pozostał Pan Jezus na ziemi po Swojem zmartwychwstaniu.*

— Pozostał dni czterdzieści.

7. *Co czynił Pan Jezus w tym czasie?*

— Pan Jezus zakładał Kościół i pouczał Apostołów, jak nim rządzić mają.

8. *Do czego nas pobudza nauka o zmartwychwstaniu Pana Jezusa?*

— Nauka o zmartwychwstaniu Pana Jezusa

1) utwierdza naszą wiarę w Bóstwo Chrystusa Pana;

2) wzmacnia nadzieję w przyszłe zmartwychwstanie nasze;

3) pobudza nas do powstania ze śmierci grzechu i prowadzenia nowego, świątobliwego życia.

Nauka moralna. »Jako Chrystus wstał zmartwych, tak i my żebyśmy w nowości żywota chodzili«. (Rzym VI, 4).

§. 13. Artykuł szósty.

»Wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego«.

1. *Co znaczą słowa: „Wstąpił na niebiosa“?*

— Te słowa znaczą, że Jezus Chrystus własną mocą wstąpił do nieba z ciałem i duszą.

(Uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego).

2. *Czy Pan Jezus sam wstąpił do nieba?*

— Pan Jezus wprowadził także ze sobą do nieba dusze sprawiedliwych, które z otchłani wywiódł.

3. *Czemu Pan Jezus wstąpił do nieba?*

— Pan Jezus wstąpił do nieba:

1) aby zamieszkał w chwale Swojéj,

2) aby dla nas mieszkanie gotował w niebie, wstawiając się za nami u Ojca Swego.

4. *Co znaczą słowa: „Siedzi na prawicy Boga Ojca“?*

— Te słowa znaczą, że Pan Jezus jako człowiek ma udział w mocy i w chwale majestatu Bożego.

Nauka moralna. Podnoś często oczy i serce ku niebu, a staraj się wszystkimi siłami, abyś się do niego dostał.

§. 14. Artykuł siódmy.

»Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych«.

1. *Czego nas uczy siódmy artykuł Składu Apostolskiego?*

— Uczy nas, że na końcu świata Pan Jezus przyjdzie z wielką mocą i majestatem, i sądzić będzie wszystkich ludzi, dobrych i złych.

Opis sądu (Mat. XXIV).

2. *Jak się nazywa ten sąd na końcu świata?*

— Nazywa się sądem ostatecznym, albo powszechnym.

3. *Z czego ludzie będą sądzeni?*

— Będą sądzeni ze wszystkich myśli, słów i uczynków swoich i z opuszczenia swych powinności.

»Albowiem łaknąłem, a nie daliście mi jeść, pragnąłem, a nie daliście mi pić« i t. d. (Mat. XXV, 42).

4. *Jaki wyrok wyda najwyższy Sędzia?*

— 1) Do dobrych rzeknie: »Pójdźcie błogosławieni Ojca mego, otrzymajcie królestwo wam zgotowane od założenia świata«;

2) do złych zaś rzeknie: »Idźcie odemnie przeklęci w ogień wieczny, który zgotowany jest dyabłu i aniołom jego«.

5. *Co się stanie po wydaniu tego Boskiego wyroku?*

— Źli pójdą do piekła, a dobrzy do nieba, na całą wieczność.

6. *Czy oprócz sądu powszechnego jest jeszcze inny sąd?*

— Jest jeszcze sąd osobny dla każdego człowieka zaraz po śmierci.

7. *Czemu więc ma być sąd powszechny, oprócz osobnego?*

— Sąd powszechny potrzebny jest oprócz osobnego:

1) aby wszystkim objawiła się mądrość i sprawiedliwość, z jaką Pan Bóg rządził światem;

2) żeby sprawiedliwi wywyższeni byli wobec bezbożnych, którzy ich za życia prześladowali, a bezbożni aby byli pohańbieni.

»Tedy bezbożni zatrwożeni bojaźnią straszliwą i dla ucisku ducha wzdychając, wołać będą: Cić to są, któreśmy niekiedy mieli za pośmiech i za przysłowie urągania. My głupi, mieliśmy żywot ich za szaleństwo i za sromotne ich dokończenie. Oto jak policzeni są między syny Boże i między świętymi dział ich«. (Mądr. V, 2—5).

Nauka moralna. Pamiętaj na to, że wszystko, co w skrytości robisz i nawet myślisz, będzie w dniu sądu ostatecznego przed całym światem wyjawione. »Wszystko, co się dzieje, przywiedzie Bóg na sąd«. (Ekli. XII, 14).

§. 15. **Artykuł ósmy.**

»Wierzę w Ducha Świętego«.

1. *Co to jest Duch Święty?*

— Duch Święty jest to trzecia Osoba Bóstwa, prawdziwy Bóg, jak Ojciec i Syn.

»Ojciec, Słowo i Duch Święty, a ci trzej jedno są«. (I. Jan V, 7).

2. *Od kogo pochodzi Duch Święty?*

— Duch Święty pochodzi od Ojca i Syna.

3. *Gdzie jest Duch Święty?*

— Duch Święty jako Bóg jest wszędzie, lecz jako dawca nadprzyrodzonych darów i łask, mieszka szczególnie w Kościele katolickim i w duszach sprawiedliwych.

4. *Kiedy został Duch Święty zesłany Kościołowi?*

— W dzień Zielonych Świątek, gdy na Apostołów zstąpił w postaci ognistych języków.

(Zielone Świątki).

5. *Jakie łaski daje Duch Święty Kościołowi?*

— Duch Święty, czuwając na Kościołem w niewidzialny sposób, naucza go, uświęca i rządzi nim przez duchownych pasterzy aż do skończenia świata.

6. *Kiedy zamieszkuje Duch Święty w duszy ludzkiéj?*

— Duch Święty zamieszkuje w duszy, gdy pojednała się z Bogiem przez chrzest albo pokutę; porzuca zaś duszę, gdy ona przez grzech śmiertelny w stan niełaski wpada.

»Nie wiecie, iżeście kościołem Bożym, a Duch Święty mieszka w was?« (I. Kor. III, 16).

7. *Jakich łask udziela Duch Święty duszy ludzkiéj?*

— Duch Święty oświeca dusze, wzmacnia je, pociesza i uświęca: i dlatego też nazywa się Poświęcicielem i Pocieszycielem.

8. *Jakie są osobliwe dary, którymi Duch Święty wzbogaca duszę?*

— Jest siedm darów Ducha Świętego, mianowicie dary: mądrości, rozumu, rady, męstwa, umiejętności, pobożności i bojaźni Bożéj.

Nauka moralna. Chroń się troskliwie grzechu, by zachować w sercu swojém Ducha Świętego, a natchnieniom Jego bądź posłusznym. »Nie zasmucajcie Ducha Świętego Bożego«. (Ephez. VI, 30).

Artykuł dziewiąty.

»Święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie«.

§. 16. O ustanowieniu Kościoła.

1. Co to jest Kościół?

— Kościół święty na ziemi jest to zgromadzenie wszystkich, którzy wyznają wiarę od Chrystusa Pana podaną, przyjmują sakramenta od niego ustanowione i podlegają jednéj najwyższéj głowie, Namiestnikowi Chrystusowemu.

2. Kto założył Kościół?

— Chrystus Pan założył Kościół, i obiecał mu, że będzie trwał aż do końca świata.

»A oto Ja jestem z wami po wszystkie dni, aż do skończenia świata«. (Mat. XXVIII, 20).

3. W jaki sposób Chrystus Pan założył Kościół?

— Chrystus Pan ustanowił nad wszystkimi wiernymi Apostołów, a nad nimi św. Piotra — rozkazał, ażeby wszyscy ludzie słuchali téj władzy apostolskiéj i od niéj naukę wiary i uświęcenie brali. Tym sposobem założone zostało to zgromadzenie wiernych, które Kościołem nazywamy.

»Kto was słucha, mnie słucha«. (Łuk. X, 16). — »Ty jesteś opoką, a na téj opoce zbuduję Kościół mój, a bramy piekielne nie przemogą go«. (Mat. XVI, 18). — »Paś baranki moje, paś owieczki moje (Jan XXI, 15).

4. Czy ta władza apostolska istnieje dotąd w Kościele?

— Tak jest, władza apostolska trwa w Papieżu i biskupach, którzy w jedności z nim zostają.

5. Kto to jest Papież?

— Papież jest to biskup rzymski, który jest następcą

św. Piotra, a przez tosamo głową całego Kościoła i namiestnikiem Chrystusowym na ziemi.

6. *Dlaczego biskup rzymski jest następcą św. Piotra?*

— Dlatego, że św. Piotr założył swą stolicę biskupią w Rzymie i tamże umarł.

7. *Co to są biskupi?*

— Biskupi są to pasterze duchowni Kościoła, którzy dziedziczą po Apostołach władzę nauczania i rządzenia wiernymi.

8. *Kto pomaga biskupom w sprawowaniu ich pasterstwa?*

— Proboszczowie i inni kapłani.

Nauka moralna. Miéj wielką cześć i miłość dla Ojca świętego, dla biskupów i kapłanów, którzy cię prawdy Bożéj nauczają, łaski Boskie ci szafują i do nieba cię prowadzą.

§. 17. O znamionach Kościoła.

1. *Czy Chrystus Pan tylko jeden Kościół ustanowił?*

— Chrystus Pan jeden tylko Kościół ustanowił, jak jednéj tylko wiary nauczał.

Chrystus Pan rzekł: »na téj opoce zbuduję Kościół mój« (nie zaś Kościoły moje). (Mat. XXVI, 18).

2. *Po czém poznajemy Kościół od Chrystusa Pana ustanowiony?*

— Kościół od Chrystusa Pana ustanowiony poznajemy po tych czterech znamionach: iż jest jeden, święty, katolicki i apostolski.

3. *Na czém zależy jedność Kościoła Chrystusowego?*

— Na tém, że ma jedną wiarę, jedne sakramenta i jedną najwyższą głowę, Namiestnika Chrystusowego.

4. *Na czém zależy świętość Kościoła Chrystusowego?*

— Na tém: 1) że nauka, ustawy i obrzędy Kościoła są święte; 2) że Kościół po wszystkie czasy wielu ludzi uświęcał i wielkich świętych wydawał.

5. *Co to znaczy, że Kościół Chrystusowy jest katolicki?*

— »Katolicki« znaczy: powszechny, a Kościół Chrystusowy jest powszechny: bo 1) wszyscy ludzie do niego należeć powinni, i 2) w rzeczy saméj on we wszystkich wiekach i we wszystkich krajach się szerzy.

6. *Co to znaczy, że Kościół Chrystusowy jest apostolski?*

— To znaczy, że nauka i władza duchowna, którą Chrystus Pan dał Apostołom, przekazała się nieprzerwanym sposobem przez ich następców aż do dzisiejszego Papieża i biskupów.

7. *Który Kościół posiada te cztéry znamiona Kościoła Chrystusowego?*

— Jedynie Kościół rzymsko-katolicki, t. j. ten który Papieża rzymskiego za głowę swoją uznaje, a do którego mamy szczęście należeć.

8. *Czy są jeszcze inne kościoły oprócz rzymsko-katolickiego?*

— Są kościoły odszczepione, czyli schyzmatyckie, które się od Głowy Kościoła oderwały, i są sekty heretyckie, które część nauki wiary odrzuciły; ale ani jedne ani drugie nie mają znamion Kościoła Chrystusowego.

9. *Czy ci, którzy należą do tych sekt, mogą być zbawieni?*

— Poza Kościołem katolickim nie ma zbawienia; jednak ci, co niektóre przynajmniej prawdy wiary znają i wierzą, a w innych tylko z niewiadomości błądzą, duchownie do Kościoła należą i przez to zbawieni być mogą.

10. A żydzi i poganie czy w żaden sposób zbawieni być nie mogą?

— Bez prawdziwej wiary zbawieni być nie mogą; ale jeśli którzy z nich żyją podług sumienia, Pan Bóg z dobroci swej daje im łaskę, aby mogli przyjść do wiary, a przez nią do zbawienia.

Nauka moralna. Módl się często o pokój i podwyższenie Kościoła katolickiego i o nawrócenie odszczepieńców, heretyków i niewiernych.

§. 18. **O zadaniu Kościoła.**

1. Na co założył Chrystus Pan Kościół?

— Na to, aby przezeń ludzie mogli zbawienie osiągnąć.

2. Jakim sposobem Kościół ludzi do zbawienia doprowadza?

— Kościół doprowadza ludzi do zbawienia:

1) nauczając ich nieomylnie o wierze świętej;

2) uświęcając ich sakramentami;

3) sprawując nad nimi rządy duchowne.

(Stąd potrójna władza Kościoła: nauczycielska, kapłańska i pasterska).

3. Kto dał Kościołowi tę potrójną władzę?

— Chrystus Pan, który jest naszym nauczycielem, kapłanem i królem, tę potrójną władzę Kościołowi poruczył.

»Dana mi jest wszystka władza na niebie i na ziemi. Idąc tedy nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego, nauczając je chować wszystko, com wam kolwiek przykazał. A oto ja jestem z wami po wszystkie dni, aż do skończenia świata«. (Mat. XXVIII, 18—20).

4. *Czego Kościół święty naucza nieomylnie?*

— Kościół święty tęsamą naukę wiary i obyczajów, którą od Apostołów otrzymał, nieomylnie przechowuje i tłómaczy.

5. *Jakim sposobem Kościół święty nieomylnie naucza?*

— Kościół święty naucza nieomylnie przeto, że według obietnicy Chrystusa Pana, Duch Święty nad Jego nauką czuwa.

»A ja prosić będę Ojca, a innego Pocieszyciela da wam, aby z wami mieszkał na wieki, Ducha prawdy, którego świat przyjąć nie może, bo go nie widzi, ani go zna. Lecz wy poznacie go: iż u was mieszkać będzie i w was będzie«. (Jan XIV, 16—17).

6. *Kto w Kościele świętym tę nieomylność w nauczaniu posiada?*

— Nieomylność w nauczaniu posiadają:

1) Biskupi w połączeniu z Papieżem — i także

2) sam Papież, kiedy z urzędu apostolskiego naucza.

»A ja tobie powiadam, iżeś ty jest opoka, a na tej opoce zbuduję Kościół mój, a bramy piekielne nie zwyciężą go«. (Mat. XVI, 18).

7. *Czy i w innych rzeczach oprócz wiary trzeba słuchać Kościoła?*

— Trzeba słuchać Kościoła we wszystkiem, co się w jakikolwiek sposób do zbawienia odnosi.

8. *Kto włożył na nas ten obowiązek?*

— Sam Pan Jezus, mówiąc: »Jeśliby (kto) Kościoła nie usłuchał, niech ci będzie jako poganin i celnik«. (Mat. XVIII, 17).

Nauka moralna. Czcij i kochaj Kościół jako matkę swoją i z pokorą poddawaj się jego nauce i wszystkim

jego przykazaniom i przepisom: »bo nie ma Boga za Ojca, kto Kościoła nie ma za matkę«. (Święty Cypryan, † r. 258).

§. 19. O rozszerzeniu się i utrzymaniu Kościoła.

1. *Jak się Kościół święty rozszerzył po świecie?*

— Kościół św. rozszerzył się tak cudownie po świecie, iż widocznem było, że nie ludzkiem, ale Boskiem jest dziełem.

2. *Dlaczego mówimy, że Kościół rozszerzył się cudownie?*

— Bo się rozkrzewił dziwnie prędko, bez pomocy ludzkiej i mimo największych przeszkód od ludzi.

3. *Jakie przeszkody stawiali ludzie przeciwko rozkrzewieniu Kościoła?*

— Przez pierwsze trzy wieki poganie prześladowali, męczyli i zabijali chrześcijan z największem okrucieństwem.

4. *Jaki był skutek tych prześladowań?*

— Ludzie, widząc jak mężnie wyznawcy Chrystusa umierali za wiarę, coraz liczniej się nawracali i »krew męczenników stała się posiewem chrześcijan«.

5. *Jakie jeszcze w późniejszych wiekach miał Kościół przeciwności do zwalczenia?*

— Kościół w późniejszych wiekach miał do walczenia:

1) z schyzmatykami, którzy się od jedności kościelnej odrywali, nie chcąc słuchać Namiestnika Chrystusowego;

2) z heretykami, którzy wiarę świętą psuli, odrzucając niektóre artykuły.

6. *Która była najgłówniejsza schyzma?*

— Najgłówniejsza była schyzma wschodnia, którą wprowadził w IX wieku Focyusz, biskup carogrodzki.

7. *Która była herezya najważniejsza w nowszych czasach?*

— Herezya protestantów, którą zaczął Luter w XVI wieku, a która się później rozpadła na wiele sekt.

8. *Czy Chrystus Pan przepowiedział, że odszczepieństwa powstaną?*

— Chrystus Pan to przepowiedział, i po wiele razy przepowiadali tosamo Apostołowie.

(Mat. XXIV, 11. — Tym. IV, 3. — Piotr III, 3. — Jud. I, 19).

9. *Dlaczego dopuszcza Pan Bóg, że te odszczepieństwa powstają?*

— Dlatego:

1) aby się niespożyta moc i stałość Kościoła objawiła;

2) aby się Kościół przez odpadnięcie zgniłych i zepsutych członków oczyszczał;

3) aby prawda nauki Kościoła coraz jaśniej była poznawaną.

10. *Co zwykle daje Pan Bóg Kościołowi na miejsce odpadłych chrześcijan?*

— Na miejsce odpadłych chrześcijan nawraca Pan Bóg do Kościoła ludy pogańskie, które lepiej umieją z łaski wiary korzystać.

11. *Czy nieprzyjaciele Kościoła kiedykolwiek go zwyciężą?*

— Nie zwyciężą nigdy, bo Chrystus Pan powiedział, że On sam jest z Kościołem swoim aż do skończenia świata i że bramy piekielne go nie przemogą.

Nauka moralna. Ciesz się i dziękuj Bogu, żeś jest dzieckiem katolickiego Kościoła, którym Pan Bóg się tak widocznie opiekuje, w którym niewątpliwie jest błogosławieństwo Boże, i téj łaski okaż się godnym przez prawdziwie chrześcijańskie życie, bo inaczéj nic ci to nie pomoże, że do Kościoła katolickiego należysz.

§. 20. »Świętych obcowanie«.

1. *Czy tylko wierni na téj ziemi do Kościoła należą?*

— Do Kościoła oprócz wiernych na ziemi żyjących, należą także Aniołowie i Święci w niebie, i dusze w czyścu pokutujące — a wszyscy razem są połączeni przez Świętych obcowanie.

2. *Co to jest Świętych obcowanie?*

— Jest to duchowne połączenie wszystkich należących do Kościoła, jako członków jednego ciała, którego Chrystus Pan jest głową.

»Albowiem jako w jedném ciele wiele członków mamy... tak wiele nas jedném ciałem jesteśmy w Chrystusie, a każden z osobna jeden drugiego członkami«. (Rzym. XII, 4, 5).

3. *Dlaczego nazywają się członkowie tego obcowania Świętymi?*

— Dlatego, że wszyscy są do świętości powołani, przez chrzest poświęceni i wielu z nich już doszło do zupełnéj świętości.

4. *Jaki mamy pożytek z obcowania ze Świętymi w niebie?*

— Mamy ten pożytek, że zasługi i modlitwy Świętych są nam pomocne.

5. *Jaki pożytek mają dusze w czyścu z naszego obcowania z nimi?*

— Mają ten pożytek, że przynosimy im ulgę przez modlitwę i dobre uczynki, a najwięcéj przez ofiarę Mszy świętéj.

»Judas (Machabejczyk) dwanaście tysięcy drachm srebra posłał do Jeruzalem, aby ofiarowano za grzechy ofiarę... A tak święta jest i zbawienna myśl modlić się za umarłe, aby byli od grzechów rozwiązani«. (II. Machab. XII, 43, 46). — Dzień zaduszny.

6. *Jaki mamy pożytek ze wzajemnego obcowania z wiernymi na ziemi?*

— Mamy ten pożytek, że bierzemy udział we wszystkich łaskach Kościoła, w ofiarach Mszy świętéj, w modlitwach i wszystkich dobrych uczynkach, które się spełniają w Kościele.

Nauka moralna. Módl się codziennie za wszystkich członków Kościoła, którzy walczą na ziemi, i za tych, którzy w czyścu cierpią; a każdego poranku i wieczora uciekaj się pod obronę Świętych w niebie.

§. 21. **Artykuł dziesiąty.**

»Grzechów odpuszczenie«.

1. *Czego uczy nas dziesiąty artykuł Składu Apostolskiego?*

— Dziesiąty artykuł uczy nas, że w Kościele katolickim, mocą zasług Jezusa Chrystusa, można dostąpić odpuszczenia grzechów i kar przez grzechy zasłużonych.

2. *Jakie grzechy mogą być odpuszczone w Kościele katolickim?*

— Wszystkie grzechy bez wyjątku.

3. *Co powinien grzesznik czynić, aby dostąpić odpuszczenia grzechów?*

— Powinien:

1) szczerze pokutować;

2) godnie przyjąć sakramenta, które Chrystus Pan na odpuszczenie grzechów ustanowił, a których Kościół św. udziela.

4. *Które sakramenta ustanowił Chrystus Pan na odpuszczenie grzechów?*

— Sakramenta Chrztu i Pokuty.

Nauka moralna. Dziękuj Bogu z całego serca, że ci dał sposób oczyszczenia się z grzechów, i przystępuj często z ochotą i dobrém przygotowaniem do spowiedzi świętéj, abyś i ty mógł usłyszeé te słowa pociechy: »Ufaj synu, odpuszczone ci są grzechy twoje«.

§. 22. Artykuł jedenasty.

»Ciała zmartwychwstanie«.

1. *Czemu wszyscy ludzie umierać muszą?*

— Bo wszyscy w Adamie zgrzeszyli.

»Przez grzech śmierć na ten świat weszła«. (Rzym. V, 12).

2. *Co się dzieje przy śmierci człowieka?*

— Dusza rozłącza się z ciałem i staje przed sądem Bożym, a ciało powraca do ziemi.

3. *Jak długo zostanie ciało w ziemi?*

— Aż do sądnego dnia: wówczas wskrzesi Pan Bóg cudownie ciała zmarłych i połączy je napowrót z duszami na wieki.

»Przychodzi godzina, w którą wszyscy, co są w grobiech, usłyszą głos Syna Bożego. I wynijdą, którzy dobrze czynili, na zmartwychwstanie żywota, a którzy źle czynili, na zmartwychwstanie sądu«, t. j. aby usłyszeć wyrok potępienia. (Jan V, 28. 29).

4. Jak nazywamy ten powrót ciała do życia?

— Ciała zmartwychwstanie.

5. Dlaczego ciała nasze zmartwychwstaną?

— 1) Dlatego, aby i ciało wzięło udział w nagrodzie lub karze, jak za życia brało udział w dobrych lub złych uczynkach;

2) aby zwycięstwo Chrystusa Pana i Świętych Jego nad śmiercią było zupełne.

6. Czy wszyscy ludzie zmartwychwstaną?

— Wszyscy ludzie zmartwychwstaną: dobrzy i źli.

7. Czy ciała zmartwychwstałych będą jednakie?

— Nie, ciała złych będą szpetne i podległe cierpieniu, ciała zaś dobrych będą uwielbione, na podobieństwo ciała Chrystusowego.

(Poszanowanie Kościoła dla ciał zmarłych. — Pogrzeby, cmentarze poświęcone).

Nauka moralna. Obchodź się z uszanowaniem z ciałem swojém, strzeż się, byś nie zmazał grzechem języka, rąk, oczu i innych zmysłów, ażebyś w dniu ostatecznym zmartwychwstał z ciałem uwielbionèm.

§. 23. **Artykuł dwunasty.**

»Żywot wieczny. Amen«.

1. Czego uczy nas dwunasty artykuł Składu Apostolskiego?

— Uczy nas, że po tém życiu jest dla sprawiedliwych inne życie w niebie, błogosławione i wieczne.

2. Co to jest niebo?

— Niebo jest to miejsce, gdzie się Pan Bóg okazuje wybranym swoim i obdarza ich szczęśliwością zupełną, nad wszelkie pojęcie nasze.

»Oko nie widziało, ucho nie słyszało i w serce człowieka nie wstąpiło, co nagotował Bóg tym, którzy Go miłują«. (I. Kor. II, 9).

3. *Czy wszyscy będą w niebie zarówno szczęśliwi?*

— Nie, lecz każdy własną nagrodę weźmie według zasług swoich.

»W domu Ojca mego jest mieszkania wiele«. (Jan XIV, 2).

4. *Czy grzesznicy będą także wiecznie żyli?*

— Grzesznicy będą także żyli wiekuiście, ale w mękach piekielnych.

5. *Co to jest piekło?*

— Piekło jest to miejsce, gdzie potępieni karani są utratą Boga i ogniem wiekuistym.

6. *Kto będzie potępiony?*

— Każdy co umiera w nieprzyjaźni z Panem Bogiem, t. j. w grzechu śmiertelnym.

7. *Skąd wiemy, że kara potępionych jest wieczna?*

— Wiemy o tém: 1) z wyraźnych słów Pana Jezusa, i 2) z nauki nieomylnego Kościoła.

»Idźcie odemnie przeklęci w ogień wieczny... i pójdą ci na mękę wieczną«. (Mat. XXV, 41, 46). »Lepiéj jest tobie wnijść chromym do żywota wiecznego, niż mając dwie nogi, być wrzuconym do piekła ognia wiecznego, gdzie robak ich nie umiera, a ogień nie gaśnie«. (Marek IX, 44, 45).

8. *Czemu kary potępionych są wieczne?*

— 1) Bo obraza nieskończonego Majestatu Boga zasługuje na karę nieskończoną;

2) bo w wieczności nie ma odmiany, i ci co w nienawiści Bożéj umierają, wiecznie w niéj trwać będą.

9. Czy wszyscy potępieni tesame męki cierpieć będą?

— Nie; lecz każdy z nich cierpieć będzie w miarę grzechów jakie popełnił, i łask, jakie zmarnował.

10. Czy oprócz nieba i piekła nie ma innego miejsca dla dusz na tamtym świecie?

— Jest jeszcze czyściec.

11. Co to jest czyściec?

— Jest to miejsce, gdzie dusze, które pojednały się z Bogiem za życia, ale nie odpokutowały całéj kary doczesnéj za grzechy swoje, wypłacają się z niéj sprawiedliwości Bożéj.

12. Czy czyściec wiecznie trwać będzie?

— Nie; czyściec skończy się przed sądem ostatecznym, a potém będzie tylko niebo i piekło.

13. Któreż są tedy ostateczne rzeczy człowieka?

— Cztéry ostateczne rzeczy człowieka są: 1) śmierć, 2) sąd, 3) niebo, 4) piekło.

14. Jakim słowem kończymy Skład Apostolski?

— Kończymy słowem »Amen«, co znaczy »zaprawdę«, albo »niech tak będzie«.

15. Dlaczego tym słowem Skład Apostolski kończymy?

— Aby potwierdzić, że mocno wierzymy w to wszystko, co w dwunastu artykułach wiary się zawiera, i że wedle téj wiary żyć i w niéj umierać pragniemy.

Nauka moralna. »We wszystkich sprawach twoich pamiętaj na ostatnie rzeczy swoje, a na wieki nie zgrzeszysz«. (Ekli. VII, 40).

CZĘŚĆ DRUGA.
O przykazaniach.

Rozdział I.
O przykazaniu miłości.

§. 1. O miłości Bożéj.

1. *Czy do zbawienia wystarcza wierzyć w to wszystko, co Pan Bóg objawił?*

— Nie wystarcza, ale trzeba także przykazania Boskie zachowywać.

»Jeśli chcesz wnijść do żywota, chowaj przykazania«. (Mat. XIX, 17).

2. *Czy możemy przykazania Boskie zachowywać?*

— Możemy, zapomocą łaski Bożéj, któréj Pan Bóg nie odmawia nikomu, kto o nią prosi.

»Przykazania Jego nie są ciężkie«. (I. Jan V, 3).

3. *Które jest najprzedniejsze przykazanie?*

— Najprzedniejsze jest przykazanie miłości, które wszystkie inne przykazania w sobie zawiera.

4. *Powiedz to przykazanie!*

— »Będziesz miłował Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego, i ze wszystkiéj duszy twojéj, i ze wszystkiego umysłu twego, i ze wszystkiéj siły twojéj. Toć jest pierwsze przykazanie. A wtóre jest temu

podobne: Będziesz miłował bliźniego twego, jak samego siebie«.

(Marek XII, 30, 31).

5. *Co to jest miłość Boga?*

— Miłość Boga jest to cnota od Boga w serca nasze wlana, która sprawia, że Boga jako najwyższe Dobro cenimy i kochamy, i podobać się Mu przez wypełnianie Jego świętej woli usiłujemy.

6. *Jaką powinna być miłość nasza ku Bogu?*

— Nasza miłość ku Bogu powinna być: 1) nadprzyrodzoną, 2) najwyższą, i 3) czynną.

7. *Co to znaczy, że miłość Boga powinna być nadprzyrodzoną?*

— To znaczy, że ma pochodzić z wiary, przy współdziałaniu łaski Boskiéj.

»A koniec przykazania jest miłość... z wiary nieobłudnéj«. (I. Tym., I, 5).

8. *Co to znaczy, że miłość Boga powinna być najwyższą?*

— To znaczy, że Pana Boga powinniśmy cenić i kochać nadewszystko, tak dalece, iżbyśmy woleli raczéj wszystko inne stracić, aniżeli przez grzech od Niego się odłączyć.

»Ani żywot, ani śmierć, nie będzie nas mogła odłączyć od miłości Bożéj«. (Rzym. VIII, 38, 39).

9. *Co to znaczy, że miłość Boga powinna być czynną?*

— To znaczy, że powinna się w uczynkach, mianowicie w wypełnianiu woli Bożéj objawiać.

»Kto ma przykazanie moje i zachowuje je, tenci jest, który mnie miłuje«. (Jan, XIV, 21).

10. Dlaczego mamy Pana Boga miłować?

— Miłować mamy Pana Boga dlatego:

1) że Bóg jest Dobrem najwyższém i najdoskonalszém;

2) że Bóg pierwéj nas umiłował i miłość swą ku nam niezliczonymi dobrodziejstwami okazał;

3) że Bóg nakazuje Siebie miłować i miłujących Siebie nagradza.

11. Jaka miłość Boża jest doskonałą?

— Miłość Boża jest doskonałą, gdy miłujemy Pana Boga dlatego, że jest nieskończenie dobrym i doskonałym.

»Miłujmy Boga, iż Bóg nas pierwéj umiłował«. (I. Jan, IV, 19).

12. Jaka miłość Boża jest niedoskonałą?

— Miłość Boża jest niedoskonałą, gdy miłujemy Boga dla jego dobrodziejstw.

13. Co nas pozbawić może miłości Bożéj?

— Każdy grzech śmiertelny pozbawia człowieka miłości Bożéj, grzech zaś powszedni tę miłość oziębia.

Nauka moralna. Staraj się Pana Boga coraz więcéj kochać; czyń i znoś wszystko, ażeby Jemu się podobać; a niczego się tak nie lękaj jak utraty Jego miłości.

§. 2. O miłości bliźniego.

1. Kogo powinniśmy oprócz Boga miłować?

— Oprócz Boga powinniśmy miłować bliźniego, t. j. każdego człowieka bez wyjątku.

2. Dlaczego powinniśmy bliźniego miłować?

— Powinniśmy bliźniego miłować:

1) dlatego, że Chrystus Pan nam to nakazuje, i Sam nas tego przykładem swoim nauczył;

2) dlatego, że każdy człowiek jest dzieckiem Bożém, krwią Chrystusową odkupioném i wraz z nami do wiecznéj szczęśliwości wezwanym.

»Iżali nie jeden Ojciec wszystkich nas, iżali nie jeden Bóg stworzył nas? czemu tedy gardzi każdy z nas bratem swoim?« (Mat. II, 10).

3. *Jaką powinna być miłość bliźniego?*

— Miłość bliźniego powinna być:

1) nadprzyrodzoną, 2) powszechną, 3) czynną, 4) i podobną do téj, jaką siebie samych miłujemy.

4. *Co to znaczy, że miłość bliźniego ma być nadprzyrodzoną?*

— To znaczy, że bliźniego powinniśmy miłować dla Pana Boga, a nie dla samych ziemskich pobudek.

5. *Co to znaczy, że miłość bliźniego ma być powszechną?*

— To znaczy, że powinniśmy miłować wszystkich ludzi bez wyjątku.

6. *Czy nawet nieprzyjaciół miłować mamy?*

— Tak jest, Pan Jezus nakazuje nawet nieprzyjaciół miłować i w potrzebie dobrze im czynić, bo i oni są dziećmi Bożymi i braćmi naszymi w Chrystusie.

»Miłujcie nieprzyjacioły wasze; dobrze czyńcie tym, którzy was mają w nienawiści, a módlcie się za prześladujące i potwarzające was, abyście byli synami Ojca waszego, który jest w niebiesiech; który czyni, że słońce Jego wschodzi na dobre i złe, i spuszcza deszcz na sprawiedliwe i niesprawiedliwe«. (Mat. V, 44, 45). — Przykład: święty Szczepan.

7. *Kogo powinniśmy przedewszystkiém miłować?*

— Przedewszystkiém powinniśmy miłować tych co nam są najbliżsi, jak rodzice i rodzina, i potrzeby ich powinniśmy przed innymi opatrywać.

»A jeśli kto o swych, a najwięcéj o domowych, pieczy nie ma, zaprzał się wiary i jest gorszy, niżli niewierny«. (I. Tyt. V, 8).

8. *Kogo jeszcze szczególniéj poleca Pismo św. naszéj miłości?*

— Ubogich, wdowy i sieroty, i w ogóle wszystkich, którzy są w potrzebie ciała lub duszy.

9. *Co to znaczy, że mamy miłować bliźniego, jak siebie samego?*

— To znaczy, że powinniśmy życzyć bliźniemu tych wszystkich dóbr doczesnych i wiecznych, których sobie samym życzymy.

»Wszystko co chcecie, aby wam ludzie czynili to i wy im czyńcie«. (Mat. VII, 12).

10. *Co to znaczy, że miłość bliźniego powinna być czynną?*

— To znaczy, że powinniśmy nietylko życzyć bliźnim dobrze, ale téż im dobrze czynić, pełniąc uczynki miłosierne co do ciała i co do duszy.

»Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią«. (Mat. V, 7).

11. *Jakie są uczynki miłosierne co do ciała?*

— Uczynki miłosierne co do ciała są:

1) łaknących nakarmić,
2) pragnących napoić,
3) nagich przyodziać,
4) podróżnych w dom przyjąć,
5) więźniów pocieszać,

6) chorych nawiedzać,
7) umarłych grzebać.

12. Jakie są uczynki miłosierne co do duszy?

— Uczynki miłosierne co do duszy są:
1) grzesznych upominać,
2) nieumiejętnych nauczać,
3) wątpiącym dobrze radzić,
4) strapionych pocieszać,
5) krzywdy cierpliwie znosić,
6) urazy chętnie darować,
7) za żywych i za umarłych się modlić.

13. Czy jest obowiązek jałmużnę czynić?

— Tak jest, każdy, co nie jest sam w niedostatku, obowiązany jest jałmużnę czynić, stosownie do swego mienia i do potrzeby bliźniego.

Nauka moralna. Bądź zgodnym i uczynnym dla bliźnich swoich, a zwłaszcza dla rodzeństwa. Nie odpłacaj nigdy złém za złe, lecz módl się za tych, co cię obrazili.

§. 3. O chrześcijańskiéj miłości samego siebie.

1. Czy wolno nam także samych siebie miłować?

— Wolno, i nawet trzeba samego siebie miłować; albowiem Pan Jezus mówi: »Miłuj bliźniego twego, jak siebie samego«.

(Mat. XXII, 39).

2. Na czém polega chrześcijańska miłość samego siebie?

— Chrześcijańska miłość samego siebie polega na tém, ażebyśmy pragnęli i szukali przedewszystkiém dóbr duchownych i wiecznych.

»Szukajcież tedy najprzód królestwa Bożego i sprawiedliwości jego, a to wszystko będzie wam przydane«. (Mat. VI, 33).

3. Czy wolno nam także dobra doczesne miłować?

— O dobra doczesne, jak: zdrowie, dobre imię i majątek, powinniśmy się także roztropnie starać, gdyż one są środkami do zbawienia od Boga nam danymi, ale nie powinniśmy do nich serca przywiązywać.

»Jeśli wam przybędzie majętności, nie przykładajcież serca«. (Ps. 61, 11).

4. Co jest przeciwném chrześcijańskiéj miłości samego siebie?

— Chrześcijańskiej miłości samego siebie przeciwną jest nieporządna miłość samego siebie, t. j. miłość własna, czyli samolubstwo.

5. Kiedy miłość samego siebie jest nieporządną?

— Miłość samego siebie jest nieporządną:

1) gdy człowiek swoją chwałę i swoją wolę wyżéj stawia od chwały i woli Bożéj;

2) gdy własnego dobra pragnie ze szkodą bliźniego;

3) gdy więcéj dba o ciało i o rzeczy doczesne, niż o duszę i o rzeczy wieczne.

Nauka moralna. Wcześnie zwyciężajmy zgubną miłość własną, która sprawia, że we wszystkiém tylko siebie samych szukamy, przez co i Bogu i bliźniemu wstrętnymi się stajemy.

Rozdział II.

O dziesięciorgu przykazań Bożych.

---

§. 1. O przykazaniach Bożych w ogólności.

1. Skąd wiemy co czynić mamy, aby Boga i bliźniego należycie miłować?

— Z dziesięciorga przykazań Bożych.

2. *Przez kogo Pan Bóg dał te przykazania?*

— Pan Bóg dał te przykazania przez sługę swego Mojżesza, na dwóch tablicach kamiennych.

3. *Powiedz dziesięcioro przykazań Bożych!*

— Dziesięcioro przykazań Boskich:

Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiéj, z domu niewoli.

1) Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną.

2) Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremno.

3) Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.

4) Czcij ojca twego i matkę twoją.

5) Nie zabijaj.

6) Nie cudzołóż.

7) Nie kradnij.

8) Nie mów przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa.

9) Nie pożądaj żony bliźniego twego;

10) Ani domu, ani sługi, ani służebnicy, ani wołu, ani osła, ani żadnéj rzeczy, która jego jest.

4. *Czego nas uczą trzy pierwsze przykazania?*

— Uczą nas, jak mamy czcić i miłować Boga.

5. *Czego nas uczą drugie siedm przykazań?*

— Uczą nas, jak mamy bliźnich miłować.

6. *Co znaczą te pierwsze słowa: Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiéj, z domu niewoli?*

— Słowa te przypominają dobrodziejstwa, jakie nam Bóg uczynił i zachęcają nas, żebyśmy z wdzięczności i miłości przykazania Boskie pełnili.

7. *Czy sama tylko wdzięczność i miłość Boża powinna nas pobudzać do pełnienia przykazań Bożych?*

— Nie; powinna nam także pomagać święta bojaźń Boska, gdyż Pan Bóg zagroził przestępcom wiecznymi karami.

Nauka moralna. Gdy pewien młodzieniec pytał Pana Jezusa co ma czynić, aby być zbawiony, Pan odpowiedział: »Jeśli chcesz wnijść do żywota, chowaj przykazania«. Tosamo i do ciebie mówi.

§. 2. Pierwsze przykazanie Boże.

»Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną«.

1. *Co nakazuje nam pierwsze przykazanie?*

— Nakazuje nam oddawać Bogu cześć należną, wewnętrzną i zewnętrzną.

2. *W jaki sposób oddaje człowiek Bogu cześć wewnętrzną?*

— Wewnętrzną cześć oddaje człowiek Panu Bogu przez wiarę, nadzieję, miłość i nabożność.

3. *Jakie są grzechy przeciwko wierze?*

— Grzechy przeciwko wierze są:

1) niedowiarstwo;

2) herezya, czyli odrzucenie niektórych artykułów wiary;

3) dobrowolne powątpiewanie o wierze;

4) zaparcie się wiary przed ludźmi.

4. *Co to jest nadzieja?*

— Nadzieja jest to cnota od Boga w serca nasze wlana, która sprawia, że się statecznie spodziewamy od Pana Boga żywota wiecznego i wszystkich środków które do niego prowadzą.

5. *Dlaczego powinniśmy się tych dóbr od Pana Boga spodziewać?*

— Dlatego:

1) że Pan Bóg jest miłościwy i wierny w obietnicach jakie uczynił;

2) że Pan Jezus nam te dobra śmiercią swoją wysłużył.

6. *Jakie są grzechy przeciwko nadziei?*

— 1) Rozpacz, czyli zwątpienie o miłosierdziu Boskiém;

2) zuchwałe spuszczanie się na miłosierdzie Boskie.

P r z y k ł a d y: 1) Kain, Judasz; 2) Żydzi na pustyni.

7. *Kiedy człowiek grzeszy zuchwałém spuszczaniem się na miłosierdzie Boskie?*

— 1) Kiedy z miłosierdzia Bożego nabiera śmiałości do grzeszenia, lub trwania w niepokucie;

2) kiedy się naraża lekkomyślnie na niebezpieczeństwo duszy lub ciała, w nadziei, że go Pan Bóg ochroni.

8. *Jakie są grzechy przeciwne miłości Bożéj?*

— Wszystkie grzechy są przeciwne miłości Boskiéj — ale osobliwie:

1) obojętność i wstręt do rzeczy Boskich;

2) nienawiść Boga i Jego świętych rządów.

9. *Co to jest nabożność?*

— Nabożność jest to cnota, która nakłania człowieka do modlitwy i wszelkiéj czci Bogu należnéj.

10. *Jak zgrzeszyć można przeciw nabożności?*

— Grzeszy się przeciwko nabożności osobliwie zaniedbaniem, lub złem odprawianiem modlitwy.

11. *W jaki sposób oddaje się Bogu cześć zewnętrzną?*

— Zewnętrzną cześć oddaje się Bogu, objawiając cześć, którą się ma w sercu, zewnętrznymi znakami, jako to: ustną modlitwą, klękaniem, wspólnem a uroczystem nabożeństwem i t. p.

12. *Jak się grzeszy przeciwko czci zewnętrznéj Pana Boga?*

— Grzeszy się:

1) przez nieuszanowanie i znieważenie publicznego nabożeństwa;

2) przez opuszczenie nabożeństw obowiązujących.

13. *Jakich jeszcze grzechów zakazuje pierwsze przykazanie?*

— Pierwsze przykazanie zakazuje wszystkich grzechów, które czci Boskiéj uwłaczają, jak: bałwochwalstwa, czarów i guseł, zabobonów, świętokradztwa i świętokupstwa.

14. *Kto popełnia bałwochwalstwo?*

— Bałwochwalstwo popełnia, kto cześć Boską oddaje stworzeniom, jak to czynią poganie.

15. *Kto grzeszy przez czary i gusła?*

— Przez czary lub gusła grzeszy:

1) kto wzywa złych duchów, ażeby się nimi posługiwać, albo drugim za ich pomocą szkodzić;

2) kto używa tajemnych sposobów, które tylko za pomocą złych duchów skutecznymi być mogą.

16. *Kto grzeszy przez zabobony?*

— 1) Ten, co rzeczom stworzonym przypisuje jakąś tajemniczą siłę, jakiéj ani z natury, ani z modlitw Kościoła, ani z ustanowienia Bożego nie mają;

2) ten, kto w czci Boga lub Świętych używa sposobów niewłaściwych i przypisuje tymże moc nadzwyczajną.

17. Co to jest świętokradztwo?

— Świętokradztwo jest to znieważenie osób, miejsc lub rzeczy Bogu poświęconych.

Przykłady: kara króla Baltazara (Dan. V), — Heliodora (II, Machab. III). — Chrystus Pan gromi kupczących w świątyni (Jan II, 15).

18. Kto się dopuszcza świętokupstwa?

— Świętokupstwa dopuszcza się ten, co rzeczy święte, urzędy duchowne i t. p., za pieniądze lub za wartość pieniężną kupuje lub sprzedaje, jak to Szymon czarnoksiężnik chciał uczynić.

Nauka moralna. Wzbudzaj często akty wiary, nadziei i miłości, a nie opuszczaj nigdy modlitwy rannéj i wieczornéj. W kościele zachowuj się z wielkiém uszanowaniem i nabożeństwem.

§. 3. Ciąg dalszy pierwszego przykazania Bożego: o czci Świętych.

1. Czego uczy Kościół katolicki o czci Świętych?

— Kościół katolicki uczy, że słuszną i zbawienną jest rzeczą czcić Świętych i do nich się modlić.

2. Czém się różni cześć, którą Bogu oddajemy, od czci oddawanéj Świętym Pańskim?

— Różni się tém: 1) że Boga czcimy jako Pana i Stwórcę wszechrzeczy, Świętych zaś czcimy jako sługi Boże i dla darów, które od Boga otrzymali;

2) do Boga się modlimy jako do źródła i dawcy wszelkiego dobra, Świętych zaś prosimy, ażeby za nami do Boga się modlili.

3. Na co głównie powinniśmy baczyć przy oddawaniu czci Świętym?

— Na to, abyśmy Świętych w ich cnotach naśladowali i podobnymi im się stawali.

4. *Komu ze Świętych największą cześć powinniśmy oddawać?*

— Największą i wyjątkową cześć powinniśmy oddawać Najświętszéj Pannie Maryi Matce Bożéj.

5. *Czy powinniśmy także czcić obrazy Pana Jezusa i Świętych?*

— Tak jest, obrazom świętym powinniśmy oddawać cześć, która się odnosi do osób wyobrażonych.

6. *Czy to nie zabobon modlić się przed obrazami?*

— Bynajmniéj, gdy się bowiem modlimy przed obrazami, nie modlimy się do obrazów, lecz do Pana Jezusa, lub do Świętych, których nam te obrazy przedstawiają.

7. *Czy powinniśmy także czcić relikwie czyli szczątki pozostałe po Świętych?*

— Tak jest, powinniśmy czcić relikwie, dlatego: 1) że ciała tych Świętych były kościołem Ducha Świętego i w chwale zmartwychwstaną; 2) że Bóg osobliwe łaski daje i niekiedy cuda czyni przez te święte relikwie.

»Skoro się człowiek (którego pochować miano) dotknął kości Elizeuszowych, ożył i stanął na nogi swoje«. (IV. Król. XIII, 21). — »A na chore przynoszono chustki albo pasy od ciała jego (Pawła św.), i odchodziły od nich choroby i duchowie źli wychodzili«. (Dz. Ap. XIX, 12).

Nauka moralna. Módl się nabożnie do Świętych Pańskich, a mianowicie do Najświętszéj Panny, do świętego Józefa i do swego Patrona; pilnie czytaj ich żywoty i wiernie naśladuj ich cnoty.

§. 4. Drugie przykazanie Boże.

»Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego nadaremnie«.

1. Czego zakazuje drugie przykazanie?

— Drugie przykazanie zakazuje zniewagi Imienia Bożego.

2. Przez co znieważa się Imię Boże?

— 1) Przez bluźnierstwo, 2) przez wzywanie Imienia Bożego bez uszanowania, 3) przez grzeszne przysięganie, 4) przez przeklinanie, 5) przez niedotrzymanie ślubów.

3. Co to jest bluźnierstwo?

— Bluźnierstwo jest to mowa obelżywa przeciwko Bogu lub Świętym Jego.

Bluźnierstwo tak wielkim jest grzechem, że w Starym Zakonie śmiercią za ten grzech karano: »Ktoby bluźnił Imię Pańskie, śmiercią niech umrze; kamieńmi go zabije wszystek lud«. (III. Moj. XXIV, 16).

4. Kiedy się grzeszy wymawianiem Imienia Boskiego bez uszanowania?

— Kiedy się Imię Boskie wymawia z żartu lub gniewu, lub w inny lekkomyślny sposób.

5. Co znaczy przysięgać?

— Przysięgać jest to Boga wzywać na świadka, że to co się mówi, jest prawdą, albo, że się dotrzyma tego, co się obiecuje.

6. Kto grzeszy przysięganiem?

— Przysięganiem grzeszy ten:

1) kto przysięga fałszywie lub w wątpliwości, lub też przysięgi nie dotrzymuje;

2) kto przysięga bez ważnej przyczyny;

3) kto przysięga, że coś złego uczyni, lub czegoś dobrego zaniecha.

»Będziesz przysięgać w prawdzie i w sądzie i w sprawiedliwości«. (Jerem. IV, 2).

7. *Czy krzywoprzysięstwo wielkim jest grzechem?*

— Krzywoprzysięstwo, osobliwie przed sądem, jest jedną z największych zbrodni, bo krzywoprzysięzca urąga Bogu, biorąc Go za świadka i niejako za wspólnika fałszu i nieprawości.

»Przeklęctwo przyjdzie do domu przysięgającego na Imię moje kłamliwie, i będzie mieszkać w pośrodku domu jego, i zniszczy go i drzewa jego i kamienie jego«. (Zachar. V, 3, 4).

8. *Co znaczy przeklinać?*

— Przeklinać znaczy złorzeczyć słowami bliźniemu, lub sobie.

9. *Co to jest ślub?*

— Ślub jest to obietnica Panu Bogu dobrowolnie uczyniona, którą człowiek obowiązuje się do rzeczy Bogu miłéj.

10. *Czy jest obowiązkiem dopełnić ślubu?*

— Jest świętym obowiązkiem dopełnić ślubu, chybaby zaszła jakaś niemożliwość.

»Jeśliś co ślubił Bogu, nie omieszkaj spełnić. Daleko lepiéj jest nie ślubować, niżli po ślubie obietnic nie spełnić«. (Ekli. V, 3, 4).

11. *Co nakazuje nam drugie Boskie przykazanie?*

— Nakazuje nam z największą czcią o Bogu mówić, nabożnie Go wzywać i gorliwie o chwałę Jego Imienia się starać.

Nauka moralna. Chroń się brzydkiego nałogu klątwy i przysięgania się. Natomiast wzywaj często najsłodszych imion Jezus i Marya.

§. 5. Trzecie przykazanie Boże.

»Pamiętaj, abyś dzień święty święcił«.

1. *Co nakazuje nam trzecie przykazanie?*

— Nakazuje nam dzień Pański, to jest niedzielę, święcić wykonywaniem pobożnych uczynków i wstrzymywaniem się od prac służbowych.

2. *Jakimi pobożnymi uczynkami święci się dzień Pański?*

— Dzień Pański święci się:

1) nabożnem słuchaniem Mszy św., kazania i nieszporów, przystępowaniem do Sakramentów świętych, czytaniem książek pobożnych;

2) uczynkami miłosiernymi.

3. *Który z tych pobożnych uczynków jest w dzień Pański ściśle nakazany?*

— Ściśle nakazane jest słuchanie Mszy świętej.

4. *Jakie prace są w niedzielę zakazane?*

— Zakazane są prace służebne, to jest takie prace, które ciało trudzą, a które zwykle słudzy, robotnicy, lub rzemieślnicy wykonują.

5. *Czy nigdy nie wolno w niedzielę prac służebnych wykonywać?*

— Wolno:

1) jeżeli władza duchowna dla ważnych przyczyn pozwoli;

2) jeżeli nagła i konieczna potrzeba tego wymaga.

6. *Czy tylko przez służebne prace lub zaniechanie nabożeństwa dzień Pański się znieważa?*

— Dzień Pański znieważa się także przez pijaństwo, zabawy, gry i tańce rozpustne.

7. *Jakie skutki pociąga za sobą znieważanie dnia Pańskiego?*

— 1) Znieważanie dnia Pańskiego gorszy bliźnich i odbiera religii cześć jéj należną;

2) Pan Bóg téż grozi za nie i często karze, nawet doczesnymi klęskami.

»Szabaty moje gwałcili bardzo; rzekłem tedy, żem miał wylać zapalczywość moję na nie i zniszczyć je«. (Ezech. XX, 13). — »Strzeżcie szabatu mego, święty bowiem jest wam i który go zmazał, śmiercią umrze; ktoby weń czynił robotę, zginie dusza jego«. (II. Moj. XXXI, 14).

Nauka moralna. Uczciwie i po Bożemu przepędzaj dzień Pański, a niech cię nigdy ani lekkomyślność i chęć zabawy, ani zły przykład ludzi przewrotnych do znieważania niedzieli nie uwiedzie.

§. 6. Czwarte przykazanie Boże.

»Czcij ojca twego i matkę twoją«.

1. *Co nakazuje Pan Bóg w czwartém przykazaniu?*

— W czwartém przykazaniu nakazuje Pan Bóg, aby dzieci swoich rodziców, a podwładni swych przełożonych szanowali, miłowali i słuchali.

2. *Dlaczego powinny dzieci rodziców szanować, miłować i słuchać?*

— Bo rodzice są po Bogu największymi ich dobroczyńcami i miejsce Boga im zastępują.

3. *Kiedy grzeszą dzieci nieuszanowaniem względem rodziców?*

— Dzieci grzeszą nieuszanowaniem względem rodziców

1) gdy źle o nich mówią lub myślą;

2) gdy się krnąbrnie i zuchwale względem nich zachowują.

»Oko, które urąga ojcu i które gardzi matką swą, niech wykłują krucy i niech je wyjedzą orlęta«. (Przyp. XXX, 17).

4. *Kiedy grzeszą dzieci przeciwko miłości rodzicom należnéj?*

— Dzieci grzeszą przeciwko miłości rodzicom należnéj:

1) kiedy ich postępkami swoimi martwią i gniewają;

2) gdy nie wspierają ich w potrzebie i nie modlą się za nich.

»Kto uderzył ojca swego albo matkę, niech śmiercią umrze. Ktoby złorzeczył ojcu swemu albo matce, śmiercią niech umrze«. (II. Moj. XXI, 15, 17). — Przykład: Jezus umierając na krzyżu pamiętał o matce swojéj.

5. *Kiedy grzeszą dzieci nieposłuszeństwem względem rodziców?*

— Dzieci grzeszą nieposłuszeństwem:

1) gdy polecenia lub zakazy rodziców przekraczają;

2) gdy rozkazy i upomnienia rodziców źle przyjmują.

»Jeżeli kto ma syna ociętnego i upornego, któryby nie słuchał ojcowskiego albo macierzyńskiego rozkazania a skarany wzgardziłby posłusznym być... kamieńmi go utłoczy lud miasta, i umrze, aby wszystek Izrael słysząc się bał«. (V. Moj. XXI, 18, 21).

6. *Jaka nagroda czeka dzieci, które zachowują czwarte przykazanie?*

— Czeka je w przyszłém i nawet w tém życiu szczególne błogosławieństwo Boże.

»Czcij ojca twego i matkę twoją, które jest pierwsze przykazanie z obietnicą, abyć się dobrze działo i abyś był długowieczny na ziemi«. (Efez. VI, 2). — Przykłady: Izaak, Tobiasz.

7. *Jaka kara czeka dzieci, które czwarte przykazanie lekceważą?*

— Czeka je w przyszłém życiu potępienie, a często i w tém życiu kary doczesne i widoczne przekleństwo Boże.

»Przeklęty, który nie czci ojca swego lub matki. I rzecze wszystek lud: amen«. (V. Moj. XXVII, 16). — Przykłady: Cham, Absalon, synowie Helego.

8. *Którym przełożonym podobnie jak rodzicom winniśmy uszanowanie, miłość i posłuszeństwo?*

— 1) Opiekunom, nauczycielom, majstrom, chlebodawcom;

2) zwierzchności duchownéj i świeckiéj.

9. *Jak należy się zachowywać względem opiekunów, nauczycieli i majstrów?*

— Należy się ich uważać za zastępców rodziców i przeto zachowywać się względem nich podobnie, jak względem rodziców.

10. *Kiedy grzeszą słudzy przeciw swym chlebodawcom?*

— Grzeszą:

1) gdy są nieposłuszni i zuchwali,

2) gdy są leniwi i niewierni,

3) gdy dzieciom chlebodawców swoich dają zły przykład.

»Słudzy bądźcie posłuszni we wszystkiém panom wedle ciała, nie służąc na oko, jakoby ludziom się podobając, ale w szczerości serca, Boga się bojąc«. (Kolos. III, 22). — »Bądźcie poddani panom we wszystkiéj bojaźni, nie tylko dobrym i skromnym, ale téż i przykrym«. (I. Piotr II, 18).

11. *Kto grzeszy przeciw zwierzchności duchownéj i świeckiéj?*

— Grzeszy:

1) kto tą władzą pogardza, lub do jéj pogardy drugich pobudza;

2) kto jéj opór stawia;

3) kto rządowi podatków należnych, a Kościołowi dziesięcin (gdzie takowe obowiązują) nie oddaje.

»Kto was (kapłanów) słucha, mnie słucha, a kto wami gardzi, mną gardzi«. (Łuk. X, 16). — »Wszelka dusza niechaj będzie poddana wyższym zwierzchnościom. Albowiem nie masz zwierzchności jeno od Boga. A które są, od Boga są postawione. Przeto każdy, kto się sprzeciwia zwierzchności, sprzeciwia się postanowieniu Bożemu; a którzy się sprzeciwiają, ci potępienia sobie nabywają«. (Rzym. XIII, 1, 2). — Przykłady: Kore, Datan i Abiron przez ziemię pochłonięci.

12. Czy w każdéj rzeczy należy słuchać rodziców, przełożonych i zwierzchności?

— Słuchać ich trzeba we wszystkiém co do ich zarządu należy; ale gdyby nakazali coś takiego, co Pan Bóg zakazuje, słuchaćby ich nie należało.

»Więcej trzeba słuchać Boga niż ludzi«. (Dz. Ap. V, 29). — Przykłady: Trzej młodzieńcy w Babilonie; bracia Machabejscy; Apostołowie przed radą żydowską.

13. Czy czwarte przykazanie zawiera tylko obowiązki dzieci i podwładnych?

— Czwarte przykazanie zawiera także obowiązki rodziców i przełożonych.

14. Jaki jest najważniejszy obowiązek rodziców względem dzieci?

— Najważniejszy obowiązek rodziców jest: wychować dzieci dla Boga i dla nieba.

15. Co powinni czynić rodzice, aby dzieci dla Boga i dla nieba wychować?

— Powinni:

1) pouczać dzieci o religii;
2) chronić je od zgorszenia i ćwiczyć w cnocie;
3) przewinienia ich karcić.

Przykład: kara Helego.

16. *Jakie są jeszcze powinności rodziców względem dzieci?*

— Powinni także:
1) starać się o ich wyżywienie i strzedz ich zdrowia;
2) dać im wykształcenie odpowiednie stanowi;
3) pozostawić im wedle stanu majętność.

17. *Jakie są obowiązki chlebodawców względem sług i podwładnych?*

— Chlebodawcy powinni:

1) oddawać na czas sługom i podwładnym należną zapłatę;

2) obchodzić się z nimi z dobrocią i po ojcowsku;

3) przestrzegać, aby obowiązki chrześcijańskie pełnili i nie dopuszczać w swoim domu zgorszenia.

»Panowie, co sprawiedliwego i słusznego jest, czyńcie sługom: wiedząc, że i wy macie Pana w niebie«. (Kol. IV, 1).

Nauka moralna. Czcij rodziców i szanuj wszystkich przełożonych swoich, choćby ci niekiedy przykrymi byli. Ucz się posłuszeństwa od Pana Jezusa, który Bogiem będąc, raczył jednak być posłuszny Matce swojej i Józefowi świętemu.

§. 7. Piąte przykazanie Boże.

»Nie zabijaj«.

1. *Czego zakazuje piąte przykazanie Boże?*

— Piąte przykazanie zakazuje wszystkich grzechów, którymi człowiek bliźniemu lub sobie na ciele lub na duszy zaszkodzić może.

2. *Kto szkodzi bliźniemu na ciele?*

— 1) Ten co niesprawiedliwie bliźniemu życie odbiera, rani go, lub bije;

2) ten co bliźniemu życie zatruwa, martwiąc go, lub okrutnie się z nim obchodząc.

3. *Czy nikomu nie wolno człowieka zabijać?*

— Wolno tylko:

1) zwierzchności dla ukarania zbrodni;

2) żołnierzowi w sprawiedliwéj wojnie;

3) każdemu w obronie własnego życia.

4. *Czy piąte przykazanie zakazuje tylko złego uczynku przeciwko życiu bliźniego?*

— Piąte przykazanie zakazuje także wszystkiego, co do tych uczynków prowadzi, jako to: gniewu, nienawiści, zazdrości, kłótni, słów zelżywych.

»Każdy co nienawidzi brata swego, mężobójca jest«. (I. Jan III, 15).

5. *Kto szkodzi sobie samemu na ciele?*

— 1) Ten co sobie życie odbiera przez samobójstwo;

2) ten co naraża życie bez żadnéj przyczyny;

3) ten co nieumiarkowaniem w jedzeniu lub piciu zdrowiu swemu szkodzi.

6. *Czy pijaństwo jest wielkim grzechem?*

— Tak jest, pijaństwo jest wielkim i brzydkim grzechem:

1) bo człowieka stworzonego na obraz Boży czyni podobnym nierozumnemu bydlęciu;

2) bo jest przyczyną wielu innych grzechów i nieszczęść.

7. *Czy nie wolno życzyć sobie śmierci?*

— Nie wolno życzyć sobie śmierci z niecierpliwości lub rozpaczy; lecz wolno z pragnienia, aby Pana Boga nie obrażać więcéj i co prędzéj Go oglądać.

»Pragnę być rozwiązanym i być z Chrystusem«. (Filip I, 23).

8. *Kto szkodzi bliźniemu na duszy?*

— Ten, kto gorszy bliźniego, to jest, kto grzechu naucza, albo słowem lub przykładem do grzechu pociąga.

9. *Co powiedział Pan Jezus o tych, co zgorszenie dają?*

— Pan Jezus powiedział: »Ktoby zgorszył jednego z tych małych, którzy we Mnie wierzą, lepiéj mu, aby zawieszono kamień młyński u szyi jego i zatopiono go w głębokości morskiéj«. (Mat. XVIII, 6).

10. *Dlaczego Pan Jezus tak strasznie grozi gorszycielom?*

— 1) Dlatego, że gorszyciel zabija duszę, która droższą jest od ciała;

2) dlatego, że gorszyciel pomaga szatanowi i niszczy pracę i cenę krwi Pana Jezusa.

Przykład: Eleazar, który raczéj umrzeć wolał, aniżeli młodzieży dać zły przykład. (II. Mach. VI, 24).

11. *Co trzeba czynić, kiedy się bliźniemu na ciele lub duszy szkodę wyrządziło?*

— Trzeba nie tylko za ten grzech pokutować, lecz także wyrządzoną szkodę wedle możności naprawić.

12. *Co nakazuje piąte przykazanie Boże?*

— Nakazuje żyć miernie i trzeźwo, w zgodzie i pokoju z bliźnim.

Nauka moralna. Ucz się od młodości poskramiać gniew, obżarstwo i opilstwo, bo te złe nałogi nie poskra-

miane, przywodzą do ciężkich grzechów przeciw piątemu przykazaniu i straszne nawet w tém życiu sprowadzają nieszczęścia.

§. 8. Szóste przykazanie Boże.

»Nie cudzołóż«.

1. *Czego zakazuje szóste przykazanie Boże?*

— Szóste przykazanie zakazuje wszystkich grzechów przeciwko czystości: nieczystych spojrzeń, mów, żartów i wszystkiego co wstydliwość obraża.

»Nieczystość niechaj nie będzie ani pomieniona między wami, jako świętym przystoi, albo sprosność, albo głupia mowa, albo żartowanie«. (Efez. V, 3, 4).

2. *Dlaczego trzeba się nieczystości szczególnie wystrzegać?*

— Dlatego:

1) że ten grzech jest najbrzydszym;

2) że plami i duszę i ciało, które są krwią Chrystusową poświęcone;

3) że ten grzech pociąga za sobą najgorsze skutki na ciele i na duszy.

Przykład: spalenie Sodomy i Gomory.

3. *Co prowadzi do grzechu nieczystości?*

— Do nieczystości prowadzą:

1) ciekawe a nieskromne spojrzenia,

2) ubiór nieprzyzwoity,

3) złe towarzystwa,

4) czytanie złych książek,

5) nieprzyzwoite zabawy i tańce,

6) pijaństwo,

7) próżnowanie.

4. *Co powinien czynić ten, kto ma wątpliwość czy to czego się dopuścił jest grzechem nieczystości?*

— Powinien na spowiedzi prosić kapłana o pouczenie, a tymczasem wystrzegać się tego o czém wątpi.

5. *Co nakazuje szóste przykazanie Boże?*

— Szóste przykazanie nakazuje strzedz ciała i duszy z uczciwością i poszanowaniem, jako kościoła Ducha Świętego.

»Aza nie wiecie, iż członki wasze są kościołem Ducha Świętego, który w was jest, którego macie od Boga, a nie jesteście swoi? Albowiemeście kupieni zapłatą wielką. Chwalcież i noście Boga w ciele waszém«. (I. Kor. VI, 19, 20).

6. *Jakich środków trzeba używać dla zachowania czystości?*

— 1) Trzeba unikać złych towarzystw i innych okazyj;

2) pilnie strzedz zmysłów, zwłaszcza oczu;

3) często sakramenta święte przyjmować;

4) w pokusach polecać się Panu Bogu i Najświętszéj Pannie;

5) przypominać sobie, że Pan Bóg wszystko widzi i że każdéj chwili śmierć przyjść może.

Nauka moralna. Kochaj niewinność duszy swojéj; miéj często w pamięci słowa Pisma św.: »O jako piękny jest czysty rodzaj z jasnością! nieśmiertelna jest bowiem pamiątka jego, gdyż i u Boga znajoma jest i u ludzi«. (Mądr. IV, 1). — Dlatego ani sam, ani przy innych nie czyń nic takiego, czegobyś przy osobach poważnych czynić nie śmiał.

§. 9. Siódme przykazanie Boże.

»Nie kradnij«.

1. *Czego zakazuje siódme przykazanie Boże?*

— Zakazuje szkodę czynić bliźniemu na majętności przez rabunek, kradzież, oszukaństwo, lichwę lub jakikolwiek inny nieuczciwy postępek.

2. *Kto grzeszy rabunkiem?*

— Rabunkiem grzeszy, kto cudzą rzecz przemocą sobie przywłaszcza.

3. *Kto grzeszy kradzieżą?*

— Kradzieżą grzeszą ci, którzy rzecz cudzą potajemnie sobie przywłaszczają, oraz ci wszyscy, którzy złodziejom pomagają lub radzą, którzy kradzione rzeczy kupują, znalezionych nie oddają, długów płacić nie chcą.

4. *Kto grzeszy oszukaństwem?*

— Oszukaństwem grzeszy, kto w błąd wprowadza bliźniego w kupnie lub przedaży, na mierze, wadze, pieniądzach lub towarach, kto niesprawiedliwie się procesuje, kto sędziom podarunki daje.

5. *Kto grzeszy lichwą?*

— Lichwą grzeszą ci, którzy za pieniądze lub rzeczy pożyczone żądają niesprawiedliwego procentu, i wogóle wszyscy ci, którzy niegodziwie wyzyskują nędzę bliźniego dla własnego wzbogacenia.

6. *Jak jeszcze grzeszą ludzie przeciw siódmemu przykazaniu?*

— Grzeszą:

1) ci którzy cudze pola, łąki lub drzewa psują, cudze bydło kaleczą, lub jakąkolwiek cudzą własność niszczą;

2) ci którzy roboty podjętéj lub innéj umowy nie dotrzymują;

3) ci którzy będąc w służbie lub płatni od dnia roboty, czas na próżnowaniu tracą.

7. *Co powinien czynić ten, który posiada cudzą własność lub bliźniemu szkodę wyrządził?*

— Powinien cudzą własność zwrócić, a szkodę wyrządzoną wedle możności wynagrodzić; inaczéj Pan Bóg grzechu nie przebaczy.

8. *Kto jest obowiązany do wynagrodzenia krzywdy?*

— 1) Ten co posiada cudzą własność, albo kto wyrządził szkodę sam lub przez innych;

2) jeśli zaś ten wynagrodzić nie może lub nie chce, powinni to uczynić ci, którzy do krzywdy w jakikolwiek sposób dopomogli, lub nie przeszkodzili jéj, kiedy byli do tego obowiązani.

9. *Komu należy szkodę wynagrodzić?*

— Wynagrodzić należy właścicielowi lub jego spadkobiercom; a jeśli to niemożliwą, należy tę wartość dać ubogim, albo na pobożne cele użyć.

10. *Co trzeba czynić, jeśli na razie krzywdy wynagrodzić nie można?*

— Trzeba mieć szczerą wolę wynagrodzenia, i starać się usilnie, aby to módz jak najprędzéj uczynić.

11. *Co nakazuje siódme przykazanie Boże?*

— Nakazuje oddawać każdemu to, co mu się należy, a ubogim wedle mienia jałmużnę dawać.

Nauka moralna. Szanuj cudzą własność; ani najmniejszéj drobnostki nie bierz, bo kto od małego zaczyna, ten na wielkiém skończy.

§. 10. Ósme przykazanie Boże.

»Nie mów fałszywego świadectwa przeciwko bliźniemu twemu«.

1. Czego zakazuje ósme przykazanie Boże?

— Ósme przykazanie zakazuje kłamać i szkodzić bliźniemu na czci i dobrém imieniu.

»A przywiódłszy dwóch mężów, synów dyabelskich, posadzili ich przeciw niemu (t. j. Nabotowi), a oni prawie jako mężowie dyabelscy dali świadectwo przeciw niemu«. (III. Król. XXI, 13).

2. Co znaczy kłamać?

— Kłamać, znaczy umyślnie nieprawdę mówić.

»Zelżywość bardzo zła w człowiecze kłamstwo«. (Ekli. XX, 26). — »Brzydkością są Panu wargi kłamliwe«. (Przyp. XII, 12). — Przykład: kara która spotkała Ananiasza i Safirę. (Dz. Ap. V).

3. Jak się szkodzi bliźniemu na czci i dobréj sławie?

— Szkodzi się bliźniemu na czci i dobrej sławie:

1) fałszywém świadectwem przed sądem;
2) obelgą, potwarzą, obmową lub plotkarstwem;
3) płochém podejrzewaniem i posądzaniem.

4. Co to jest obelga?

— Obelga jest ujęcie czci bliźniemu przez zarzucenie mu w oczy rzeczy hańbiącéj.

5. Co to jest potwarz?

— Jest to kłamliwe przypisywanie bliźniemu wad lub występków, których on nie jest winien.

»Gdyby ukąsił wąż po cichu, nic nie ma nadeń (nic mniejszego nie uczynił ten), który potajemnie uwłoczy«. (Ekli. X, 11).

6. *Co to jest obmowa?*

— Obmowa jest to niepotrzebne wyjawianie grzechów lub wad bliźniego.

7. *Czy wolno kiedy błędy bliźniego wyjawiać?*

— Wolno, a nawet należy błędy bliźniego wyjawiać, gdzie tego potrzeba:

1) dla poprawy błądzącego, albo
2) dla zapobieżenia większemu złemu.

8. *Co to jest plotkarstwo?*

— Jest to donoszenie jednym co drudzy o nich złego powiedzieli.

9. *Czy i słuchanie obmów, potwarzy i plotek jest grzechem?*

— Jest grzechem:

1) gdy słuchamy ich z upodobaniem;

2) gdy je wywołujemy przez pytania lub przytakiwania;

3) gdy im nie przeszkadzamy, choć mamy na to powagę.

10. *Co powinien czynić ten, który bliźniego na czci pokrzywdził przez obelgę lub potwarz?*

— Powinien:

1) za obelgę przeprosić;
2) potwarz odwołać;
3) wszelką stąd wynikłą szkodę naprawić.

11. *Kto grzeszy płochém podejrzeniem i posądzeniem?*

— 1) Grzeszy podejrzeniem, kto płocho i bez słusznego powodu złego o bliźnim się domyśla;

2) grzeszy posądzeniem, kto płoche podejrzenia o bliźnim za rzecz pewną bierze lub za taką podaje.

»Nie sądźcie, abyście nie byli sądzeni; albowiem którymbyście sądem sądzili, sądzeni będziecie«. (Mat. VII, 1, 2).

12. Co nakazuje ósme przykazanie?

— Nakazuje:

1) być szczerym i zawsze prawdę mówić;

2) szanować sławę bliźniego.

13. Czy powinniśmy się także starać o własną dobrą sławę?

— Powinniśmy się o nią starać, o ile tego zbudowanie bliźniego i obowiązki naszego stanu wymagają.

»Albowiem przemyśliwamy dobra nietylko przed Bogiem, ale też przed ludźmi«. (II. Kor. VIII, 21).

Nauka moralna. Wystrzegaj się wszelkich złych mów o bliźnim, bo te grzechy zakłócają pokój między rodzinami, a bardzo trudno naprawić krzywdę, którą się w ten sposób bliźniemu wyrządziło.

§. 11. Dziewiąte przykazanie Boże.

»Nie pożądaj żony bliźniego twego«.

1. Czego zakazuje dziewiąte przykazanie Boże?

— Zakazuje wszelkich pożądań i myśli nieczystych.

2. Czy nieczyste pożądania i myśli są zawsze grzechem?

— Nie są grzechem, dopóki w nich upodobania nie mamy, a staramy się je oddalić; ale grzechem są, gdy je dobrowolnie przypuszczamy.

3. Czemu Pan Bóg nietylko złych uczynków, ale i złych pożądań i myśli zakazuje?

— Bo złe pożądania i myśli serce kalają, a w końcu do złych uczynków prowadzą.

»Człowiek widzi co się pokazuje, a Pan patrzy na serce«. (I. Król. XVI, 7).

4. *Cośmy powinni czynić gdy nas nieczyste myśli i pożądliwości napadają?*

— Powinniśmy natychmiast, skoro je postrzeżemy, oddalać je i Boga o pomoc prosić.

5. *Co nakazuje dziewiąte przykazanie Boże?*

— Nakazuje, żebyśmy serca nasze dobrymi i świętymi myślami i pragnieniami zajmowali.

Nauka moralna. »Na ostatek, bracia, cokolwiek jest prawdziwego, cokolwiek wstydliwego, cokolwiek sprawiedliwego, cokolwiek świętego, cokolwiek przyjemnego, cokolwiek dobrej sławy, jeśli która cnota, jeśli która chwała karności, to obmyślajcie«. (Filip IV, 8).

§. 12. Dziesiąte przykazanie Boże

»Nie pożądaj ani domu bliźniego, ani sługi, ani służebnicy, ani wołu, ani osła, ani żadnéj rzeczy, która jego jest«.

1. *Czego zabrania dziesiąte przykazanie Boże?*

— Zabrania pożądania cudzéj własności.

»Korzeń wszego złego jest chciwość«. (I. Tym. VI, 10).

2. *Kto grzeszy pożądaniem cudzéj majętności?*

— Grzeszy tém pożądaniem:

1) kto ma chęć złupienia cudzéj własności, gdyby miał do tego sposobność;

2) kto zazdrości zamożniejszemu i smuci się z jego powodzenia;

3) kto nie godząc się z wyrokami Opatrzności, chciwie i zbytecznie pragnie wzbogacenia się.

3. Dlaczego nie należy pożądać cudzéj własności, ani zazdrościć zamożniejszym?

— Dlatego:

1) że różność stanów na ziemi jest z woli i Opatrzności Boskiéj.

2) dlatego, że bogatemu trudno jest wnijść do królestwa niebieskiego.

(Łuk. XVIII, 25 i 26).

4. Co chrześcijanina w ubóstwie cieszyć powinno?

— Chrześcijanina w ubóstwie cieszyć powinno:

1) że na tamtym świecie czeka go królestwo niebieskie;

2) że i w tém życiu wiara i dobre sumienie są większymi skarbami niż bogactwa;

3) że Pan Jezus na tym świecie obrał dla siebie ubóstwo.

5. Co nakazuje dziesiąte przykazanie?

— Nakazuje nam życzyć każdemu dobrze i przestawać na tém, co z woli Bożéj przy uczciwéj pracy posiadamy.

Nauka moralna. Pamiętaj zawsze, że jesteś dziedzicem królestwa niebieskiego, tém dziedzictwem się ciesz i dla niego skarby duchowne zbieraj, a nie będziesz zazdrościł tym, którzy znikome dobra ziemskie obficiéj od ciebie posiadają.

Rozdział III.
O przykazaniach kościelnych.

---

§. 1. O pięciorgu przykazań kościelnych w ogólności.

1. *Czy oprócz przykazań Bożych mamy jeszcze inne przykazania zachowywać?*

— Mamy także zachowywać przykazania kościelne.

2. *Skąd ma Kościół prawo dawać przykazania?*

— Od samego Pana Jezusa, który Kościołowi dał moc, aby w Jego imieniu wiernymi rządził.

3. *Czy Kościół ma tylko prawo stanowienia przykazań?*

— Kościół ma także prawo czuwania nad tém, aby przykazania jego wypełniano, i karania tych, którzy je przestępują.

4. *Które są główne przykazania kościelne?*

— Pięcioro przykazań kościelnych:

1) Dni święte od Kościoła postanowione święcić;

2) Mszy świętéj w niedziele i święta z uczciwością i nabożeństwem słuchać;

3) posty nakazane zachowywać, a w piątki i w soboty od mięsa się wstrzymywać;

4) spowiadać się przynajmniéj raz w rok i około Wielkiejnocy Najświętszy Sakrament przyjmować;

5) wesel w czasach zakazanych nie odprawiać.

5. *Jak obowiązują nas przykazania kościelne?*

— Przykazania kościelne obowiązują nas ściśle, pod grzechem ciężkim.

»Jeżeliby Kościoła nie słuchał, niech ci będzie jako poganin i celnik«. (Mat. XVIII, 17).

Nauka moralna. Postanów sobie przykazania i przepisy Kościoła zawsze z uległością i sumiennie zachowywać, aby cię kiedyś Pan Jezus uznał za owieczkę ze swojéj owczarni, którą św. Piotrowi i jego następcom paść przykazał.

§. 2. Pierwsze przykazanie kościelne.

1. Co nakazuje nam pierwsze przykazanie kościelne?

— Nakazuje nam, abyśmy uroczystości przez Kościół na cześć Pana Jezusa lub Świętych Pańskich ustanowione taksamo jak niedzielę święcili.

2. Na co ustanowił Kościół uroczystości Pańskie?

— Kościół ustanowił uroczystości Pańskie: 1) aby utrzymywały w nas pamięć odkupienia i żywota Chrystusa Pana;

2) abyśmy w tych dniach świątecznych dziękowali Panu Bogu za Jego łaski i odżywiali naszą gorliwość w służbie Bożéj.

3. Na co ustanowił Kościół uroczystości Świętych Pańskich?

— Kościół ustanowił uroczystości Świętych Pańskich na to:

1) żeby nam przypominały wielkie cnoty i chwałę niebieską Świętych;

2) abyśmy przykłady Świętych naśladowali i prosili ich o wstawianie się za nami do Boga.

Nauka moralna. Rozmyślaj pobożnie przez święta całego roku żywot Pana Jezusa i Świętych Jego, a znajdziesz w tych świętach wiele nauki i pociechy.

§. 3. Drugie przykazanie kościelne.

1. Co nakazuje nam drugie przykazanie kościelne?

— Nakazuje nam w każdą niedzielę i święto Mszy świętéj z uwagą i nabożeństwem słuchać.

2. Kto jest obowiązany słuchać Mszy św. w niedzielę i święta?

— Do słuchania Mszy świętéj w niedzielę i święta obowiązani są ci wszyscy, którzy przyszli do lat rozeznania.

3. Czy w żadnym razie nie można opuścić słuchania Mszy św. w niedzielę?

— Tylko ważne przyczyny, jak choroba, pielęgnowanie chorych i t. p., uwalniają od tego obowiązku.

4. Kto grzeszy przeciw drugiemu przykazaniu kościelnemu?

— Grzeszy ten:

1) co z własnéj winy Mszy św. albo w całości, albo w znacznéj części nie słucha;

2) kto podczas Mszy św. zajmuje się czém inném, lub z nieuszanowaniem się zachowuje.

»Pan w kościele swym świętym, niech milczy od oblicza Jego wszystka ziemia«. (Heb. II, 20).

5. Czy wystarcza w niedzielę i święta słuchać tylko cichéj Mszy świętéj.

— Dla spełnienia przykazania kościelnego wystarcza; lecz gorliwy chrześcijanin nie zaniedbuje, o ile mu obowiązki pozwalają, bywać na uroczystych nabożeństwach, a osobliwie na kazaniu, ażeby duszę słowem Bożém posilić.

Nauka moralna. W dni świąteczne uczęszczaj pilnie na nabożeństwo kościelne i to, jeżeli możesz, w kościele parafialnym. Głównie atoli staraj się o to, żebyś w kościele zachowywał się z uszanowaniem i modlił się pobożnie. Jeżeli zaś masz obowiązki służbowe lub rodzinne, nie zaniedbuj ich dla dłuższego przebywania w kościele, które nie jest obowiązkiem.

§. 4. Trzecie przykazanie kościelne.

1. Co nakazuje trzecie przykazanie kościelne?

— Nakazuje nam w pewne dni post zachowywać i wstrzymywać się w niektórych dniach od jedzenia mięsa.

2. Które są nakazane posty?

— Czterdziestodniowy post, to jest wszystkie dni od środy popielcowéj aż do Wielkiéjnocy, z wyjątkiem dni niedzielnych;

2) Suche dni, to jest środa, piątek i sobota, w tygodniu przypadającym na początku każdéj pory roku;

3) Wigilie, czyli dni poprzedzające pewne uroczystości;

4) Środy i piątki adwentu.

3. Co znaczy pościć?

— Pościć znaczy od pokarmów mięsnych i nabiału się wstrzymywać i tylko raz na dzień po południu jeść do sytości.

4. Czy nie wolno w dni postne więcéj jak raz na dzień pokarmu używać?

— Wolno wieczorem mały wziąć posiłek i rano się czémś pokrzepić.

5. *Kto jest obowiązany do postu?*

— Każdy chrześcijanin, który 21 lat skończył, a nie jest dla słusznéj przyczyny od postu zwolniony.

6. *Jakie przyczyny zwalniają od postu?*

— Od postu ścisłego zwalnia:

1) ciężka praca;

2) niezdrowie lub starość;

3) dyspensa czyli zwolnienie przez władzę kościelną.

7. *Kiedy powinniśmy wstrzymywać się od mięsnych pokarmów?*

— Od mięsnych pokarmów powinniśmy się wstrzymywać oprócz dni ścisłego postu:

1) we wszystkie piątki i soboty;

2) w niedziele czterdziestodniowego postu;

3) w dni krzyżowe, t. j. trzy dni przed Wniebowstąpieniem.

8. *Kto jest obowiązany do wstrzymywania się od mięsnych pokarmów?*

— Każdy chrześcijanin od 7 roku, chyba że go od tego zwalnia słuszna przyczyna, jak choroba, ubóstwo i t. p.

9. *Co powinien czynić ten, który sądzi, że od mięsnych pokarmów wstrzymać się nie może?*

— Powinien u swego duchownego pasterza postarać się o uwolnienie czyli dyspensę.

10. *Dlaczego powinniśmy zachowywać nakazane posty i w pewne dni od mięsa się wstrzymywać?*

— 1) Dla posłuszeństwa winnego Kościołowi;

2) dla odpokutowania za grzechy;

3) dla umartwienia ciała i poskromienia jego żądz;

4) dla naśladowania przykładu Chrystusa Pana i Świętych Pańskich.

»Nawróćcie się do mnie ze wszystkiego serca waszego, w poście, w płaczu i żalu«. (Joel. II, 12). Przykład: post Pana Jezusa na puszczy.

Nauka moralna. W postach od Kościoła przepisanych masz sposobność zadośćuczynienia Bogu za grzechy swoje i umartwienia ciała, aby było podległe duszy. Z ochotą więc i wiernie te posty zachowuj.

§. 5. Czwarte przykazanie kościelne.

1. Co nam nakazuje czwarte przykazanie kościelne?

— Czwarte przykazanie kościelne nakazuje nam:

1) przynajmniej raz w rok przed upoważnionym kapłanem się spowiadać;

2) przyjmować godnie Komunią św. w parafialnym kościele w czasie wielkanocnym.

2. W jakim wieku dzieci powinny zacząć się spowiadać i do stołu Pańskiego przystępować?

— Spowiadać się powinny dzieci gdy mają już tyle rozeznania, że mogą grzech ciężki popełnić.

Do Komunii św. zaś powinny przystępować, skoro są dosyć w religii pouczone, o czem duszpasterz najlepiej osądzi.

3. Czy dosyć jest tylko raz do roku do sakramentów św. przystępować?

— Dosyć jest dla wypełnienia przykazania kościelnego; ale życzeniem Kościoła jest, i dobro dusz naszych tego wymaga, żebyśmy częściej do sakramentów św. przystępowali.

Przykład pierwszych chrześcijan. (Dz. ap. II).

Nauka moralna. Postanów sobie przystępować godnie i często do spowiedzi i komunii świętéj, zwłaszcza w młodych latach, kiedy jesteś na większe niebezpieczeństwa duszy narażony i pomocy łaski Bożéj więcéj potrzebujesz.

§. 6. Piąte przykazanie kościelne.

1. *Czego zabrania piąte przykazanie kościelne?*

— Piąte przykazanie kościelne zabrania wesel, tańców i innych hucznych zabaw w czasach zakazanych.

2. *Które są czasy zakazane?*

— Czasy zakazane są:

1) od pierwszéj niedzieli adwentu aż do Trzech króli;

2) od środy popielcowéj do niedzieli przewodniéj.

3. *Dlaczego zabrania Kościół w tych dniach wesel i hucznych zabaw?*

— Ponieważ to są czasy szczególnie poświęcone pokucie i nabożeństwu.

Nauka moralna. Unikaj w czasach zakazanych wszelkich światowych zabaw, a staraj się natomiast modlitwą, pokutą i przystąpieniem do sakramentów świętych godnie się przygotować do nadchodzących uroczystości.

Rozdział IV.
O przestąpieniu przykazań, czyli o grzechu.

---

§. 1. O grzechu w ogólności.

1. Co jest grzech?

— Grzech jest to dobrowolne przestąpienie prawa Bożego.

2. W iloraki sposób można zgrzeszyć?

— Zgrzeszyć można: 1) przez popełnienie złego myślą, mową, lub uczynkiem;

2) przez zaniedbanie dobrego, do którego jesteśmy obowiązani.

3. Czy wszystkie grzechy są sobie równe?

— Grzechy nie są sobie równe, albowiem są grzechy ciężkie, które nazywamy śmiertelnymi, i są grzechy lżejsze, które nazywamy powszednimi.

4. Czemu nazywamy grzechy ciężkie śmiertelnymi?

— Ponieważ przez grzech ciężki dusza traci życie nadprzyrodzone, to jest łaskę poświęcającą, i staje się winną śmierci wiecznéj, czyli potępienia.

»Imię masz, że żyjesz, aleś jest umarły«. (Obj. III, 1).

5. Czemu grzechy lżejsze nazywają się powszednimi?

— Ponieważ je niestety codziennie z nieuwagi lub ułomności popełniamy, ale też łatwo przez szczery żal przebaczenie ich otrzymujemy.

6. Kiedy się popełnia grzech śmiertelny?

— Popełnia się grzech śmiertelny, kiedy się dobrowolnie przestępuje prawo Boże, w rzeczy, czyli materyi ważnéj.

7. Kiedy się popełnia grzech powszedni?

— Popełnia się grzech powszedni: 1) kiedy się przekracza prawo Boże w małéj rzeczy;

2) kiedy się przestępuje choćby w rzeczy ważnéj, ale niezupełnie dobrowolnie.

8. Co jest rzeczą albo materyą grzechu ważną?

— 1) W niektórych rodzajach grzechu (jak przeciw wierze i przeciw czystości) każda rzecz jest ważna;

2) w innych rodzajach (jak próżności i obżarstwie) rzecz sama przez się nigdy nie jest ważna;

3) w innych wreszcie rodzajach grzechu, (jak w kradzieży i obmowie) rzecz jest ważna, albo nie, według ilości.

9. Kiedy przestąpienie prawa Bożego jest niezupełnie dobrowolne?

— Przestąpienie prawa Bożego jest niezupełnie dobrowolném, kiedy albo rozum nie poznaje dostatecznie złego, albo wola niezupełnie na złe przystaje.

10. Co powinno nas od grzechu odwodzić?

— 1) Złość grzechu;

2) straszne skutki jego.

»Jakoż mogę tę złość uczynić i zgrzeszyć przeciw Bogu memu«. (I. Moj. XXXIX, 9).

11. Na czém zależy złość grzechu śmiertelnego?

— Złość grzechu śmiertelnego zależy na tém, że jest on: 1) ciężką obrazą Boga, Najwyższego Pana nieba i ziemi;

2) wielką niewdzięcznością względem najlepszego Ojca naszego;

3) niegodném znieważaniem krwi Chrystusa Pana' przez którą odkupieni jesteśmy.

1) »Złamałaś (Jerozolimo) jarzmo moje i mówiłaś, nie będę służyć«. (Jerem. II, 20). — 2) »Słuchajcie niebiosa, a weźmij w uszy ziemio, albowiem Pan mówił: wychowałem syny i wywyższyłem, a oni mną wzgardzili«. (Izaj. I, 2—3). — 3) »Znowu krzyżują sami sobie Syna Bożego i sromocą Go«. (Żyd. VI, 6).

12. Jakie są skutki grzechu śmiertelnego?

— Grzech śmiertelny: 1) odbiera duszy miłość Bożą;

2) plami duszę i wyzuwa ją z łaski poświęcającéj;

3) pozbawia ją zebranych zasług i prawa do nieba;

4) czyni ją godną wiecznego potępienia, a często i doczesne kary na nią ściąga.

»Którzy czynią grzech i nieprawość, są nieprzyjaciółmi duszy swojéj«. (Job. XII, 10). — Przykłady: Kain, Judasz, przypowieść o bogaczu.

13. Czy tylko śmiertelnych grzechów chronić się mamy?

— Nie tylko śmiertelnych, ale i powszednich grzechów chronić się i unikać powinniśmy z największém staraniem.

14. Dlaczego powinniśmy także grzechów powszednich unikać?

— Dlatego: 1) że grzech powszedni jest także obrazą Pana Boga;

2) że wstrzymuje wiele łask, których nam Pan Bóg użyczyć pragnie;

3) że ściąga na nas kary doczesne;

4) że łatwo do grzechów śmiertelnych prowadzi.

»Kto w małéj rzeczy niesprawiedliwy i w większéj niesprawiedliwy jest«. (Łuk. XVI, 10).

15. W jaki sposób Pan Bóg okazał, jak bardzo brzydzi się grzechem?

— Pan Bóg okazał jak bardzo brzydzi się grzechem:

1) przez straszne kary doczesne, jakie nie tylko za większe, ale nawet i za mniejsze grzechy zsyła, a o których nam Pismo św. opowiada;

2) przez karę wieczną, jaką Bóg wymierzył za grzech śmiertelny, a męki czyśćcowe za grzechy powszednie;

3) najbardziéj przez gorżką mękę i śmierć, któréj poddał Jednorodzonego Syna Swego za grzechy ludzkie.

Przykłady kar doczesnych: wygnanie pierwszych rodziców z raju; potop; spalenie Sodomy i Gomory; dzieci, które się śmiały z łysiny Elizeusza, za karę rozszarpane przez niedźwiedzi; Aza porażony za dotknięciem arki; Ananiasz i Safira śmiercią skarani za kłamstwo.

Nauka moralna. Wpójmy sobie głęboko do serca i całe życie o tém pamiętajmy, że największém złém na świecie jest grzech. Gdy zaś mamy wątpliwość czy co jest grzechem lub nie, albo czy jest grzechem śmiertelnym lub powszednim, zapytajmy się spowiednika, aby nas w tém oświecił.

§. 2. O różnych rodzajach grzechu.

1. Jakie są mianowicie rodzaje grzechów?

— Jest: 1) siedm grzechów głównych;

2) sześć grzechów przeciwko Duchowi Świętemu;

3) cztery grzechy wołające o pomstę do nieba;

4) dziewięć grzechów cudzych.

2. Jakie są grzechy główne?

— Grzechy główne są: 1) pycha, 2) łakomstwo, 3) nieczystość, 4) zazdrość, 5) obżarstwo i pijaństwo, 6) gniew, 7) lenistwo.

3. Czemu nazywamy te grzechy głównymi?

— Ponieważ każdy z tych grzechów, gdy się staje nałogiem, jest głową czyli źródłem innych grzechów.

4. *Kto grzeszy pychą?*

— Pychą grzeszy, kto się wynosi z swoich prawdziwych, lub urojonych przymiotów, zaczém i Bogu czci ujmuje i bliźnim pogardza.

»Obmierzła jest pycha przed Bogiem i przed ludźmi... bo jest początkiem grzechu każdego«. (Ekli. X, 7, 15). — Przykłady: Lucyfer, Nabuchodonosor, faryzeusz w świątyni.

5. *Kto grzeszy łakomstwem?*

— Łakomstwem czyli chciwością grzeszy ten, co za dobrami doczesnymi zbytecznie się ugania, a dla ubogich jest skąpy.

»Nic nie jest złośliwszego, jak miłować pieniądze, bo ten i duszę swą ma przedajną«. (Ekli. X, 10). — Przykłady: Achab, Judasz.

6. *Kto grzeszy nieczystością?*

— Nieczystością grzeszy ten, co się dopuszcza uczynków, słów, myśli, lub pożądliwości obrażających wstydliwość.

»Nieczystość, niewstydliwość... o których opowiadam wam, iż którzy takowe rzeczy czynią, królestwa Bożego nie dostąpią«. (Galat. V, 19, 21). — Przykład: kara Sodomy.

7. *Kto grzeszy zazdrością?*

— Zazdrością grzeszy ten, co bliźniemu źle życzy, z jego szczęścia się smuci, a z nieszczęścia się cieszy.

»Z nienawiści dyabelskiéj weszła śmierć na okrąg ziemi, a naśladują go, którzy są z strony jego«. (Mądr. II, 24, 25). — Przykłady: Kain, bracia Józefa.

8. *Kto grzeszy obżarstwem i pijaństwem?*

— Obżarstwem i pijaństwem grzeszy ten, co niemiernie je lub pije, a zwłaszcza kto napojem używanie rozumu sobie odbiera.

»Których (t. j. nieumiarkowanych) bogiem jest brzuch«. (Filip. III, 19). — Przykład: o bogaczu.

9. Kto grzeszy gniewem?

— Gniewem grzeszy, kto spotykając się z jakąś przeciwnością, daje się popędliwości unieść, a zwłaszcza, gdy się porywa do czynów, lub słów gwałtownych przeciw bliźniemu.

»Wszelka gorzkość... i gniew i wrzask i bluźnienie niech będzie odjęte od was z wszelką złością«. (Efez. IV, 31). — Przykład: Ezaw chciał w gniewie brata swego zabić.

10. Kto grzeszy lenistwem?

— Lenistwem grzeszy ten, co ze wstrętu do trudu ciała, lub natężenia myśli, oddaje się bezczynności, lub obowiązki swe zaniedbuje.

»Idź do mrówki, o leniwcze! a przypatruj się drogom jéj, a ucz się mądrości«. (Przyp. VI, 6). O duchowém lenistwie, czyli oziębłości w służbie Bożéj, mówi Pan: »O bodajbyś był zimny albo gorący, ale iżeś letni, a ani zimny, ani gorący, pocznę cię wyrzucać z ust moich«. (Obj. III, 16). — Przykłady: sługa leniwy, panny głupie.

11. Które są grzechy przeciwko Duchowi Świętemu?

— Grzechy przeciwko Duchowi Św. są: 1) ośmielać się do grzechu nadzieją miłosierdzia Bożego; 2) o łasce i miłosierdziu Boskiém rozpaczać; 3) poznanéj prawdzie chrześcijańskiéj się sprzeciwiać; 4) bliźnim łaski Boskiéj zazdrościć; 5) przeciw zbawiennym upomnieniom serce zatwardzać; 6) nawrócenie się i pokutę aż do śmierci odkładać.

12. Dlaczego te grzechy nazywają się grzechami przeciwko Duchowi Świętemu?

— Dlatego, że te grzechy wręcz sprzeciwiają się łasce Ducha Świętego i nawrócenie człowieka wielce utrudniają.

»Ktoby mówił przeciw Duchowi Świętemu nie będzie mu odpuszczone ani na tym świecie, ani na przyszłym«. (Mat. XII, 32).

13. Które są grzechy wołające o pomstę do nieba?

— Grzechy wołające o pomstę do nieba są: 1) mężobójstwo; 2) grzech sodomski; 3) uciskanie ubogich, wdów i sierót; 4) zatrzymywanie zapłaty sługom i robotnikom.

14. Dlaczego tę grzechy nazywają się grzechami wołającymi o pomstę do nieba?

— Dlatego, że te grzechy są tak złośliwe, iż naglą Boga, aby je czémprędzéj ukarał; przeto téż często i na tym świecie pomstę Bożą na grzesznika ściągają.

»Głos krwi brata twego woła do mnie ze ziemi«. (I. Moj. IV, 10).

15. Które są grzechy cudze?

— Grzechy cudze są: 1) doradzać grzechu; 2) nakazywać grzech; 3) zezwalać na grzech drugiego; 4) pobudzać innych do grzechu; 5) pochwalać grzech cudzy; 6) milczeć na grzech cudzy; 7) grzechu nie karać; 8) uczestniczyć w grzechu; 9) grzech cudzy uniewinniać.

16. Dlaczego te grzechy nazywają się cudzymi?

— Dlatego, że są jakimś udziałem w grzechach bliźniego, przez danie pomocy, lub zaniechanie należnéj przestrogi.

Nauka moralna. Staraj się poznać do jakiego rodzaju grzechu najbardziéj jesteś skłonnym. Z tego grzechu w szczególności rachuj się przy spowiedzi i przy wieczornym pacierzu, z tego grzechu usiłuj się poprawić, a z innymi łatwo się uporasz.

Rozdział V.

O cnocie i doskonałości chrześcijańskiéj.

§. 1. O cnocie chrześcijańskiéj.

1. *Czy Pan Bóg niczego więcéj od nas nie żąda, jak tylko, abyśmy grzechu unikali.*

— Pan Bóg żąda jeszcze od nas, abyśmy cnót nabywali i abyśmy dążyli do doskonałości stanowi naszemu odpowiedniéj.

»Kto jest sprawiedliwym niech jeszcze będzie usprawiedliwion, a święty niech będzie jeszcze poświęcon«. (Obj. XXII, 11).

2. *Dlaczego powinniśmy cnót nabywać?*

— Dlatego, że człowiek o tyle tylko jest dobrym i miłym Bogu, o ile jest cnotliwym.

3. *Co to jest cnota chrześcijańska?*

— Cnota chrześcijańska jest to nawyknienie czynienia statecznie tego, co się Bogu podoba.

4. *Jakie są rodzaje cnót chrześcijańskich?*

— Są cnoty Boskie i są cnoty moralne.

5. *Które są cnoty Boskie?*

— Cnoty Boskie są: wiara, nadzieja i miłość.

6. *Dlaczego te cnoty nazywamy Boskimi?*

— Dlatego nazywamy te cnoty Boskimi, że się wprost do Boga odnoszą.

7. *Czy powinniśmy się w tych cnotach ćwiczyć?*

— Tak jest, powinniśmy akty tych cnót wzbudzać, zwłaszcza: 1) w pokusach przeciwko tym cnotom;
2) gdy przystępujemy do sakramentów świętych;
3) w niebezpieczeństwie śmierci.

8. *Odmów akty cnót boskich!*

— Akt wiary: Wierzę mocno, o mój Boże, we wszystko coś objawił i przez Kościół katolicki do wierzenia mi podał: boś Ty to objawił Boże, Najwyższa Prawdo, który mylić się nie możesz.

Akt nadziei: Mam mocną nadzieję, o mój Boże, że przez zasługi Jezusa Chrystusa dasz mi grzechów odpuszczenie, łaskę potrzebną i żywot wieczny: boś Ty to przyobiecał, który jesteś wszechmocny, miłościwy i wierny.

Akt miłości: Kocham Cię, o mój Boże, z całego serca, z całéj duszy i nadewszystko: bo Ty jesteś najlepszym Ojcem moim, Dobrem najwyższém i wszelkiéj miłości godném; kocham téż dla miłości Twojéj wszystkich bliźnich moich, jak siebie samego, i wszystko co przeciw mnie zawinili, szczerze im odpuszczam.

9. *Co to są cnoty moralne?*

— Cnoty moralne czyli obyczajowe są te, które nasze obyczaje do upodobania Bożego stosują.

10. *Które są główne cnoty moralne?*

— Główne cnoty moralne, zwane także kardynalnymi, są: 1) roztropność, 2) sprawiedliwość, 3) wstrzemięźliwość, 4) męstwo.

11. Co to jest roztropność?

— Roztropność jest to cnota, która kieruje rozumem w rozpoznawaniu tego, co czynić a czego się wystrzegać mamy, aby się Bogu podobać.

12. Co to jest sprawiedliwość?

— Sprawiedliwość jest to cnota, która nakłania wolę do oddawania każdemu, co mu się należy.

13. Co to jest wstrzemięźliwość?

— Wstrzemięźliwość jest to cnota, która poskramia zmysłowe skłonności i żądze i miarę w nich utrzymuje.

14. Co to jest męstwo?

— Męstwo jest to cnota, która człowieka uzbraja do podejmowania rzeczy trudnych i do znoszenia przeciwności na drodze służby Bożéj.

15. Które cnoty są przeciwne siedmiu grzechom głównym?

— Cnoty moralne siedmiu grzechom głównym przeciwne są: 1) pokora, 2) szczodrobliwość, 3) czystość, 4) miłosierdzie, 5) mierność, 6) cierpliwość, 7) pilność w pracy i w służbie Bożéj.

Nauka moralna. Kochaj cnotę i staraj się w nią przystrajać, bo to najpiękniejsza ozdoba człowieka, która go czyni Panu Jezusowi podobnym i Bogu i ludziom miłym. — »Obleczcie się w Pana Jezusa Chrystusa, a starania o ciele nie czyńcie w pożądliwościach«. (Rzym. XIII, 14).

§. 2. O doskonałości chrześcijańskiéj.

1. Co to jest doskonałość chrześcijańska?

— Jest to miłość Boża tak doskonała, że pokonuje zupełnie w sercu miłość własną i miłość świata,

i sprawia, że człowiek Boga jedynie i wszystko w Bogu miłuje.

»Wypełnienie zakonu jest miłość«. (Rzym. XIII, 10). »Nadewszystko zaś miejcie miłość, która jest związką doskonałości«. (Kolos. III, 14).

2. *Dlaczego powinniśmy wszyscy do doskonałości dążyć?*

— 1) Dlatego, że do wszystkich Pan Jezus powiedział: »Bądźcie doskonali, jako i Ojciec wasz niebieski doskonały jest«. (Mat. V, 48);

2) dlatego, że wszyscy mamy obowiązek miłować Pana Boga z całéj duszy, a to jest doskonałością.

3. *Co prowadzi do doskonałości?*

— 1) Zwyciężanie miłości własnéj i miłości świata;

2) naśladowanie Chrystusa Pana.

4. *Jak można zwyciężać miłość własną i miłość świata?*

— 1) Poskramianiem stateczném nieporządnych żądz;

2) umartwianiem się, czyli odmawianiem sobie rzeczy nawet dozwolonych, aby zupełniéj złe skłonności pokonać.

»A którzy są Chrystusowi, ciało swe ukrzyżowali z namiętnościami i pożądliwościami«. (Galat. V, 24).

5. *Jak naśladować mamy Chrystusa Pana?*

— 1) Odprawiając modlitwę, pracę i inne sprawy nasze codzienne na wzór Pana Jezusa;

2) nabywając cnót doskonałych, których Pan Jezus dał nam przykład.

»Dałem wam przykład, abyście jakom ja wam uczynił, tak i wy czynili«. (Jan XIII, 15).

6. *W jaki sposób mamy sprawy nasze codzienne odbywać, aby w nich Pana Jezusa naśladować?*

— Sprawy nasze codzienne odbywać mamy:

1) z dobrą intencyą: to jest dla Pana Boga, z tym zamiarem, żeby się Panu Bogu podobać;

2) z pilnością i gorliwością w wykonaniu, podobnie jak Pan Jezus swoje sprawy wypełniał.

7. *Jakich osoblinie cnót dał nam Pan Jezus przykład?*

— Dał nam przykład osobliwie tych ośmiu cnót, które nazwał błogosławieństwami.

8. *Wymień te ośm błogosławieństw!*

— 1) Błogosławieni ubodzy duchem, albowiem ich jest królestwo niebieskie;

2) błogosławieni cisi, albowiem oni posiędą ziemię;

3) błogosławieni, którzy płaczą, albowiem oni będą pocieszeni;

4) błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości, albowiem oni będą nasyceni;

5) błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią;

6) błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądają;

7) błogosławieni pokój czyniący, albowiem nazwani będą synami Bożymi;

8) błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości, albowiem ich jest królestwo niebieskie.

9. *Dlaczego Pan Jezus nazwał te cnoty błogosławieństwami?*

— Dlatego: 1) że prowadzą do szczęścia niebieskiego;

2) że nawet w tém życiu tych, którzy je doskonale pełnią, pokojem i szczęściem obdarzają.

10. *Czy jest jaki stan, w którym się osobliwie do doskonałości dąży?*

— Jest stan zakonny.

11. *Na czém zależy stan zakonny?*

— Na pełnieniu rad ewangielicznych, pod obowiązkiem ślubów.

12. *Co to są rady ewangieliczne?*

— Są to rady, które Pan Jezus podał jako środki do osiągnięcia doskonałości.

13. *Które to są mianowicie rady ewangieliczne?*

— Rady ewangieliczne są: 1) dobrowolne ubóstwo, 2) doskonała czystość, 3) zupełne posłuszeństwo względem duchownego przełożonego.

»Jeśli chcesz być doskonałym, idź, sprzedaj co masz i daj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie: a przyjdź, pójdź za mną«. (Mat. XIX, 21).

14. *Przez co rady ewangieliczne są środkami do doskonałości?*

— Przez to, że kto je pełni, odrywa się od rzeczy tego świata, aby wyłącznie tylko żyć dla Pana Boga.

Nauka moralna. Bierz sobie do serca słowa, które Pan Bóg wyrzekł do Abrahama: »chodź przedemną a bądź doskonały«. (Gen. XVII, 1).

CZĘŚĆ TRZECIA.

O łasce i sposobach jéj nabywania.

Rozdział I.

O łasce Bożéj.

§. 1. **O łasce w ogólności.**

1. Czy możemy o własnych siłach przykazania zachować i zbawienia dostąpić?

— Nie możemy o własnych siłach przykazań zachowywać i zbawienia dostąpić, ale potrzebujemy do tego łaski Bożéj.

»Bezemnie nic czynić nie możecie« (Jan XV, 5).

2. Co to jest łaska Boska?

— Łaska Boska jest to wewnętrzny, nadprzyrodzony i niezasłużony dar, który nam Bóg dla zasług Pana Jezusa daje ku zbawieniu naszemu.

3. Dlaczego nazywamy łaskę dobrem nadprzyrodzoném?

— Dlatego, że jest czémś nieskończenie wyższém od naszéj natury i przysposabia nas do widzenia Pana Boga w życiu przyszłém.

4. Dlaczego nazywamy łaskę darem niezasłużonym?

— Dlatego, że człowiek sam przez się łaski Boskiéj zasłużyć nie może, ale jedynie dla zasług Chrystusa Pana ją otrzymuje.

»Usprawiedliwieni darmo przez łaskę jego, przez odkupienie, które jest w Chrystusie Jezusie«. (Rzym. III, 24).

5. *Iloraka jest łaska Boska?*

— Łaska Boska jest dwojaka: 1) łaska uczynkowa, także posiłkującą zwana, która pomaga człowiekowi do dobrych uczynków;

2) łaska poświęcająca, zwana także usprawiedliwiającą, która mieszkając w duszy, zdobi ją i uświęca.

§. 2. O łasce uczynkowéj.

1. *Co to jest łaska uczynkowa?*

— Jest to łaska, którą Pan Bóg rozum nasz oświeca i wolę pobudza, abyśmy unikali tego co złe, a chcieli i wykonywali co dobre.

2. *Czy łaska uczynkowa jest koniecznie potrzebną?*

— Jest koniecznie potrzebną, gdyż bez niéj niczego zgoła ku zbawieniu naszemu chcieć ani uczynić nie zdołamy.

»Bóg jest, który sprawuje w was i chcieć i wykonać«. (Filip. II, 13).

3. *Czy Pan Bóg wszystkim ludziom łaskę uczynkową daje?*

— Pan Bóg daje każdemu człowiekowi tyle łaski uczynkowéj, ile mu do zbawienia potrzeba; niektórych zaś nierównie hojniéj obdarza.

»Bóg chce, aby wszyscy ludzie byli zbawieni i przyszli ku uznaniu prawdy«. (I. Tym. II, 4).

4. Co powinien człowiek ze swéj strony czynić, aby go łaska Boska do zbawienia doprowadziła?

— Powinien wiernie z łaską Bożą współdziałać.

»Napominamy, abyście nadaremno łaski Boskiéj nie przyjęli«. (II. Kor. VI, 1).

5. Czy człowiek może się oprzeć łasce Boskiéj?

— Może, bo łaska Boska nie zmusza woli człowieka, lecz zostawia jéj zupełną wolność.

»Dziś jeżeli głos jego usłyszycie, nie zatwardzajcie serc waszych«. (Ps. XCIV, 8).

Nauka moralna. Codziennie proś Boga o łaskę Jego świętą, a pilnie czuwaj nad sobą, abyś serca swego dla niéj nie zamykał.

»Oto stoję u drzwi i kołacę, jeśliby kto usłyszał głos mój i otworzył mi drzwi, wnijdę do niego i będę z nim wieczerzał, a on ze mną«. (Obj. III, 20).

§. 3. O łasce poświęcającéj.

1. Co jest łaska poświęcająca?

— Jest to łaska, którą Duch Święty wlewa w duszę ludzką, zamieszkując w niéj i czyniąc ją świętą i Bogu miłą.

2. Do czego przyrównywa Pan Jezus łaskę poświęcającą?

— Pan Jezus przyrównywa łaskę poświęcającą: 1) do szaty, która duszę przystraja; 2) do źródła wody żywéj; 3) do życia, bez którego dusza jest umarłą.

1) »A wszedł król, aby oglądał siedzące, i obaczył tam człowieka nie odzianego szatą godową i rzekł mu: przyjacielu jakoś tu wszedł nie mając szaty godowéj«? (Mat. XXII, 11, 12). — 2) »Ale woda, którą mu ja dam, stanie się w nim źródłem wody wyskakującéj ku

żywotowi wiecznemu«. (Jan IV, 14). — 3) »Znam uczynki twoje, iż masz imię, że żyjesz, aleś jest umarły«. (Apok. III, 1).

3. Dlaczego łaska poświęcająca nazywa się także usprawiedliwiającą?

— Bo łaska poświęcająca usprawiedliwia człowieka, to jest z grzesznika czyni go sprawiedliwym i świętym, dzieckiem Bożém i dziedzicem królestwa niebieskiego.

»Obmyci jesteście, poświęceni jesteście, usprawiedliwieni jesteście w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa i w duchu Boga naszego«. (I. Kor. VI, 11).

4. Od czego rozpoczyna się usprawiedliwienie grzesznika?

— Usprawiedliwienie rozpoczyna się od tego, że łaska uczynkowa uprzedza grzesznika, oświecając go i pobudzając, aby się do Pana Boga nawrócił.

5. Co powinien grzesznik ze swéj strony czynić, aby zostać usprawiedliwionym?

— Powinien za pomocą łaski Bożéj: 1) uwierzyć w Boga, zaufać Jego miłosierdziu, i zacząć Go miłować;
2) za grzechy swe żałować;
3) przyjąć sakramenta Chrztu lub Pokuty.

6. Jak długo przebywa łaska poświęcająca w duszy człowieka usprawiedliwionego?

— Łaska poświęcająca przebywa w duszy człowieka usprawiedliwionego, czyli człowiek pozostaje »w stanie łaski«, dopóki nie popełni grzechu śmiertelnego.

7. Czy wiele na tém zależy, żeby człowiek zawsze w stanie łaski zostawał?

— Bardzo wiele na tém zależy, gdyż bez łaski poświęcającéj, czyli w stanie grzechu śmiertelnego,

człowiek nie może nic takiego uczynić, coby na wieczną nagrodę zasługiwało.

8. *Czy przynajmniéj po nawróceniu się grzesznika jego dobre uczynki odzyskują wartość na żywot wieczny?*

— 1) Dobre uczynki w stanie łaski wykonane, a późniéj przez grzech umorzone, po nawróceniu się odzyskują swą wartość; ale

2) dobre uczynki w stanie grzechu wykonane są na zawsze martwe i bez zasługi na żywot wieczny.

9. *Czy więc dobre uczynki, które człowiek w stanie grzechu śmiertelnego wykonuje, są całkiem bez pożytku dla niego?*

— Nie są bez pożytku, jednają bowiem człowiekowi łaskę pokuty i nawrócenia się.

»Grzechy twoje jałmużnami odkupuj: a nieprawości twe miłosierdziem nad ubogimi: podobno odpuści Pan Bóg grzechy twoje«. (Dan. IV, 24). — Przykład: Niniwici.

10. *Co wysługują człowiekowi dobre uczynki wykonane w stanie łaski?*

— Wysługują: 1) pomnożenie łaski poświęcającéj;

2) wieczną nagrodę w niebie.

11. *Skąd te dobre uczynki nabierają takiéj wartości?*

— Z nieskończonych zasług Jezusa Chrystusa, którego żywymi członkami jesteśmy przez łaskę poświęcającą.

12. *Jakie środki, prócz dobrych uczynków, jednają nam łaskę Boską?*

— Sakramenta święte i modlitwa.

13. *Czy sakramenta i modlitwa jednakowo nam łaskę Boską jednają?*

— Nie, albowiem sakramenta same sprawiają w nas łaskę, a modlitwa tylko ją u Boga wyprasza.

Nauka moralna. Ceń sobie nadewszystko łaskę poświęcającą, która cię czyni dzieckiem Bożém, Bogu i Świętym Jego miłym. Dlatego też z największą czujnością strzeż się grzechu śmiertelnego; a gdybyś weń popadł, staraj się czémprędzéj przez skruchę i spowiedź tę łaskę odzyskać, bo bez niéj byłbyś w oczach Bożych umarłym, niezdolnym zasługi i w stanie potępienia.

Rozdział II.

O sakramentach świętych.

---

§. 1. O sakramentach w ogólności.

1. Co jest sakrament?

— Sakrament jest to znak widzialny od Chrystusa Pana ustanowiony, który sprawia w nas łaskę Boską i wewnętrzne uświęcenie.

2. Co należy do istoty sakramentu?

— Do istoty sakramentu należą trzy rzeczy: 1) znak widzialny, 2) łaska Boska niewidzialna, 3) ustanowienie Chrystusa Pana.

3. Jakiéj łaski udzielają nam sakramenta święte?

— Sakramenta święte: 1) dają nam, lub pomnażają w nas łaskę poświęcającą;

2) nadto każdy sakrament udziela nam osobnych łask uczynkowych, odpowiednich do swego ustanowienia.

4. Jak powinniśmy sakramenta święte przyjmować, abyśmy przez nie tych łask dostąpili?

— Powinniśmy je przyjmować godnie i z należytém każdemu sakramentowi przygotowaniem.

5. *Jaki grzech popełnia ten, kto niegodnie sakramenta przyjmuje?*

— Popełnia ciężki grzech świętokradztwa.

6. *Czy skuteczność sakramentów zależy od godności lub niegodności tego, który ich udziela?*

— Nie; bo sakramenta nie mają swéj mocy od tego, który je sprawuje, lecz z zasług Pana Jezusa, który je ustanowił.

7. *Ile sakramentów ustanowił Pan Jezus?*

— Pan Jezus ustanowił siedm sakramentów, którymi są: 1) Chrzest, 2) Bierzmowanie, 3) Ciało i Krew Pańska, 4) Pokuta, 5) Ostatnie pomazanie, 6) Kapłaństwo, 7) Małżeństwo.

8. *Jak dzielą się sakramenta święte?*

— Dzielą się: 1) na sakramenta żywych i sakramenta umarłych;

2) na sakramenta, które tylko raz w życiu, i te które więcéj razy przyjmować można.

9. *Które są sakramenta żywych?*

— Sakramenta żywych są: 1) Bierzmowanie, 2) Ciało i Krew Pańska, 3) Ostatnie pomazanie, 4) Kapłaństwo, 5) Małżeństwo.

10. *Dlaczego te sakramenta nazywają się sakramentami żywych?*

— Dlatego, że ten, co je przyjmuje, powinien być w stanie łaski poświęcającéj, która jest życiem duszy.

11. *Które są sakramenta umarłych?*

— Sakramenta umarłych są: Chrzest i Pokuta.

12. *Dlaczego Chrzest i Pokuta nazywają się sakramentami umarłych?*

— Dlatego, że te sakramenta przyjmują się także w stanie grzechu, dla odzyskania życia łaski.

13. *Które sakramenta tylko raz w życiu przyjmować można?*

— Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo.

14. *Dlaczego te sakramenta tylko raz przyjmować można?*

— Dlatego, że te sakramenta wyrażają na duszy charakter, czyli znamię na wieki nie zatarte.

15. *Czy przy udzielaniu sakramentów używa się tylko tych znaków, które Chrystus Pan postanowił.*

— Przy udzielaniu sakramentów, oprócz znaków od Chrystusa Pana postanowionych, używa też Kościół innych obrzędów, które sam ustanowił, dla pomnożenia nabożeństwa wiernych i dla otoczenia sakramentów czcią należną.

Nauka moralna. Bądź wdzięcznym Panu Jezusowi, że otworzył ci w sakramentach tak obfite źródła łaski; pamiętaj, że im lepsze przyniesiesz do nich przygotowanie, tém więcéj z nich zaczerpniesz; a broń cię Boże od nieszczęścia, żebyś miał te źródła Zbawicielowe świętokradztwem znieważyć. — »Będziecie czerpać wody z radością ze zdrojów Zbawicielowych«. (Izaj. XII, 3).

§. 2. **O Chrzcie.**

1. *Który jest pierwszy i najpotrzebniejszy sakrament?*

— Pierwszy i najpotrzebniejszy sakrament jest Chrzest święty.

2. *Co to jest Chrzest święty?*

— Chrzest święty jest to sakrament, który człowieka przez wodę i słowo Boże z wszelkiego grzechu oczyszcza i w Chrystusie na żywot wieczny odradza.

3. *Dlaczego Chrzest jest pierwszym sakramentem?*

— Dlatego, że przed Chrztem żadnego innego sakramentu przyjąć nie można.

4. *Dlaczego Chrzest jest sakramentem najpotrzebniejszym?*

— Dlatego, że bez Chrztu nie można być zbawionym.

»Jeżeli się kto nie odrodzi z wody i z Ducha Świętego, nie może wnijść do królestwa Bożego«. (Jan III, 5).

5. *Co to znaczy, że Chrzest oczyszcza człowieka z wszelkiego grzechu?*

— To znaczy, że Chrzest gładzi grzech pierworodny, a u dorosłych także inne wszystkie grzechy przed Chrztem popełnione.

6. *Czy Chrzest gładzi także karę za grzechy?*

— Tak jest, Chrzest gładzi karę doczesną i wieczną.

7. *Czemu dodajemy słowa: „przez wodę i słowo Boże“?*

— Bo Chrzest udziela się: polewając głowę wodą i mówiąc zarazem te słowa: »Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego«.

8. *Co to znaczy, że Chrzest odradza człowieka na żywot wieczny?*

— To znaczy, że Chrzest nie tylko oczyszcza człowieka z grzechów, ale zarazem odnawia go duchownie i uświęca, czyniąc go dzieckiem Bożem i dziedzicem królestwa niebieskiego.

9. *Co znaczy jeszcze dodany wyraz: „w Chrystusie“?*

— Znaczy, że człowiek przez to się na Chrzcie odradza, że łączy się z Chrystusem Panem i staje się członkiem Kościoła, którego Chrystus jest głową.

10. Kiedy ustanowił Pan Jezus sakrament Chrztu?

— Pan Jezus ustanowił Chrzest, kiedy przed Wniebowstąpieniem swojém rzekł do Apostołów: »Idąc tedy nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego«. (Mat. XXVIII, 19).

11. Kto może chrzcić?

— Udzielanie Chrztu należy do kapłana, mianowicie do miejscowego proboszcza, ale w naglącéj potrzebie każdy człowiek ważnie chrzcić może.

12. Jaką wodą się chrzci?

— Podług obrzędów kościelnych chrzci się wodą osobno na to poświęconą, ale w potrzebie każdą zwykłą czyli naturalną wodą chrzcić można.

13. Jakie się czyni obietnice przyjmując Chrzest?

— Przyjmując Chrzest święty: 1) odrzeka się człowiek czarta i spraw jego, to jest grzechów;

2) przyrzeka być wiernym Chrystusowi Panu i Jego nauce.

14. Na co są chrzestni rodzice przy udzielaniu Chrztu?

— Chrzestni rodzice są na to: 1) żeby w imieniu dziecka chrzczonego wyznawali wiarę i złożyli przyrzeczenia;

2) ażeby w braku rodziców starali się o pouczenie w religii i chrześcijańskie wychowanie ochrzczonego.

15. Jaki jeszcze obowiązek rodzice chrzestni zaciągają?

— Powstaje duchowne pokrewieństwo między chrzestnymi a ochrzczonym i jego rodzicami, wskutek czego małżeństwo między tymi osobami nie może być zawarte.

16. Czy Chrzest z wody nie może być nigdy zastąpionym.

— Jeżeli niemożebne jest przyjęcie Chrztu z wody, może go zastąpić Chrzest pragnienia lub Chrzest krwi.

17. Co to jest Chrzest pragnienia?

— Chrzest pragnienia jest to szczera chęć przyjęcia Chrztu, lub wogóle wszystkiego, co Bóg dla zbawienia postanowił, połączona ze skruchą lub miłością Boga doskonałą.

18. Co to jest Chrzest krwi?

— Jest to śmierć męczeńska poniesiona dla Chrystusa Pana.

Nauka moralna. Odnawiaj często obietnice Chrztu świętego i pamiętaj na to, do czego cię kapłan przy Chrzcie świętym upomniał: »Wezmij szatę białą, a zanieś ją niezmazaną przed tron sędziego naszego Pana Jezusa, abyś żywota wiecznego dostąpił«. Odnawiaj często w duszy przyrzeczenia dane na Chrzcie świętym.

§. 3. O Bierzmowaniu.

1. Co jest Bierzmowanie?

— Bierzmowanie jest to sakrament, w którym człowiek ochrzczony, przez wkładanie rąk i namaszczenie chryzmem św., bierze Ducha Świętego, aby statecznie wiarę swą wyznawał i wedle niej żył.

2. Jakie są skutki sakramentu Bierzmowania?

— Bierzmowanie 1) pomnaża w nas łaskę poświęcającą; 2) udziela nam Ducha Świętego, który nas umacnia szczególniejszym sposobem do walki ze złém i do postępu w dobrém; 3) wyraża na duszy naszéj niezatarte znamię żołnierza Chrystusowego.

»Bóg to jest, który nas potwierdza z wami w Chrystusie, który nas pomazał, który też zapieczętował nas i dał zadatek Ducha w sercach naszych«. (II. Kor. I, 21, 22).

3. *Kto ma władzę udzielać Bierzmowania?*

— Udzielać Bierzmowania należy do biskupa; lecz w braku biskupów, i kapłani tę władzę od Stolicy św. otrzymać mogą.

4. *W jaki sposób udziela biskup Bierzmowania?*

— Biskup wznosi ręce nad wszystkimi przystępującymi do Bierzmowania i wzywa na nich Ducha Św.; potém wkłada na każdego z osobna rękę i namaszcza na czole chryzmem świętém, mówiąc: »Znaczę cię znakiem krzyża i utwierdzam cię chryzmem zbawienia, w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen«. Wkońcu daje wszystkim błogosławieństwo.

5. *Co to jest chryzmo?*

— Chryzmo jest to mieszanina oliwy z balsamem przez biskupa poświęcona.

6. *Co oznacza oliwa?*

— Oliwa znaczy utwierdzenie wewnętrzne do walki przeciw nieprzyjaciołom naszego zbawienia.

7. *Co znaczy balsam do oliwy dodany?*

— Balsam wonny, który się do oliwy dodaje, oznacza że bierzmowany otrzymuje łaskę, by się zachował czystym od zepsucia świata i woń cnotliwego życia naokoło siebie roztaczał.

8. *Dlaczego czyni biskup znak krzyża na czole bierzmowanego?*

— Aby wyrazić, że chrześcijanin nigdy się nie powinien wstydzić krzyża Chrystusowego, lecz wiarę w Jezusa ukrzyżowanego śmiało ma wyznawać.

»Nie wstydzę się Ewangelii, bo jest mową Bożą na zbawienie każdemu wierzącemu«. (Rzym. I. 16).

9. Czemu daje biskup po namaszczeniu lekki policzek bierzmowanemu?

— Aby mu przypomnieć, że odtąd powinien wszelkie zniewagi dla imienia Jezusowego mężnie i cierpliwie znosić.

10. Czy sakrament Bierzmowania jest do zbawienia potrzebnym?

— Sakrament Bierzmowania nie jest koniecznie potrzebny, jest jednak bardzo do zbawienia pożyteczny; a grzechem byłoby nie przyjąć go z opieszałości lub obojętności.

11. Kto może być bierzmowanym?

— Bierzmowanym może być każdy po odebraniu Chrztu, zwyczajem jednak Kościoła rzymskiego jest, żeby dopiero tym, co już są w nauce religii wykształceni, tego sakramentu udzielać.

12. Jak trzeba się przygotować do Bierzmowania?

— Trzeba: 1) nauczyć się katechizmu, zwłaszcza o Duchu Świętym i sakramencie Bierzmowania;

2) oczyścić się z grzechów przez spowiedź, aby być w stanie łaski.

13. Jak powinniśmy przyjmować Bierzmowanie?

— Przyjmując Bierzmowanie powinniśmy:

1) modlić się gorliwie o dary Ducha Świętego;

2) przyrzec Bogu, że będziemy się starali żyć i umierać po chrześcijańsku;

3) być obecnymi na wszystkich obrzędach Bierzmowania od początku aż do błogosławieństwa biskupiego.

14. Czemu bierze się przy Bierzmowaniu świadków?

— Aby przedstawiali do Bierzmowania, a następnie wspierali bierzmowanego radą w życiu bogobojnem.

Nauka moralna. Pomnij, że jesteś żołnierzem Chrystusowym, mężnie opieraj się pokusom i wypełniaj chrześcijańskie obowiązki bez oglądania się na względy ludzkie.

O Najświętszym Sakramencie Ciała i Krwi Pańskiéj.

§. 4. O obecności Pana Jezusa w Najświętszym Sakramencie.

1. Co to jest Najświętszy Sakrament?

— Najświętszy Sakrament jest to prawdziwe Ciało i prawdziwa Krew Pana naszego Jezusa Chrystusa, pod postaciami chleba i wina.

2. Kiedy ustanowił Pan Jezus Najświętszy Sakrament?

— Ustanowił go przy ostatniéj wieczerzy, w wiliją gorzkiéj męki Swojéj.

3. W jaki sposób ustanowił Pan Jezus Najświętszy Sakrament?

— Pan Jezus wziął chleb, błogosławił, łamał i dawał uczniom Swoim mówiąc; »Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało Moje«. Potém wziął kielich z winem, dzięki czynił i dawał uczniom Swoim, mówiąc: »Pijcie z niego wszyscy, to jest Krew Moja. To czyńcie na Moją pamiątkę«.

4. Co się stało z chlebem i winem, gdy Pan Jezus wyrzekł: »To jest Ciało Moje — to jest Krew Moja«?

— Chleb przemienił się w prawdziwe Ciało, a wino w prawdziwą Krew Pana Jezusa.

5. *Co zostało z chleba i wina, gdy Pan Jezus wyrzekł te słowa?*

— Nic nie zostało, tylko postaci chleba i wina.

6. *Co to są postaci chleba i wina?*

— Są to same powierzchowne przymioty chleba i wina pod zmysły podpadające, jak: kształt, kolor, smak, zapach i t. p.

7. *Jak się nazywa ta przemiana chleba i wina w Ciało i Krew Chrystusa Pana?*

— Nazywa się przeistoczeniem.

8. *Co nas upewnia, że Pan Jezus dał nam Ciało Swoje i Krew Swoją w Najświętszym Sakramencie?*

— Upewnia nas to: 1) że Pan Jezus już dawniéj obiecał był uczniom Swoim dać Ciało Swoje na pokarm, a Krew Swoją na napój;

2) że przy téj ostatniéj wieczerzy najwyraźniéj powiedział, iż to, co im podaje, jest Ciałem Jego i Krwią Jego;

3) że Apostołowie i Kościół katolicki tak zrozumieli słowa Pana Jezusa i tak zawsze nauczali.

1) »Chleb, który ja dam, jest Moje Ciało za żywot świata«. (Jan VI, 51). — 2) Nauka Apostołów, mianowicie św. Pawła, wyrażona jest w I. Kor. X, 16, XI, 23—29; nauka zaś całego Kościoła widoczna jest w modlitwach i obrządkach kościelnych, w wyrokach soborów i w licznych świadectwach Ojców św.

9. *Komu dał Pan Jezus władzę przemieniania chleba i wina w Ciało i Krew Swoją?*

— Pan Jezus dał tę władzę Apostołom i następcom ich biskupom i kapłanom, kiedy rzekł: »To czyńcie na Moją pamiątkę«.

10. Kiedy wykonują kapłani tę władzę?

— We Mszy świętéj, w któréj nad chlebem i winem powtarzają słowa Chrystusa Pana: »To jest Ciało Moje — to jest Krew Moja«.

11. Co się dzieje po wymówieniu tych słów?

— Po wymówieniu tych słów jest obecne na ołtarzu prawdziwe Ciało i Krew Jezusa Chrystusa pod postaciami chleba i wina, chleba zaś i wina już nie ma.

12. Czy pod postacią chleba tylko Ciało Pana Jezusa jest obecne, a pod postacią wina tylko Krew Jego?

— Nie; pod każdą postacią jest cały Pan Jezus z bóstwem i człowieczeństwem Swojém.

13. Czy kapłan łamiąc hostyę łamie także Ciało Pana Jezusa?

— Nie; kapłan łamie tylko postać, a pod każdą cząstką postaci jest cały Pan Jezus.

14. Jak długo zostaje Pan Jezus pod postaciami chleba i wina?

— Tak długo, dopóki postaci nie zostaną zniszczone.

15. Do czego obowiązuje nas obecność Pana Jezusa w Najświętszym Sakramencie?

— Obowiązuje nas do tego: 1) abyśmy Mu w tym Najświętszym Sakramencie cześć Boską oddawali;
2) abyśmy Go często i pobożnie nawiedzali.
(Uroczystość Bożego Ciała).

16. Dlaczego Pan Jezus raczy być obecnym w Najświętszym Sakramencie?

— Pan Jezus raczy być obecnym w Najświętszym Sakramencie: 1) aby jako Bóg-człowiek z nami przebywać, 2) aby się we Mszy świętéj za nas ofiarowywać

i 3) aby się nam w Komunii świętéj na pokarm duszy dawać.

Nauka moralna. Skoro Pan Jezus raczy przebywać w Najświętszym Sakramencie, aby być z nami, słuchać naszych próśb i udzielać nam Swych darów, okaż Mu się wdzięcznym za tę wielką łaskę, odwiedzaj często Najświętszy Sakrament w kościele, zachowuj się wobec Niego z największém uszanowaniem, jak to czynią Aniołowie tam obecni, i módl się do Pana Jezusa utajonego ufnie i serdecznie.

§. 5. O ofierze Mszy świętéj.

1. *Co to jest ofiara?*

— Ofiara jest to dar widzialny, który ludzie poświęcają Bogu przez zniszczenie, na znak najwyższéj czci i pokłonu.

2. *Czy zawsze składali ludzie ofiary Bogu?*

— Od początku świata składali ludzie ofiary Bogu, a w Starym Zakonie sam Pan Bóg je ustanowił.

3. *Czemu ofiary Starego Zakonu zostały zniesione?*

— Albowiem były tylko figurami ofiary Nowego Zakonu i dlatego póty tylko trwać miały, póki się ta niepokalana ofiara nie spełniła.

4. *Jaka jest ofiara Nowego Zakonu?*

— Ofiarą Nowego Zakonu jest sam Zbawiciel nasz Chrystus Pan, który się na krzyżu Ojcu Swemu niebieskiemu za nas ofiarował.

5. *Czy po śmierci Pana Jezusa już nie ma ofiary w Nowym Zakonie?*

— Owszem, w Nowym Zakonie trwa nieustannie ofiara Mszy świętéj, która ofiarę krzyżową niekrwawym

sposobem ponawia, i łaski przez nią wyjednane na nas sprowadza.

6. *Czy ta ofiara Mszy świętéj była przepowiedziana w Starym Zakonie?*

— Tak jest, była wyobrażona w Starym Zakonie przez figury i wyraźnie przepowiedziana przez proroka Malachiasza.

»Nie mam chęci do was (Żydów), mówi Pan Zastępów, i daru nie przyjmę z ręki waszéj. Bo od wschodu słońca aż do zachodu wielkie jest imię Moje między narody; a na każdém miejscu poświęcają i ofiarują imieniowi Memu ofiarę czystą; bo wielkie jest imię Moje między narody, mówi Pan Zastępów«. (Mat. I, 10, 11). — Figurą Mszy świętéj była ofiara Melchizedeka.

7. *Kiedy ustanowioną została ofiara Mszy świętéj?*

— Ofiarę Mszy świętéj ustanowił Pan Jezus przy ostatniéj wieczerzy.

8. *Co to jest Msza święta?*

— Msza święta jest to nieustająca ofiara Nowego Zakonu, w któréj się Pan Jezus Ojcu Swemu przez ręce kapłanów ofiaruje pod postaciami chleba i wina, jak się niegdyś na krzyżu sposobem krwawym ofiarował.

9. *Jaka jest różnica między ofiarą Mszy świętéj a ofiarą krzyża?*

— Co do istoty nie ma różnicy, gdyż w obu ofiarach tensam Pan Jezus się ofiaruje; jest tylko różnica co do sposobu ofiarowania: bo na krzyżu Pan Jezus raz umarł, a na ołtarzu przez tajemnicze wyniszczenie się śmierć Swoją codziennie uprzytomnia.

10. *Jakie są najgłówniejsze części Mszy świętéj?*

— Najgłówniejsze części Mszy świętéj są: 1) poświęcenie czyli przeistoczenie, 2) Komunia.

11. Komu ofiarę Mszy świętéj składamy?

— Ofiarę Mszy świętéj składamy samemu tylko Bogu.

12. Czy nie ofiarujemy także Mszy świętéj Matce Boskiéj, lub innym Świętym?

— Nie, Mszę świętą tylko Bogu ofiarujemy, lecz obchodzimy przytém pamiątkę Świętych: 1) dziękując Panu Bogu za udzieloną im łaskę i chwałę, 2) wzywając ich przyczyny za nami.

13. W jakim celu ofiarujemy Panu Bogu Mszę św.?

— Ofiarujemy Panu Bogu Mszę świętą w czworakim celu: 1) jako ofiarę pokłonną; aby Panu Bogu oddać najwyższą cześć;

2) jako ofiarę dziękczynną, aby Panu Bogu podziękować za otrzymane dobrodziejstwa;

3) jako ofiarę pojednawczą, aby przeprosić Boga za wyrządzone Mu zniewagi;

4) jako ofiarę błagalną, aby uprosić sobie u Boga wszystkie łaski, jakich potrzebujemy.

14. Na kogo spływają korzyści Mszy świętéj?

— Z każdéj Mszy świętéj spływają korzyści na cały Kościół, na żywych i umarłych; ale osobliwie korzyść odnoszą: 1) ci, za których kapłan Mszę św. w szczególności ofiaruje; 2) ci, którzy téj Mszy św. z nabożeństwem słuchają.

Nauka moralna. Słuchaj Mszy świętéj z żywą wiarą, jak gdybyś patrzał na Pana Jezusa umierającego na krzyżu i z serdecznem nabożeństwem, bo nie masz sposobniejszéj chwili w życiu dla uproszenia od Boga wszystkiego czego potrzebujesz, jak kiedy się Pan Jezus za ciebie na ołtarzu ofiaruje.

§. 6. O Komunii świętéj.

1. Co to jest Komunia święta?

— Komunia święta jest to rzeczywiste pożywanie Ciała i Krwi Pana Jezusa pod postaciami chleba i wina na posilenie duszy.

2. Kto nam kazał pożywać Ciało i Krew Pańską?

— Pan Jezus nam nakazał, mówiąc wyraźnie: »Zaprawdę, zaprawdę powiadam wam, jeślibyście nie jedli Ciała Syna człowieczego i nie pili Krwi Jego, nie będziecie mieć żywota w sobie«. (Jan VI, 54).

3. Czy potrzeba przyjmować Komunię świętą pod obiema postaciami?

— Nie potrzeba, gdyż i pod jedną postacią całego Pana Jezusa przyjmujemy.

4. Czemu więc Pan Jezus ustanowił Najświętszy Sakrament pod dwiema postaciami?

— Bo Najświętszy Sakrament miał być nie tylko Komunią, ale też i ofiarą, do któréj dwie postaci są potrzebne, aby przedstawiały rozłączenie Ciała i Krwi Chrystusowéj przy ofierze krzyżowéj.

5. Jakie łaski daje nam Komunia święta?

— Komunia święta: 1) łączy nas najściśléj z Panem Jezusem i wzrost duchowny w nas sprawia;

2) przytłumia w nas złe skłonności, a pomnaża siły i zapał do dobrego;

3) oczyszcza nas z grzechów powszednich, a chroni od śmiertelnych;

4) słodyczy duchownéj zakosztować nam daje;

5) jest nam zadatkiem chwalebnego zmartwychwstania i wiecznéj szczęśliwości.

(Te wszystkie skutki Komunii świętéj wymienia sobor Florencki, porównując je ze skutkami wybornego pokarmu).

6. *Czy każdy co przyjmuje Komunię świętą dostępuje tych łask?*

— Nie każdy, bo kto przyjmuje Komunię świętą niegodnie, to jest w grzechu śmiertelnym, ten popełnia straszne świętokradztwo i zamiast łaski ściąga na siebie potępienie.

»Ktobykolwiek jadł ten chleb, albo pił kielich Pański niegodnie, będzie winien Ciała i Krwi Pańskiéj... sąd sobie je i pije, nie rozsądzając Ciała Pańskiego«. (I. Kor. XI, 27—29). — P r z y k ł a d y: arka przymierza bogobojnym Izraelitom sprowadziła szczęście i błogosławieństwo, a bezbożnym Filistynom nieszczęście i przeklęctwo; świętokradztwo Judasza.

7. *Jakie bywają skutki świętokradzkiéj Komunii?*

— Świętokradzka Komunia sprowadza już w tém życiu zaślepienie i zatwardziałość serca, a w przyszłém życiu potępienie z Judaszem.

8. *Czy ci, którzy bez grzechu ciężkiego Komunię św. przyjmują, w równéj mierze wszystkie jéj skutki odnoszą?*

— Wcale nie w równéj mierze, ale każdy otrzymuje więcéj albo mniéj łaski i pożytku z Komunii świętéj, według tego jak z większém albo mniejszém przystępuje przygotowaniem.

9. *Jak trzeba przygotować duszę do Komunii św.?*

— 1) Trzeba oczyścić duszę nie tylko z grzechów śmiertelnych, ale téż ile możności z powszednich; a przeto ktoby się poczuwał do grzechu śmiertelnego, powinien się wprzódy spowiadać;

2) obudzić w sercu stosowne uczucia nabożne.

10. Czy przyjęcie Komunii świętéj z grzechami powszednimi na sumieniu jest także świętokradztwem?

— Nie, takie przyjęcie Komunii nie jest świętokradztwem, ale umniejsza łaskę sakramentu.

11. Jakim sposobem obudzić można w sercu uczucia nabożne stosowne do Komunii świętéj?

— Przez rozmyślanie o téj tajemnicy miłości i wzbudzanie odpowiednich aktów, mianowicie: 1) wiary i uwielbienia, 2) skruchy i pokory, 3) miłości i pragnienia.

12. Czy potrzeba także jakiegoś przygotowania co do ciała, gdy się przystępuje do Stołu Pańskiego?

— Tak jest, trzeba: 1) być naczczo, to jest od północy zgoła nic nie jeść i nic nie pić; 2) trzeba być skromnie i przyzwoicie ubranym.

13. Czy nigdy nie wolno przyjąć Komunii św. nie będąc naczczo?

— Wolno tylko w ciężkiéj niemocy, w któréj daje się choremu Komunię św. jako Wijatyk, to jest jako zasiłek na drogę wieczności.

14. Jak należy się zachować przy samém przyjmowaniu Komunii świętéj?

— Klęcząc u Stołu Pańskiego trzeba głowę podnieść, usta otworzyć, i przyjąwszy na język Przenajświętszą Hostyę, z największém uszanowaniem natychmiast ją przełknąć.

15. Co trzeba czynić po przyjęciu Komunii świętéj?

— Po przyjęciu Komunii świętéj nie godzi się zaraz wychodzić z Kościoła, ale przez jakiś czas modlić się trzeba i z Panem Jezusem osobiście w nas obecnym serdecznie rozmawiać.

16. *Jakie są najodpowiedniejsze modlitwy po Komunii świętéj?*

— Po Komunii świętéj najodpowiedniejsze są modlitwy, które wyrażają pokorę, wdzięczność, ofiarowanie samego siebie Panu Jezusowi, miłość i prośbę o najważniejsze łaski.

17. *Jak wypada się zachować w przeciągu dnia po Komunii świętéj?*

— Przez cały dzień, w którym się Komunię świętą przyjęło, wypada często serce do Pana Boga podnosić, a światowego rozproszenia unikać.

Nauka moralna. Jeżeli chcesz postępować w cnocie i mieć siłę do pokonania złego, pożywaj często według porady spowiednika tego chleba anielskiego. Ale nadewszystko staraj się o to, abyś z czystém i gorącém sercem doń przystępował, a wówczas doznasz tych pięciu skutków Komunii świętéj, o jakich powyżéj była mowa.

§. 7. O Sakramencie Pokuty.

1. *Co jest sakrament pokuty?*

— Jest to sakrament, w którym kapłan w zastępstwie Boga odpuszcza winy grzesznikowi oskarżającemu się z nich ze skruchą.

2. *Kiedy ustanowił Pan Jezus ten sakrament?*

— Gdy po zmartwychwstaniu swojém tchnął na Apostołów i rzekł: »Weźmijcie Ducha Świętego; których odpuścicie grzechy, są im odpuszczone, a których zatrzymacie, są zatrzymane«. (Jan XX, 22, 23).

3. *Czy Pan Jezus samym tylko Apostołom dał tę moc odpuszczania grzechów?*

— Nie, Pan Jezus dał ją także wszystkim następcom Apostołów w urzędzie kapłańskim, gdyż środki zbawienia ustanowił na wszystkie wieki i dla wszystkich ludzi.

4. *Czy wszystkie grzechy mogą być przez ten sakrament odpuszczone?*

— Wszystkie grzechy po Chrzcie popełnione odpuszczone być mogą, gdy się ich spowiadamy z należytém usposobieniem.

»Jeżelibyśmy się spowiadali grzechów naszych, wierny jest (Bóg) i sprawiedliwy, aby nam odpuścił grzechy nasze i oczyścił nas od wszelkiéj nieprawości«. (I. Jan I, 9).

5. *Dlaczego, aby dostąpić odpuszczenia grzechów musimy się z nich spowiadać?*

— Dlatego, że Pan Jezus tak kazał, ustanawiając sakrament Pokuty.

6. *Czy sakrament Pokuty potrzebny jest do zbawienia?*

— Jest potrzebny dla tych wszystkich, którzy po Chrzcie jakikolwiek grzech śmiertelny popełnili.

7. *Czy nigdy nie można bez sakramentu Pokuty odpuszczenia grzechów dostąpić?*

— Przez żal doskonały, czyli z miłości Bożéj pochodzący, można też odpuszczenie grzechów otrzymać, ale trzeba mieć przy tém postanowienie wyznać je na spowiedzi.

8. *Jakie łaski daje nam sakrament Pokuty?*

— Sakrament Pokuty: 1) przywraca utraconą łaskę poświęcającą, gładząc wszystkie grzechy śmiertelne i karę wieczną;

2) u tych, którzy są już w stanie łaski, pomnaża łaskę poświęcającą;

3) w miarę przygotowania gładzi też w części lub w zupełności grzechy powszednie i nawet karę doczesną;

4) użycza wreszcie osobnych łask do ustrzeżenia się grzechów, z których się człowiek spowiadał.

9. Jakie są warunki do dobrego przyjęcia sakramentu Pokuty?

— Jest pięć warunków: 1) rachunek sumienia, 2) skrucha, 3) przedsięwzięcie poprawy, 4) spowiedź, 5) zadośćuczynienie.

§. 8. O rachunku sumienia.

1. Co jest rachunek sumienia?

— Jest to uważne zastanowienie się nad swojém życiem, aby sobie grzechy popełnione przypomnieć.

2. Od czego trzeba zacząć rachunek sumienia?

— Trzeba najprzód wezwać Ducha Świętego na pomoc, bo w tej ważnéj sprawie szczególnie Jego łaski i światła potrzebujemy.

3. Jaką modlitwą wezwać można Ducha Świętego?

— »Przybądź Duchu Święty, oświeć rozum mój, abym dokładnie poznał grzechy moje; porusz także serce moje, abym za nie doskonale żałował, abym się z nich szczerze i otwarcie spowiadał i abym prawdziwie się poprawił. Amen«.

4. W jaki sposób trzeba czynić rachunek sumienia?

— 1) Trzeba sobie przypomnieć, kiedyśmy ostatni raz dobrą spowiedź odbyli i czyśmy zadaną pokutę odprawili;

2) trzeba przejść w myśli przykazania Boskie i kościelne i obowiązki stanu swojego, zastanawiając się nad każdym z kolei, i uważając, czy i jakeśmy przeciw niemu zgrzeszyli myślą, mową, uczynkiem lub opuszczeniem dobrego.

5. *W jaki sposób dzieci mogą sobie najłatwiéj grzechy przypomnieć?*

— Dzieci najłatwiéj sobie grzechy przypomną zastanawiając się: jak się zachowywały w kościele, w szkole, w domu, względem rodziców i rodzeństwa, na ulicy albo w polu, na osobności i z drugimi.

6. *Czy potrzeba przy rachunku sumienia uważać także na liczbę i okoliczności grzechów?*

— Przy grzechach śmiertelnych potrzeba uważać na liczbę i na okoliczności, które rodzaj grzechu zmieniają.

7. *Czego trzeba wystrzegać się przy rachunku sumienia?*

1) Aby rachunku sumienia nie robić powierzchownie;

2) aby nie ukrywać przed samym sobą grzechów nałogowych;

3) aby nie być zbyt lękliwym i nie zapuszczać się w drobiazgi.

8. *Przez co można sobie ułatwić rachunek sumienia?*

— Przez codzienne rachowanie się ze sumieniem i częstą spowiedź.

§. 9. O skrusze.

1. *Co jest skrucha?*

— Skrucha czyli żal za grzechy jest to boleść duszy i obrzydzenie sobie grzechów popełnionych.

2. *Jaka powinna być skrucha, aby grzechy mogły być odpuszczone?*

— Powinna być: 1) wewnętrzna, 2) powszechna, 3) nadprzyrodzona.

3. *Co to znaczy, że skrucha ma być wewnętrzna?*

— To znaczy, że nie tylko ustami powinniśmy żałować za grzechy, ale też w sercu brzydzić się nimi jako złem największém, i szczerze pragnąć, abyśmy ich nigdy nie byli popełnili.

»Ofiara Bogu duch strapiony; serca skruszonego o Boże nie wzgardzisz«. (Ps. L, 19).

4. *Co to znaczy, że skrucha powinna być powszechną?*

— To znaczy, że trzeba żałować za wszystkie popełnione grzechy, a przynajmniéj za śmiertelne.

5. *Co to znaczy, że skrucha ma być nadprzyrodzoną?*

— To znaczy, że mamy żałować za grzechy z pobudek nadprzyrodzonych, czyli przez wiarę nam podanych, jako to: żeśmy Pana Boga obrazili, stracili Jego łaskę, na piekło zasłużyli.

6. *Kto żałuje za grzechy dla szkody jaką przez nie poniósł na zdrowiu lub majątku, albo dla wstydu przed ludźmi, czy ma skruchę dostateczną do spowiedzi?*

— Kto jedynie z takich pobudek ziemskich za grzechy żałuje, ten ma tylko żal przyrodzony, który dla odpuszczenia grzechów wcale nie wystarcza.

7. *Co powinniśmy czynić, aby mieć żal nadprzyrodzony?*

— Powinniśmy: 1) Pana Boga prosić o łaskę żalu; 2) rozważać czego nas wiara uczy o złości grzechu i o karach jego.

8. Iloraki jest żal nadprzyrodzony?

— Żal nadprzyrodzony jest dwojaki: doskonały i niedoskonały.

9. Kiedy żal jest doskonały?

— Żal jest doskonały, gdy z doskonałéj miłości Boga pochodzi, to jest gdy brzydzimy się grzechem więcéj niż wszelkiém innném złém, dlatego że grzech Pana Boga, Dobro najwyższe obraża.

10. Kiedy żal jest niedoskonały?

— Żal jest niedoskonały, gdy brzydzimy się grzechem z obawy piekła lub dla utraty nieba, albo dla saméj brzydkości grzechu przez wiarę nam objawionéj.

11. Czy przy spowiedzi trzeba mieć żal doskonały?

— Do ważności spowiedzi nie potrzeba koniecznie żalu doskonałego, lecz dobrze jest o taki żal się starać bo im lepszy żal, tém obfitsza łaska sakramentu.

12. W jakiéj chwili trzeba wzbudzać żal przy spowiedzi?

— Sama spowiedź powinna być z żalem uczyniona, a przeto już przed spowiedzią do żalu się pobudzić należy.

13. Kiedy należy także po za spowiedzią żal doskonały wzbudzać?

— 1) W niebezpieczeństwie śmierci; 2) gdy zdarzy się nieszczęście popaść w grzech śmiertelny, a zaraz spowiadać się nie można.

§. 10. **O przedsięwzięciu poprawy.**

1. Co jest przedsięwzięcie poprawy?

— Przedsięwzięcie poprawy jest to szczera wola niegrzeszenia nadal i poprawienia życia.

2. *Jakie powinno być to przedsięwzięcie?*

— Przedsięwzięcie powinno być, taksamo jak żal: 1) wewnętrzne, 2) powszechne, 3) nadprzyrodzone.

3. *Czego potrzeba, aby przedsięwzięcie było powszechném?*

— Potrzeba mieć szczerą wolę: 1) niepopełnienia żadnego grzechu, przynajmniéj śmiertelnego;

2) unikania bliskich sposobności do grzechu;

3) użycia środków koniecznych do poprawy życia;

4) odprawienia pokuty i wynagrodzenia wyrządzonych krzywd.

4. *Co to jest bliska sposobność do grzechu?*

— Bliską sposobnością czyli okazyą do grzechu jest to wszystko, co zwykle człowieka do grzeszenia doprowadza, bądź osoba, bądź zabawa, miejsce. książka, lub rzecz jakakolwiek.

5. *Na co osobliwie powinniśmy zwracać uwagę, gdy czynimy przedsięwzięcie poprawy?*

— Osobliwie zwracać uwagę powinniśmy na grzechy nałogowe, jeśli takowym podlegamy, bo co do tych grzechów najłatwiéj się zdarza brak szczerego przedsięwzięcia, a najwięcéj go potrzeba.

6. *Co to jest grzech nałogowy?*

— Jest to grzech, który przez częste powtarzanie stał się nawyknieniem, tak iż człowiek bez wielkiego wysilenia oprzeć mu się nie może.

7. *Czy przedsięwzięcie poprawy jest koniecznie potrzebném dla otrzymania odpuszczenia grzechów?*

— Tak jest, przedsięwzięcie poprawy, zarówno jak żal, jest niezbędném dla otrzymania odpuszczenia, i bez przedsięwzięcia, prawdziwego żalu być nie może.

8. W jaki sposób obudzić można żal i przedsięwzięcie poprawy?

— W sposób następujący: »Żałuję, o mój Boże, z całego serca za wszystkie grzechy moje, iż przez nie na straszne kary Twéj sprawiedliwości zasłużyłem. Ale jeszcze bardziéj żałuję dlatego, żem obraził Twą dobroć nieskończoną i przyczyną byłem gorzkiéj męki i śmierci najmilszego Syna Twego Jezusa Zbawiciela mego. Odtąd już strzedz się chcę grzechu jak największego nieszczęścia i unikać wszystkiego, coby mię do grzechu przywieść i od miłości Twéj oderwać mogło. Amen«.

§. 11. O spowiedzi.

1. Co jest spowiedź?

— Spowiedź jest to wyznanie ze skruchą wszystkich grzechów swoich przed kapłanem, dla otrzymania od niego rozgrzeszenia.

2. Jaka powinna być spowiedź?

— Spowiedź powinna być: 1) zupełną, 2) szczerą.

3. Co to znaczy, że spowiedź powinna być zupełną?

— To znaczy, że wyznać mamy wszystkie grzechy, przynajmniéj śmiertelne, które pamiętamy, oraz ich liczbę i potrzebne okoliczności.

4. Co trzeba czynić, gdy liczby grzechów śmiertelnych dokładnie nie pamiętamy?

— Trzeba w takim razie podać liczbę w przybliżeniu, o ile sobie przypomnieć możemy.

5. Jakie okoliczności trzeba na spowiedzi wyznać?

— Trzeba wyznać: 1) te okoliczności, które stanowią o tém, czy grzech jest śmiertelnym, czy nie; 2) i te,

które rodzaj grzechu zmieniają; 3) wreszcie to wszystko co jest potrzebne spowiednikowi do zrozumienia grzechu i pouczenia spowiadającego się.

6. Na co trzeba uważać przy opowiadaniu okoliczności?

— Aby niepotrzebnych rzeczy nie opowiadać, wyrażać się jak tylko można przyzwoicie, i wspólników grzechu nie wymieniać.

7. Czy trzeba się także spowiadać z grzechów powszednich?

— Dobrą i zbawienną rzeczą jest spowiadać się z grzechów powszednich, chociaż ścisłego obowiązku nie ma.

8. Co powinien czynić ten, który nie wie, czy grzech jaki jest śmiertelnym, czy powszednim?

— Powinien się na spowiedzi oświecić.

9. Co to znaczy, że spowiedź winna być szczera?

— To znaczy, że tak się mamy oskarżać, jak się przed Panem Bogiem do winy poczuwamy, a nic nie zamilczeć, ani się uniewinniać.

10. Czy kapłan może kiedy wyjawić, co mu się na spowiedzi powiedziało?

— Kapłan nigdy i w żadnym wypadku grzechów na spowiedzi słyszanych wyjawić nie może, i wie, żeby go straszny sąd Boży spotkał, gdyby w najmniejszéj rzeczy tajemnicę spowiedzi naruszył.

11. O czém winien pamiętać ten, który się wstydzi jakiś grzech wyznać?

— Powinien pamiętać: 1) że spowiedź nieszczera na nic mu się nie przyda, owszem nowym ciężkim grzechem świętokradztwa sumienie jego obciąży; 2) że

lepiéj jest wyznać grzechy przed jednym kapłanem, aniżeli żyć i umierać z złém sumieniem i na sądzie ostatecznym przed całym światem być zawstydzonym.

12. Jeżeli kto zapomniał oskarżyć się z jakiego grzechu na spowiedzi, czy ten grzech zostaje mu odpuszczonym?

— Jeżeli kto bezwinnie, z niewiadomości lub zapomnienia, jakiego grzechu nie wyznał, grzech ten odpuszcza się razem z innymi przez kapłańskie rozgrzeszenie; ale jeśli się późniéj przypomni, trzeba go na najbliższéj spowiedzi wyznać.

13. Jeżeli jaki grzech zapomniany na spowiedzi przypomni się jeszcze przed Komunią św., czy trzeba zaraz do spowiedzi wrócić, albo Komunią świętą opuścić?

— Nie potrzeba, lecz dosyć przy następującéj spowiedzi tenże grzech wyznać.

14. Co czynić powinien, kto dobrowolnie grzech jaki na spowiedzi zataił?

— Kto dobrowolnie jakiś grzech zataił, ten popełnił świętokradztwo i powinien w najbliższéj spowiedzi nie tylko grzech zatajony wyznać, ale téż wszystkie inne grzechy, z których się oskarżył, powtórzyć, czyli spowiedź generalną uczynić.

15. Co jest spowiedź generalna?

— Jest to spowiedź, w któréj się wszystkie spowiedzi od pewnego czasu, lub téż z całego życia powtarza.

16. Kiedy spowiedź generalna jest potrzebna?

— Ilekroć dawniejsze spowiedzi były nieważne, bądź dla niedokładności wyznania, bądź dla niedostatecznego

żalu lub przedsięwzięcia, bądź z powodu zaniedbania rachunku sumienia.

17. Na co powinni uważać ci, którzy często do spowiedzi św. przystępują?

— Uważać powinni: 1) aby zawsze przystępowali z czcią i wiarą, żeby im ten sakrament nie spowszedniał;

2) aby mniéj się troszczyli o rachunek sumienia i o szczegółowe oskarżenie się, a więcéj starali się o szczery żal i o prawdziwą poprawę;

3) aby spowiadali się zwięźle, a nie rozwlekle.

18. Jak trzeba zaczynać spowiedź?

— Klęknąwszy przy konfesyonale i przeżegnawszy się trzeba mówić: »Spowiadam się Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętéj Jedynemu i tobie, ojcze duchowny, żem wielce zgrzeszył, myślą, mową, uczynkiem i opuszczeniem dobrego; moja wina, moja wina, moja bardzo wielka wina«.

19. Co po tych słowach powiedzieć trzeba spowiednikowi?

— Trzeba najprzód mu powiedzieć, kiedy się ostatnią razą spowiedź odbyło; a jeśli się rozgrzeszenia nie otrzymało, albo jaki grzech zataiło, albo nadanéj pokuty nie odprawiło, to także zaraz wyznać należy. Następnie ze swoich grzechów się oskarżyć.

20. Jak trzeba zakończyć spowiedź?

— »Za te i za wszystkie grzechy moje wiadome i niewiadome żałuję serdecznie, iżem Boga miłości najgodniejszego obraził. Szczerze i mocno stanowię już więcéj nie grzeszyć, sposobności do grzechu unikać i życie poprawić; a ciebie, ojcze duchowny, proszę o rozgrzeszenie, naukę i zbawienną pokutę«. Potém trzeba uważnie słuchać przestróg spowiednika i nie odchodzić, aż da znak że skończył.

§. 12. O zadośćuczynieniu.

1. Co rozumiemy przez zadośćuczynienie w sakramencie Pokuty?

— Rozumiemy przez to odprawienie pokuty wyznaczonéj przez spowiednika, oraz wynagrodzenie bliźniemu, jeśli się go na majątku lub na sławie skrzywdziło.

2. Dlaczego naznacza nam spowiednik pokutę?

— 1) Na odpokutowanie kary doczesnéj, która po odpuszczeniu grzechów zwykle pozostaje;

2) niekiedy dla wyleczenia nas z pewnych grzesznych nawyknień.

3. Czy Pan Bóg nie odpuszcza razem z grzechami i kary za grzechy?

— Karę wieczną odpuszcza Pan Bóg zawsze razem z grzechami, ale doczesną jakąś karę zostawia nam zwykle do odpokutowania.

Dlatego to rzekł prorok Natan do Dawida pokutującego: »Pan przeniósł grzech twój; wszakże syn który się urodził śmiercią umrze«. (II. Król. XII, 13).

4. Co to jest kara doczesna za grzechy?

— Jest to kara za grzechy, którą albo tu na ziemi, albo w czyśćcu odcierpieć musimy.

5. Czy spowiedź jest nieważną, gdy się nadanéj pokuty nie odprawiło?

— Jeśliśmy przy spowiedzi mieli szczerą wolę odprawić pokutę, spowiedź była ważną, ale nowy grzech się popełnia, kiedy się pokutę z własnej winy opuszcza.

6. *Czy wypełnienie pokuty od spowiednika naznaczonéj wystarcza na zgładzenie całéj kary doczesnéj na którąśmy przez grzechy zasłużyli?*

— Zwyczajnie nie wystarcza, bo kapłani małe zadośćuczynienia naznaczają, by grzeszników ciężkimi pokutami od sakramentów nie odstraszać.

7. *Jakimże tedy sposobem resztę kary doczesnéj gładzić możemy?*

— 1) Dobrowolném umartwianiem się i podejmowaniem rzeczy trudnych w służbie Bożéj;

2) cierpliwém znoszeniem dolegliwości, jakie nam Pan Bóg zsyła;

3) zyskiwaniem odpustów.

8. *Co nas czeka jeśli w tém życiu kary doczesnéj za nasze grzechy w zupełności nie spłacimy?*

— Czeka nas kara w czyśćcu daleko cięższa niż cierpienia tego życia.

Nauka moralna. Przystępuj przez całe życie z dobrém przygotowaniem do spowiedzi, a będziesz miał spokojną śmierć i lekki sąd Boży.

§. 13. O odpuście.

1. *Co jest odpust?*

— Odpust jest to udzielone nam przez Kościół zwolnienie od kar doczesnych, które się nam po odpuszczeniu grzechów jeszcze należały, a którebyśmy albo w tém życiu albo w czyśćcu odpokutować mieli.

2. *W jaki sposób Kościół zwalnia nas od tych kar za grzechy przez odpust?*

— Kościół zwalnia nas od tych kar, wypłacając sprawiedliwości Bożéj z niewyczerpanego skarbu zasług

i zadośćuczynień, który męczennicy i inni Święci Pańscy Kościołowi zostawili.

3. *Jakim sposobem zadośćuczynienia Świętych mogą być innym udzielone?*

— Na mocy Świętych obcowania.

4. *Czego potrzeba, aby odpust od Kościoła nadany uzyskać?*

— 1) Trzeba być w stanie łaski; 2) trzeba dokładnie wypełnić warunki, do których odpust jest przywiązany; 3) aby odpust uzyskać w zupełności, trzeba mieć wszystkie, nawet powszednie winy odpuszczone.

5. *Czy odpusty mogą być także duszom w czyśćcu pomocne?*

— Mogą, lecz tylko te, które Ojciec Święty wyraźnie pozwala za dusze w czyśćcu ofiarować.

6. *Iloraki jest odpust?*

— Dwojaki: 1) zupełny, który nas zwalnia od całéj kary doczesnéj za grzechy nasze należnéj; 2) cząstkowy, który tylko od części kary doczesnéj uwalnia.

7. *Co znaczą dnie i lata odpustów cząstkowych, np.: sto dni odpustu?*

— Znaczą one zwolnienie od takiéj kary za grzechy wobec Boga, za jaką Kościół w pierwszych wiekach naznaczał tyle dni lub tyle lat publicznéj pokuty.

8. *Czemu Kościół długie pokuty pierwszych wieków zamienia w naszych czasach na łatwe do uzyskania odpusty?*

— Kościół to czyni pod kierunkiem Duchu Świętego, ażeby się zastosować do naszéj ułomności i ułatwić nam wypłacenie się sprawiedliwości Boskiéj.

Nauka moralna. Szanuj odpusty i staraj się o pozyskanie ich dla siebie i zwłaszcza dla dusz w czyśćcu cierpiących.

§. 14. O Ostatniém Pomazaniu.

1. Co to jest Ostatnie Pomazanie?

— Ostatnie Pomazanie jest to sakrament, w którym chory, przez namaszczenie olejem świętym i modlitwę kapłana, otrzymuje łaskę na duszy, a częstokroć i zdrowie na ciele.

2. Co mówi Pismo św. o Ostatniém Pomazaniu?

— Święty Jakób apostoł mówi: »Choruje kto między wami? niech wwiedzie kapłany kościelne, niech się modlą nad nim, pomazując go olejem w imię Pańskie. A modlitwa wiary uzdrowi niemocnego i ulży mu Pan; a jeśliby w grzechach był, będą mu odpuszczone«. (Jak. V, 14, 15).

3. W jaki sposób udziela się Ostatnic Pomazanie?

— Kapłan namaszcza z kolei olejem świętym oczy, uszy, nos, usta, ręce i stopy chorego, i modli się przy każdém namaszczeniu mówiąc: »Przez to święte namaszczenie i najłaskawsze miłosierdzie swoje, niech ci odpuści Pan, cokolwiek zawiniłeś wzrokiem, słuchem i t. d. Amen«.

4. Jaką łaskę sprawia w duszy Ostatnie Pomazanie?

— 1) Pomnaża łaskę poświęcającą,

2) gładzi pozostałości grzechów,

3) dodaje siły do znoszenia po chrześcijańsku cierpień i do odpierania pokus, które w godzinie śmierci natarczywiéj na człowieka uderzają.

5. Co sprawia na ciele Ostatnie Pomazanie?

— Sprawia zwykle ulgę w cierpieniach, a nawet zdrowie przywraca, gdy ono do zbawienia jest potrzebne.

6. Kto może i powinien przyjąć Ostatnie Pomazanie?

— Każdy chrześcijanin, który doszedł do lat rozeznania, gdy niebezpiecznie zachoruje, powinien ten sakrament przyjąć.

7. Jak powinno się przyjmować Ostatnie Pomazanie?

— 1) W stanie łaski, a zatém ile możności po spowiedzi;

2) z pobożnością i zdaniem się zupełnem na wolę Bożą.

8. Kiedy powinien chory przyjąć Ostatnie Pomazanie?

— Powinien je przyjąć kiedy jeszcze ma zupełną przytomność umysłu; ale nawet nieprzytomnemu można ten sakrament udzielić.

9. Ile razy można przyjąć Ostatnie Pomazanie?

— Można je przyjąć raz w każdéj niebezpiecznéj chorobie.

Nauka moralna. Gdy cię Bóg ciężką chorobą nawiedzi, pamiętaj, żebyś nie odwlekał do ostatniéj chwili przyjęcia sakramentów świętych, albowiem prędzéj niż się spodziewasz, może cię zaskoczyć godzina śmierci. I bliźnim, a zwłaszcza domownikom twoim, czyń to miłosierdzie, żebyś, gdy zachorują, przestrzegł ich zawczasu i sprowadził im kapłana, póki są w stanie przygotować się do śmierci.

§. 15. O Kapłaństwie.

1. Co to jest sakrament Kapłaństwa?

— Jest to sakrament, który daje władzę i łaski odpowiednie do sprawowania urzędu kapłańskiego.

2. *Na czém zależy urząd kapłański?*

— Urząd kapłański zależy: 1) na spełnianiu przenajświętszéj ofiary Ciała i Krwi Pańskiéj;

2) na szafowaniu ludziom tajemnic Bożych, t. j. sakramentów, słowa Bożego i rządów duchownych.

3. *Jak się udziela sakramentu Kapłaństwa?*

— Udziela się przez wkładanie rąk biskupich i inne obrzędy.

Przez modlitwę i wkładanie rąk Apostołowie dali święcenia Pawłowi i Barnabaszowi: »Modlili się i włożyli na nich ręce«. (Dz. ap. XIII, 3).

4. *Kto ma prawo udzielać sakramentu Kapłaństwa?*

— Sami tylko biskupi.

5. *Czy sakrament Kapłaństwa udziela się odrazu w zupełności?*

— Nie, sakramentu Kapłaństwa udziela się w kilku stopniach, jakimi są: dyakonat, prezbiterat czyli zwykłe kapłaństwo, i biskupstwo, które jest pełnością kapłaństwa.

6. *Komu się godzi przyjmować stan kapłański?*

— Nie godzi się każdemu, ale temu, kogo Pan Bóg powołuje.

»A żaden sobie téj czci nie bierze, jeno który bywa wezwany od Boga, jak Aaron«. (Żyd. V, 4).

7. *Kogo Pan Bóg do kapłaństwa powołuje?*

— Pan Bóg powołuje do kapłaństwa tego, komu daje: 1) szczerą chęć poświęcenia się Jego służbie dla Jego chwały, a nie dla doczesnych korzyści;

2) oraz dar życia odpowiedniego do świętości tego stanu.

8. *Czy dobrze czynią rodzice, którzy dzieci do stanu kapłańskiego przeznaczają?*

— Dobrze czynią, gdy dla czci Boskiéj pragną, żeby które z ich dzieci Pan Bóg do swéj służby powołał; ale źle czynią, kiedy dzieci do kapłaństwa namawiają, ażeby z nich późniéj doczesne korzyści ciągnąć.

Nauka moralna. Poważaj zawsze kapłanów dla ich stanu jako zastępców Boga i szafarzów tajemnic Jego; a proś często »Pana żniwa, aby wysłał robotniki na żniwo swoje«. (Mat. IX, 38).

§. 16. O sakramencie małżeństwa.

1. Co to jest sakrament małżeństwa?

— Jest to sakrament w którym męszczyzna i niewiasta związek małżeński zawierają i otrzymują łaskę do wspólnego pożycia i wypełniania obowiązków tego stanu aż do śmierci.

2. W jaki sposób sprawuje się sakrament małżeństwa?

— Oblubieńcy oświadczają wobec swojego proboszcza i dwóch świadków, że się wzajemnie biorą w małżeństwo; poczém kapłan ich związek błogosławi.

3. Jakie są obowiązki małżonków?

— Małżonkowie powinni: 1) żyć w wspólnéj zgodzie, miłości i wierności małżeńskiéj aż do śmierci;

2) dzieci swoje po chrześcijańsku wychowywać;

3) mąż powinien się starać o utrzymanie żony i dzieci, a żona powinna być posłuszna mężowi we wszystkiém, co jest dobre i uczciwe;

4) oboje powinni sobie wzajemnie pomagać do bogobojnego życia i osiągnięcia szczęścia niebieskiego.

»Jako Kościół poddany jest Chrystusowi, tak téż żony swoim mężom we wszystkiém. Mężowie, miłujcie żony wasze, jako i Chrystus umiłował Kościół i samego siebie wydał zań«. (Efez. V, 24, 25).

4. *Czy małżeństwo chrześcijańskie może być kiedykolwiek rozerwane?*

— Małżeństwo między chrześcijanami ważnie zawarte i dokonane nigdy rozerwane być nie może. Tylko gdy przy zawarciu małżeństwa zachodziły przeszkody unieważniające, Kościół osądzić może, że małżeństwo nigdy nie było ważném.

»Co tedy Bóg złączył, człowiek niechaj nie rozłącza«. (Mat. XIX, 6).

5. *Jakież to są przeszkody małżeństwa?*

— Przeszkody małżeństwa są dwojakie: jedne unieważniające związek małżeński, drugie wzbraniające zawarcia małżeństwa.

6. *Które to są przeszkody unieważniające małżeństwo?*

— Główne przeszkody unieważniające są: 1) pokrewieństwo i powinowactwo aż do 4go stopnia;

2) pokrewieństwo duchowne z Chrztu św.;

3) przymus;

4) niechrześcijańska religia jednéj ze stron;

5) poprzednie zaręczyny jednéj strony z bratem, lub siostrą drugiéj strony;

6) nieobecność przy zawarciu małżeństwa proboszcza lub jego zastępcy i prawnych świadków.

7. *Które są przeszkody wzbraniające zawarcia małżeństwa?*

— Przeszkody wzbraniające są: 1) zaręczenie się z inną osobą;

2) prywatny ślub czystości;

3) różność wyznań, kiedy jedna ze stron niekatolickiéj jest religii;

4) nieogłoszenie zapowiedzi;

5) czas zakazany w piątém przykazaniu kościelném.

8. *Czy Kościół może od tych przeszkód małżeństwa zwolnić?*

— Kościół od wielu z tych przeszkód unieważniających i wzbraniających, które sam ustanowił, zwolnić może, jednakże bez ważnych przyczyn o takie zwolnienie starać się nie należy.

9. *Czy Kościół pozwala kiedy na małżeństwo z osobą niekatolickiéj religii?*

— 1) Kościół gani wogóle takie małżeństwo dla ważnych powodów;

2) jeżeli kiedy na nie pozwala, to wymaga koniecznie zapewnienia, że wszystkie dzieci będą po katolicku wychowane i że strona katolicka nie będzie na odstępstwo narażona.

10. *Z jakiém usposobieniem powinien chrześcijanin sakrament małżeństwa przyjmować?*

— Powinien: 1) wybór uczynić podług sumienia, skłonności i rozsądku;

2) po zaręczynach szczególniéj się wystrzegać grzechu;

3) pouczyć się dokładnie o religii, zwłaszcza o przeszkodach, prawach i obowiązkach małżeństwa;

4) przed ślubem wyspowiadać się i do Komunii świętéj przystąpić.

11. *Na co się naraża, kto w stanie grzechu do sakramentu małżeństwa przystępuje?*

— Kto w stanie grzechu do tego sakramentu przystępuje: 1) popełnia ciężki grzech świętokradztwa;

2) pozbawia się obfitych łask, które ten sakrament godnie przystępującym na całe życie udziela.

12. *Czy rodzice powinni stanowić o małżeństwie swych dzieci?*

— Rodzice powinni radzić swym dzieciom w téj ważnéj sprawie, ale w żaden sposób przymuszać ich nie powinni, gdyż wybór ten, od którego szczęście doczesne, a często i wieczne zależy, ma być własny i dobrowolny.

Nauka moralna. Wyboru stanu nie czyń na ślepo, ale z wielką rozwagą, i miéj w nim na względzie przedewszystkiém wolę Bożą i zbawienie duszy.

§. 17. O sakramentaliach.

1. *Co to są sakramentalia?*

— Przez sakramentalia rozumiemy błogosławieństwa kościelne i to wszystko, co Kościół do służby Bożéj, albo do pobożnego użytku wiernych poświęca, jak: święconą wodę, sól, chleb, palmy, gromnice i t. p.

2. *Dlaczego nazywamy te rzeczy sakramentaliami?*

— Dlatego nazywamy je sakramentaliami, że mają podobieństwo do sakramentów, chociaż istotnie od nich się różnią.

3. *Czy sakramentalia udzielają łaski jak sakramenta?*

— Sakramentalia nie sprawują łaski same przez się, jak sakramenta, jednają nam wszakże różne łaski uczynkowe, wskutek modlitw Kościoła i w miarę pobożności z jaką ich używamy.

4. *Czemu Kościół poświęca te rzeczy, których się do służby Bożéj używa?*

— 1) Aby je od pospolitego użytku oddzielić i wyłącznie na służbę Bożą przeznaczyć;

2) abyśmy je mieli w poszanowaniu i z nabożeństwem ich używali.

»Wszelkie Boże stworzenie poświęcone bywa przez słowo Boże i modlitwę«. (I. Tym. IV, 5).

5. *Czemu Kościół błogosławi także chleb, wino, owoce i inne rzeczy do użytku wiernych?*

— Kościół to czyni: 1) aby oddalić od tych rzeczy moc złego ducha, który nieraz przez stworzenia ludziom szkodzi;

2) aby wyjednać tym, którzy z wiarą i pobożnością tych rzeczy używają, łaskę i pomoc Bożą w duchownych lub doczesnych potrzebach;

3) ażeby wreszcie na całe stworzenie, na które przez grzech Adamowy przekleństwo padło, przez modlitwę Kościoła błogosławieństwo Boskie się rozlało.

6. *Jak powinniśmy używać wody święconéj?*

— Wodą święconą powinniśmy się żegnać czy w kościele czy w domu, albo pokrapiać nią rzeczy nasze, z nabożeństwem i z ufnością, że Pan Bóg dla modlitw Kościoła oddali od nas pokusy i moc szatańską, i łaski nam użyczy.

Nauka moralna. Zamiast uciekać się do zabobonnych środków dla ochronienia zdrowia lub majętności swojéj, jednaj sobie błogosławieństwo Boskie przez pobożne używanie rzeczy od Kościoła poświęconych, zwłaszcza wody święconéj.

Rozdział III.

§. 1. O modlitwie w ogólności.

1. *Co to jest modlitwa?*

— Modlitwa jest to wzniesienie duszy do Boga.

2. *Jakim sposobem wznosi się duszę do Boga?*

— Wznosi się duszę do Boga, wielbiąc Go, albo dzięki Mu składając, albo o łaskę Go prosząc. Stąd jest modlitwa pochwalna, dziękczynna i błagalna.

3. *Czy modlitwa jest wszystkim potrzebną do zbawienia?*

— Modlitwa jest potrzebną do zbawienia wszystkim, skoro przyszli do używania rozumu.

4. *Dlaczego modlitwa jest wszystkim do zbawienia potrzebną?*

— 1) Dlatego, że Pan Jezus nakazał wszystkim się modlić,

2) i że bez modlitwy nie daje nam łask potrzebnych do wytrwania w dobrém aż do śmierci.

»Proście a będzie wam dano, szukajcie a znajdziecie, kołaczcie a będzie wam otworzono«. (Łuk. XI, 9).

5. *Jakie są najprzedniejsze owoce modlitwy?*

— Modlitwa: 1) łączy nas z Bogiem, 2) umacnia przeciw złemu, 3) dodaje siły i ochoty do dobrego, 4) pociesza w utrapieniu, 5) wyjednywa pomoc Bożą w duchownych i 6) nawet w doczesnych potrzebach.

6. *Czy modlitwa jest niezawodnie skuteczną?*

— Tak jest, dobra modlitwa jest niezawodnie skuteczną, dla wyraźnéj obietnicy Pana Jezusa: »Wszystko o cobyście prosili w modlitwie wierząc, weźmiecie«. (Mat. XXI, 22).

7. *Dlaczego więc modlitwy nasze często skutku nie odnoszą?*

— Dlatego: 1) że nie zawsze dobrze się modlimy, jak mówi Pismo święte: »Prosicie a nie bierzecie, przeto iż źle prosicie«. (Jak. IV, 3).

2) że nie zawsze to, o co prosimy, jest nam prawdziwie ku zbawieniu pożytecznem.

8. Jak powinniśmy się modlić, aby modlitwa nasza była dobrą i niezawodnie skuteczną?

— Powinniśmy się modlić: 1) nabożnie, 2) pokornie, 3) z ufnością, 4) z wytrwałością, 5) z poddaniem się.

9. Co to jest modlić się nabożnie?

— Jest to modlić się z serca i z uwagą, wszelkie roztargnienie wedle możności oddalając.

10. Co to jest modlić się pokornie?

— Jest to modlić się z poczuciem swéj nędzy i niegodności wobec Boga.

»Modlitwa korzącego się przeniknie obłoki«. (Ekli. XXXV, 21). — Przykład: Faryzeusz i celnik. (Łuk. XVIII).

11. Co to jest modlić się z ufnością?

— Jest to prosić Boga z mocną nadzieją, że nas wysłucha w sposób dla nas najlepszy.

12. Na czém opierać się powinna ufność nasza w modlitwie?

— Na zasługach Pana Jezusa i na Jego obietnicy; dlatego też Pan Jezus każe, żebyśmy w Jego Imię prosili.

»Zaprawdę, zaprawdę wam powiadam, jeśli o co prosić będziecie Ojca w Imię moje, da wam«. (Jan XVI, 23).

13. Co to jest modlić się z wytrwałością?

— Jest to nie ustawać w modlitwie, chociaż Pan Bóg dla doświadczenia nas zwleka wysłuchanie.

Przykład niewiasty chananejskiéj. (Mat. XV, 22—28). — Przypowieść o przyjacielu, który prosił o trzy chleby. (Łuk. XI, 5—10).

14. Co to jest modlić się z poddaniem się?

— Jest to modlić się ze zgodzeniem się na wolę Bożą, gdyby Pan Bóg inaczéj nas chciał wysłuchać niż prosimy, uznając to za lepsze dla zbawienia naszego.

»Ojcze, nie moja wola, ale Twoja niechaj się stanie«. (Łuk XXII, 42).

15 Jak się do modlitwy przygotowywać należy?

— Do każdéj modlitwy należy się przygotować: 1) oddalając obce zatrudnienia i myśli; 2) stawiając się w obecności Bożéj, to jest przypominając sobie z żywą wiarą, że nas Pan Bóg słucha.

»Przed modlitwą przygotuj duszę twoję, a nie bądź jako człowiek, który Boga kusi«. (Ekli. XVIII, 23).

16. Czy w modlitwie trzeba zawsze słów używać?

— Słów używa się w modlitwie ustnéj, lecz można także modlić się tylko wewnętrznie, czyli rozmyślać.

17. W jaki sposób czyni się rozmyślanie?

— Rozważa się życie lub mękę Pana Jezusa, albo inne prawdy wiary, wzbudzając przy tém w sercu pobożne akty i dobre postanowienia.

18. Kiedy powinniśmy się modlić?

— Pan Jezus powiedział, że »zawsze modlić się potrzeba, a nie ustawać«. (Łuk. XVIII, 1).

19. W jaki sposób można się modlić zawsze?

— Modlimy się zawsze, jeżeli serce i myśli często do Boga wznosimy i Jemu wszystkie nasze prace, cierpienia i pociechy ofiarujemy.

20. Kiedy osobliwie powinniśmy się modlić?

— 1) W pokusach i w innych utrapieniach i potrzebach;

2) rano wstając i wieczór przed spoczynkiem;

3) gdy jesteśmy w kościele.

21. Czemu powinniśmy się modlić rano przy wstawaniu?

— Ażeby ofiarować Panu Bogu nasze dzienne sprawy, a uprosić dla nich Boskie błogosławieństwo.

22. Czemu powinniśmy się modlić wieczór przed spoczynkiem?

— Ażeby podziękować Bogu za dary i łaski, których nam w ciągu dnia użyczył i przeprosić Go za nasze przewinienia.

23. Czemu powinniśmy osobliwie w kościele się modlić?

— Albowiem kościół jest, jak powiedział Pan Jezus: »domem Bożym i domem modlitwy«, gdzie się niczém inném zajmować nie godzi, tylko modlitwą i słuchaniem słowa Bożego.

24. Jakiéj modlitwie Pan Jezus szczególną obiecuje skuteczność?

— Modlitwie wspólnéj; dlatego téż dobrze jest bywać na wspólnych nabożeństwach i w rodzinach wspólnie pacierz wieczorny odprawiać.

»Gdyby się z was dwa zezwolili na ziemi, o wszelką rzecz, o którąby prosili, stanie się im od Ojca Mego, który jest w niebiesiech. Albowiem gdzie są dwa albo trzéj zgromadzeni w imię Moje, tamem jest w pośrodku ich«. (Mat. XVIII, 19, 20).

25. Za kogo mamy się modlić?

— Mamy się modlić nie tylko za siebie, ale za wszystkich ludzi, osobliwie zaś za rodziców i przeło-

żonych duchownych i świeckich; wreszcie za tych, którzy szczególnie pomocy modlitwy potrzebują, jak grzesznicy i dusze w czyśćcu cierpiące.

Nauka moralna. Wielkie to szczęście dla ciebie, że choć jesteś tak maluczkiém stworzeniem, jednak z Bogiem, Panem najwyższym, jak dziecko ze swoim ojcem, rozmawiać możesz. Módl się więc często i z ochotą, a zawsze z wiarą, z uszanowaniem i z serdecznością, według nauki Pana Jezusa: »Ale ty, gdy się modlić będziesz, wnijdź do komory swojéj, a zawarłszy drzwi, módl się Ojcu twemu w skrytości: a Ojciec twój, który widzi w skrytości, odda tobie«. (Mat. VI, 6).

§. 2. O modlitwie Pańskiéj.

1. *Która jest najdoskonalsza modlitwa?*

— Najdoskonalsza modlitwa jest: »Ojcze nasz«, czyli modlitwa Pańska.

2. *Dlaczego »Ojcze nasz« nazywamy modlitwą Pańską?*

— Dlatego, że Chrystus Pan sam nas téj modlitwy nauczył i odmawiać kazał.

3. *Zmów »Ojcze nasz«!*

— Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech,
święć się imię Twoje;
przyjdź królestwo Twoje;
bądź wola Twoja, jako w niebie tak i na ziemi.
Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj;
i odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom;
i nie wódź nas w pokuszenie;
ale nas zbaw ode złego. Amen.

4. *Z jakich części składa się modlitwa Pańska?*

— Składa się ze wstępu i z siedmiu próśb, z których trzy pierwsze odnoszą się do czci Bożéj, a cztery ostatnie do naszych potrzeb.

5. *Jaki jest wstęp?*

— »Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech«.

6. *Dlaczego w tym wstępie mówimy »Ojcze«?*

— Aby wspomnieć, że Pan Bóg jest naszym Ojcem, że więc z synowską ufnością, miłością i uszanowaniem do niego modlić się mamy.

7. *Czemu mówimy »Ojcze nasz« a nie Ojcze mój?*

— Bo Pan Bóg jest Ojcem wszystkich ludzi, i dlatego wszyscy powinniśmy, jako bracia się miłować i jeden za drugiego się modlić.

8. *Dlaczego dodajemy: »któryś jest w niebiesiech«?*

— Ażeby serca nasze w modlitwie podnieść od rzeczy ziemskich ku niebieskim, przypominając sobie, że ten Ojciec nasz, do którego się modlimy, w niebieskiéj ojczyźnie nas oczekuje.

9. *O co prosimy w pierwszéj prośbie: »Święć się Imię Twoje«?*

— Prosimy, aby chwała Imienia Boskiego szerzyła się w całym świecie i aby wszyscy ludzie Pana Boga znali, czcili i miłowali.

10. *O co prosimy w drugiéj prośbie: »Przyjdź królestwo Twoje«?*

— Prosimy: 1) aby Pan Bóg w tém życiu królował w sercach naszych przez łaskę;

2) aby królował w całym rodzaju ludzkim przez Kościół swój »ażeby był jeden pasterz i jedna owczarnia«;

3) aby królował nad nami wiecznie w ojczyźnie niebieskiéj.

11. *O co prosimy w trzeciéj prośbie: »Bądź wola Twoja jako w niebie tak i na ziemi«?*

— Prosimy o to, żebyśmy wszyscy wolę Boską tak wiernie, chętnie i doskonale wypełniali tu na ziemi, jak ją pełnią Aniołowie i Święci w niebie.

12. *O co prosimy w czwartéj prośbie: »Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj«?*

— Prosimy o to, aby Pan Bóg opatrzyć raczył codzienne potrzeby ciała i duszy naszéj.

13. *Czemu każe nam Pan Jezus prosić tylko o chléb powszedni?*

— Aby nas nauczyć, że co do rzeczy doczesnych mamy tylko prosić o to, co nam jest potrzebne, a nie o zbytki.

14. *O co prosimy w piątéj prośbie: »Odpuść nam nasze winy«?*

— Prosimy o to, aby nam Pan Bóg grzechy nasze miłościwie przebaczył.

15. *Dlaczego Pan Jezus dodawać nam kazał przy téj prośbie słowa: »jako i my odpuszczamy naszym winowajcom«?*

— Ażebyśmy sobie przypominali w pacierzu, że inaczéj przebaczenia od Boga otrzymać nie możemy, jak tylko sami przebaczając bliźnim, którzy nas obrazili.

16. *O co prosimy w szóstéj prośbie: »I nie wódź nas na pokuszenie«?*

— Prosimy o to, aby Pan Bóg wszystkie pokusy i niebezpieczeństwa od nas oddalił, albo skutecznéj łaski do ich zwyciężenia użyczyć nam raczył.

17. Co nam zarazem ta szósta prośba przypomina?

— Przypomina nam, że prosząc Boga, aby nas nie wiódł na pokuszenie, sami powinniśmy od pokus i okazyj do złego uciekać.

18. O co modlimy się w siódméj prośbie: »Ale nas zbaw ode złego«?

— Modlimy się o to, aby nas Pan Bóg bronił od złego ducha i od spraw jego, mianowicie od grzechu i od wiecznego zatracenia.

19. Czemu dodajemy na końcu »Amen«?

— Aby wyrazić gorące pragnienie nasze i ufność, że nas Pan Bóg wysłucha.

Nauka moralna. Odmawiaj zawsze modlitwę Pańską z szczególném uszanowaniem i nabożeństwem, pamiętając o tém, że Pan Jezus własnymi usty téj modlitwy nauczyć nas raczył.

§. 3. O Pozdrowieniu Anielskiém.

1. Jaką modlitwę odmawiają zwykle wierni po modlitwie Pańskiéj?

— Modlitwę na cześć Matki Boskiéj, zwaną Pozdrowieniem Anielskiém, czyli »Zdrowaś Marya«.

2. Czemu po modlitwie Pańskiéj dodaje się ta modlitwa na cześć Matki Boskiéj?

— 1) Bo po Bogu największą ufność pokładać mamy w Matce Najświętszéj,

2) i prosić Jéj aby swą przemożną przyczyną u Boskiego Syna Swego wspierała modły nasze.

3. Zmów »Pozdrowienie Anielskie«!

— Zdrowaś Maryo, łaskiś pełna, Pan z Tobą, błogosławionaś Ty między niewiastami i błogosławion owoc

żywota Twego Jezus; święta Maryo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci naszéj. Amen.

4. Z jakich części składa się Pozdrowienie Anielskie?

— Z dwóch części: z modlitwy uwielbienia, i z modlitwy błagalnéj.

5. Co zawiera modlitwa uwielbienia?

— Zawiera 1) słowa Archanioła Gabryela, którymi pozdrowił Najświętszą Pannę, zwiastując Jéj, że ma zostać Matką Bożą: »Zdrowaś łaskiś pełna, Pan z Tobą, błogosławionaś Ty między niewiastami«;

2) słowa świętéj Elżbiety, którymi powitała Maryą przy Nawiedzeniu: »I błogosławion owoc żywota twego«;

3) do tych słów wziętych z Ewangelii dodajemy najświętsze imiona: Jezus i Marya.

6. Co znaczą te słowa Pozdrowienia Anielskiego: »łaskiś pełna«?

— Te słowa znaczą, że Najświętsza Panna posiadała łaskę Bożą od pierwszéj chwili Swego istnienia w takiéj pełności, w jakiéj żadne stworzenie jéj nie posiadało.

7. Co znaczą słowa: »Pan z Tobą«?

— Znaczą, że Pan Bóg w szczególniejszy sposób jest z Najświętszą Panną, skoro stała się prawdziwą Matką Syna Bożego, wybraną Córką Ojca niebieskiego i przeczystą Ducha Świętego Oblubienicą.

8. Co znaczą słowa: »Błogosławionaś Ty między niewiastami«?

— Te słowa znaczą: że Najświętsza Panna Marya jest najszczęśliwsza z pomiędzy wszystkich niewiast:

1) bo Ona z pośród wszystkich niewiast została wybraną na Matkę Boga;

2) i przeto, jak pierwsza niewiasta sprowadziła na świat przeklęctwo, tak Ona sprowadziła zbawienie.

9. *Dlaczego dodajemy słowa św. Elżbiety: »I błogosławion owoc żywota Twego«?*

— Aby wyrazić, że cześć Najświętszéj Panny Maryi od czci Pana Jezusa jest nieodłączną, i że przez Matkę czcimy Syna.

10. *Co zawiera część błagalna Pozdrowienia Anielskiego?*

— Zawiera prośbę, którą Kościół święty przydał: »Święta Maryo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi, teraz i w godzinę śmierci naszéj. Amen«.

11. *Na co Kościół św. przydał te słowa?*

— Abyśmy we wszystkich potrzebach do Najświętszéj Panny z ufnością i nabożeństwem się uciekali.

12. *Jaką modlitwę odmawiać należy, gdy dzwonią na pacierze rano, w południe i wieczór?*

— Odmawiać należy »Anioł Pański«.

13. *Zmów »Anioł Pański«!*

— »Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi i poczęła z Ducha Świętego. Zdrowaś Maryo, itd.

Oto służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twego. Zdrowaś Maryo, itd.

A Słowo stało się ciałem, i mieszkało między nami. Zdrowaś Maryo, itd.

Módl się za nami, święta Boża Rodzicielko,
Abyśmy się stali godnymi obietnic Chrystusowych.

Módlmy się. Łaskę Twoją prosimy Cię Panie racz wlać w serca nasze, abyśmy za zwiastowaniem Anielskiém wcielenie Chrystusa Syna Twego poznawszy, przez mękę Jego i krzyż do chwały zmartwychwstania

byli doprowadzeni. Przez tegoż Chrystusa Pana naszego. Amen«.

14. Czemu odmawiamy Anioł Pański?

— 1) Aby Panu Bogu nieustannie dziękować za niezrównane dobrodziejstwo Wcielenia Syna Jego;

2) aby Matkę Najświętszą, która była tego dobrodziejstwa narzędziem, wielbić i Jéj opiece się polecać.

15. Jaki jeszcze sposób odmawiania Pozdrowienia Anielskiego zaleca Kościół święty?

— Kościół św. zaleca osobliwie Różaniec, składający się z 15 dziesiątek Pozdrowień Anielskich, przeplatanych modlitwą Pańską, przy których rozważają się główne tajemnice naszego odkupienia.

Nauka moralna. Miej osobliwe nabożeństwo do Najświętszéj Panny, uciekaj się do Niéj z dziecięcą ufnością w pokusach i wszelkich potrzebach, a to nabożeństwo będzie ci najpewniejszym zadatkiem zbawienia wiecznego.

§. 4. O obrzędach i nabożeństwach kościelnych.

1. Co to są obrzędy kościelne?

— Obrzędy kościelne są to zewnętrzne oznaki czci Boskiéj przez Kościół święty ustanowione.

2. Dlaczego Kościół św. ustanowił te obrzędy?

— 1) Ażeby cześć Boską otoczyć powagą i zjednać jéj należne poszanowanie;

2) ażeby tajemnice wiary zewnętrznie wyrazić i przystępnymi uczynić;

3) ażeby i przez zmysły trafiać do serc ludzkich, podnosić umysły i wewnętrzne nabożeństwo pomnażać.

3. Co oznaczają obrzędy Mszy św.?

— Obrzędy Mszy świętej wyrażają przenajświętszą tajemnicę, która się na ołtarzu spełnia, oraz mistycznie przedstawiają ofiarę Pana Jezusa na krzyżu.

4. *Czemu w pewnych porach roku są niektóre osobne obrzędy, jak: święcenie popiołu, palmy, paschał itp.?*

— Te rozmaite obrzędy i święta w ciągu roku przypominają nam po kolei tajemnice naszego odkupienia, ażebyśmy za nie Bogu dziękowali, korzystali z nauk i łask, które nam przynoszą, i zostawali przez cały rok w duchowém zjednoczeniu z Boskim Zbawicielem naszym.

5. *W jakim celu odbywają się procesye?*

— 1) Ażeby uroczyście wobec świata oddawać Bogu cześć i dzięki za różne Jego dobrodziejstwa;

2) ażeby upraszać Jego błogosławieństwo dla wsi, miast i okolic.

6. *Co sądzić o pielgrzymkach do miejsc świętych?*

— Pielgrzymki takie są godne pochwalenia, ponieważ:

1) podoba się Panu Bogu w pewnych miejscach, przy pewnych obrazach i relikwiach świętych, udzielać ludziom hojniejszych łask,

2) Kościół też obdarza takie pielgrzymki odpustami

3) i Święci przykładem swoim je uzacnili.

Aby jednak te pielgrzymki były zbawienne, potrzeba żeby miały odpowiednie warunki.

7. *Jakich potrzeba warunków, aby pielgrzymki były zbawienne?*

— Trzeba: 1) żeby dla tego nabożeństwa, które nie jest obowiązkiem, nie zaniedbywano obowiązków stanu lub zawodu;

2) żeby całą drogę na miejsce święte odbywało się ze zbudowaniem, z modlitwą i w duchu pokuty, znosząc cierpliwie przykrości podróży.

3) żeby na miejscu świętém starano się uzyskać odpust, przystępując godnie do sakramentów świętych.

8. Co sądzić o osobnych nabożeństwach, jak do Serca Pana Jezusa, do Niepokalanego Poczęcia, do niektórych Świętych?

— Takie nabożeństwa powstają w różnych czasach w Kościele pod wpływem łaski Bożéj, ażeby gorliwość wiernych krzepić i podniecać. A gdy je Kościół św. potwierdził, każdy może je sobie z pożytkiem, podług własnéj skłonności przyswajać.

9. Co to są bractwa?

— Bractwa są to pobożne stowarzyszenia przez władzę kościelną zatwierdzone, w celu wspólnéj modlitwy i wzajemnéj zachęty do pełnienia pewnych dobrych uczynków.

10. Czy pacierze i inne powinności w bractwach podejmowane obowiązują członków pod grzechem?

— Nie obowiązują pod grzechem, tylko kto ich nie wypełnia, pozbawia się odpustów i innych łask bractwom nadanych.

Nauka moralna. Szanuj i staraj się dobrze zrozumieć kościelne obrzędy, nabożeństwa i zwyczaje. Czcij i kochaj po synowsku wszystko co do Kościoła należy: bo jak mówi Augustyn św.: »nie może mieć Boga za ojca, kto nie ma Kościoła za matkę«.

DODATEK.

Modlitwy najpotrzebniejsze.

I. Pacierz poranny.

† W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen.

Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech, święć się imię Twoje, przyjdź królestwo Twoje, bądź wola Twoja, jako w niebie, tak i na ziemi; chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj; i odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom; i nie wódź nas na pokuszenie ale nas zbaw ode złego. Amen.

Zdrowaś Maryo, łaskiś pełna, Pan z Tobą, błogosławionaś Ty między niewiastami i błogosławion owoc żywota Twego, Jezus; święta Maryo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci naszéj. Amen.

Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, stworzyciela nieba i ziemi; i w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego, który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny; umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion; zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał; wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca wszechmogącego; stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych. Wierzę w Ducha Świętego, święty Kościół powszechny, Świętych obcowanie, grzechów odpuszczenie, ciała zmartwychwstanie, żywot wieczny. Amen.

Dziesięcioro przykazań Boskich.

Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiej, z domu niewoli.

1) Nie będziesz miał bogów cudzych przedemną.
2) Nie będziesz brał imienia Pana Boga Twego nadaremnie.
3) Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.
4) Czcij ojca twego i matkę twoją.
5) Nie zabijaj.
6) Nie cudzołóż.
7) Nie kradnij.
8) Nie mów przeciw bliźniemu twemu fałszywego świadectwa.
9) Nie pożądaj żony bliźniego twego;
10) Ani domu, ani sługi, ani służebnicy, ani wołu, ani osła, ani żadnéj rzeczy, która jego jest.

* * *

Boże mój, daj abym dnia dzisiejszego i przez całe życie moje wiernie chował Twoje święte przykazania i żadnym grzechem nie zmazał duszy mojéj. Ofiaruję Ci wszystkie moje myśli, słowa i uczynki, moje prace i modlitwy, pociechy i cierpienia, jakie mi zesłać raczysz. Pobłogosław je, o mój Boże, aby wszystkie były na cześć i na chwałę Twoją. Amen.

O Maryo, bez grzechu poczęta, módl się za nami, którzy się do Ciebie uciekamy.

II. Pacierz wieczorny.

W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen.
Ojcze nasz. — Zdrowaś Maryo.

Sześć prawd, które każdy człowiek znać powinien:

1) że Bóg jest, który wszystko stworzył i wszystkiém rządzi;

2) że Bóg jest sprawiedliwym sędzią, który za dobre nagradza, a za złe karze;
3) że Bóg jest jeden w trzech Osobach: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty;
4) że Syn Boży stał się człowiekiem i umarł na krzyżu dla zbawienia naszego;
5) że łaska Boska jest do zbawienia potrzebna;
6) że dusza ludzka jest nieśmiertelna.

Siedm grzechów głównych:

1) pycha, 2) łakomstwo, 3) nieczystość, 4) zazdrość, 5) obżarstwo i pijaństwo, 6) gniew, 7) lenistwo.

Akt żalu.

Żałuję o mój Boże, z całego serca za wszystkie grzechy moje, iż przez nie na straszne kary Twéj sprawiedliwości zasłużyłem. Ale jeszcze bardziéj żałuję dlatego, żem obraził Twą dobroć nieskończoną, i przyczyną byłem gorzkiéj męki i śmierci Najmilszego Syna Twego Jezusa, Zbawiciela mego. Odtąd już strzedz się będę grzechu jak największego nieszczęścia i unikać wszystkiego, coby mię do grzechu przywieść, a od miłości Twéj oderwać mogło.

* * *

Wierzę w Ciebie, Boże żywy,
W Trójcy jedyny, prawdziwy·
Wierzę, coś objawił Boże:
Twe słowo chybić nie może.
Ufam Tobie, boś Ty wierny
Wszechmocny i miłosierny.
Boże, choć Cię nie pojmuję,
Jednak nad wszystko miłuję —
Nad wszystko, co jest stworzone,
Boś Ty dobro nieskończone.
Ach, żałuję za me złości,
Jedynie dla Twéj miłości:
Bądź miłościw mnie grzesznemu!

Dla Cię odpuszczam bliźniemu,
A jako samego siebie
Wszystkich miłuję dla Ciebie.
Myśli, słowa, sprawy moje
Poświęcam na chwałę Twoję:
Daj mi łaskę, przebaczenie,
Duszom zmarłych odpocznienie!
Maryo, strzeż serca mego;
O Jezu, nie wychodź z niego!
Póki mi tchu, życia stanie,
Nie opuść mnie, Jezu Panie!
O Józefie, ratuj nas,
W życiu, w śmierci, w każdy czas!
Aniele Stróżu mój,
Ty zawsze przy mnie stój!
Rano, wieczór, we dnie, w nocy,
Bądź mi zawsze ku pomocy!

Jezu, Maryo, Józef, wam oddaję serce, ciało i duszę moją. Amen.

III. Anioł Pański.

Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi i poczęła z Ducha Świętego. — Zdrowaś Maryo, i t. d.

Oto ja służebnica Pańska, niechaj mi się stanie według słowa Twego. — Zdrowaś Maryo, i t. d.

A Słowo stało się ciałem i mieszkało między nami. — Zdrowaś Maryo, i t. d.

Módl się za nami, Święta Boża rodzicielko;

Abyśmy się stali godnymi obietnic Pana Chrystusowych.

Módlmy się. Łaskę Twoją, prosimy Cię, Panie, racz wlać w serca nasze, abyśmy za zwiastowaniem anielskiem wcielenie Chrystusa Syna Twego poznawszy, przez mękę Jego i krzyż do chwały zmartwychwstania byli doprowadzeni. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.

IV. Modlitwa przed jedzeniem:

W imię Ojca i Syna...

Pobłogosław Panie nas i te dary, które z dobroci Twojéj pożywać mamy. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.

Po jedzeniu: Ojcze nasz...

V. Modlitwa przed nauką:

Przybądź, Duchu Święty,
Spuść z niebiosów na nas
Światła Twego promień!
Udziel Twoim wiernym,
W Tobie ufającym,
Siedm darów świętych!
Daj zasługę cnoty,
Daj zbawienny koniec,
Daj wieczyste szczęście! Amen.

Po nauce: Boże, któryś serca wiernych Twoich światłem Ducha Świętego oświecił, daj, abyśmy w tymże Duchu znali, co jest dobre, i Jego pociechy zawsze kosztowali. Przez Chrystusa Pana naszego. Amen. — Zdrowaś Maryo...

VI. Modlitwa w pokusie do Najświętszéj Panny.

O Pani moja, o Matko moja, Tobie się całkowicie oddaję; strzeż mnie i broń mnie jako rzeczy i własności Swojéj. Amen. *(40 dni odpustu).*

Pieśń katechizmowa.

Błogosławiony, kto zachowa szczerze
Co Pan Bóg uczy w katolickiéj wierze
Bo ta jest wiara z Jezusa poczęta,
Jedna, powszechna, apostolska, święta!

Skłońmy rozumy, bo ją Bóg przed nami
Wsławił proroctwy, potwierdził cudami;
Ona nam tryska, jak źródło zbawienia,
Z nauk Kościoła i z Pism objawienia.

Ta wiara uczy, że Bóg jest jedyny,
Co płaci dobre i co karze winy,
Co wszystkiém rządzi i co wszystko tworzy;
A trzy jest Osób: Ojciec, Syn, Duch Boży.

Syn chcąc nas zbawić, raczył zstąpić z góry,
Wziął na się niskość człowieczéj natury,
Żyć nas nauczył, dał duszne pociechy,
I śmiercią krzyża zgładził nasze grzechy.

Przezeń to w serca zstępuje Duch Święty,
Stwarzając żywot łaski niepojęty.
Kto ma tę łaskę, ten jest »dziecko Boże«,
Kto stracił, nieba wysłużyć nie może.

Idź odtąd śmiało, nieśmiertelna duszo!
Jeśliś z Jezusem, piekła cię nie wzruszą;
Z Jezusem przejdziesz toń życia bezpiecznie,
A potém w niebie żyć z Nim będziesz wiecznie.

* * *

Czémże Ci człowiek wypłacić się może,
Za to, co czynisz dla niego, o Boże?
Serce Twe o nim, jak matka pamięta,
Kiedy mu dajesz święte Sakramenta.

We Chrzcie go wieńczysz synostwa koroną,
W Pokucie wracasz łaskę utraconą,
A w Przenajświętszéj Tajemnicy Chleba
Siebie mu dajesz i rozkosze nieba!

By człek nie uległ w życia bojowaniu,
Łaską go Twoją zbroisz w Bierzmowaniu,
W Małżeństwie Sobie stwarzasz lud wybrany,
W Kapłaństwie łask Twych szafarze, kapłany.

A gdy człek padnie złaman jak kwiat polny,
By śmiercią zamknąć ten żywot mozolny,
Ty go Olejem Świętym krzepiąc w mękach,
Na Swoich w wieczność przenosisz go rękach.

* * *

Słuchaj — Pan mówi — ludu mój wybrany!
Jam was ukochał i chcę być kochany:
Lecz nie miłujcie mówiąc: Panie! Panie!
Ale chowając Moje przykazanie.

Jego nie trzeba zasięgać zdaleka:
Jam je wypisał na sercu człowieka,
I tak je wryłem w duszy nieodmienne,
Jak na Synaju w tablice kamienne.

Jam Bóg jedyny: Moim jest świat cały,
Jam was dla Mojéj stworzył Sobie chwały;
Strzeż się, byś czego nie przeniósł nademnie,
Bój się brać Imię Moje nadaremnie.

Szanuj dni Moje święte, oznaczone;
Czcij twe rodzice i twe przełożone,
A Ja cię za to jeszcze na téj ziemi
Hojnie dobrami obdarzę Mojemi.

Strzeż się w czémkolwiek pokrzywdzić bliźniego,
Bo Ja się ujmę i skarzę za niego:
Za mord, za rany, maluczkich wzgardzenie,
Za gniew i zemstę, albo za zgorszenie.

Jam ciało twoje zrobił Mym kościołem,
Aby w nim z duszą Duch Mój mieszkał społem;

Żyj więc w tém ciele tak czysto na ziemi,
Abyś zasłużył żyć wiecznie z Świętymi.

Cudzéj własności niechaj twoja ręka,
Jak gdyby trądu dotykać się lęka;
Bo cudza krzywda zmieszana z twém mieniem,
Pożerającym stanie się płomieniem.

Jam Bogiem prawdy: więc ciężko ukarzę
Krzywoprzysięstwo, kłamstwo i potwarze,
Obmowy, sądy i podejrzywania,
Lub niecne cudzych rzeczy pożądania.

Przedemną żadne nie skryją się winy,
Ja i w najskrytsze patrzę serc głębiny,
Jam ci dał serce i Ja ci myśl dałem,
Byś Mi nią służył, kochał sercem całém.

* *
*

Jezu! gdy kiedyś na tronie zasiędziesz
I z tych przykazań ludzi sądzić będziesz,
Kiedy nas będą rozdzielać Anieli:
Po prawéj stronie, daj, byśmy stanęli!

A kiedy w piekła okropne płomienie
Strącisz grzeszniki za Twych praw wzgardzenie,
Wtedy — przez Rany i przez Serce Twoje —
Ślicznego nieba otwórz nam podwoje!

Najświętsza Panno, Matko ukochana!
Dla Twoich dzieci wypraszaj u Pana
Miłość prawdziwą, grzechów odpuszczenie,
Śmierć w łasce Bożéj i wieczne zbawienie!

SPIS RZECZY.

WSTĘP.

CZĘŚĆ PIERWSZA.
O wierze.

Rozdział I.
O cnocie wiary.

Rozdział II.
O Składzie Apostolskim.

CZĘŚĆ DRUGA.

O przykazaniach.

Rozdział I.

O przykazaniu miłości.

Rozdział II.

O Dziesięciorgu przykazań Bożych.

Rozdział III.

O przykazaniach kościelnych.

Rozdział IV.

O przestąpieniu przykazań czyli o grzechu.

Z drukarni Zakładu nar. im. Ossolińskich.